

ЦАГ УУР, ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ
ГАЗРЫН ДАРГЫН
ТУШААЛ

2026 оны 03 сарын 06 өдөр

Дугаар А/43

Улаанбаатар хот

Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний салбарын
хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн дүрэм,
заавар батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.4 дэх хэсэг, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.3 дахь хэсэг, 28 дугаар зүйлийн 28.1.6 дахь заалтыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Ус цаг уур, орчны шинжилгээний ажлын аюулгүй ажиллагааны дүрэм”-ийг нэгдүгээр, “Аэрологийн өртөөнд ажиллах аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг хоёрдугаар, “Цаг уурын Допплерийн радарын станцын аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг гуравдугаар, “Ус судлалын харуулын ажлын байран дахь аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг дөрөвдүгээр, “Мөстөл, мөсөн голд ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг тавдугаар, “Цаг уурын өртөө, харуулын ажлын байран дахь аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг зургаадугаар, “Цахилгаан үүсгүүр, цахилгаан болон радиотехникийн багаж, төхөөрөмж дээр ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг долоодугаар, “Мэдээлэл, холбооны сүлжээний аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг наймдугаар, “Байгаль орчны шинжилгээний лабораторид ажиллах аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг есдүгээр, “Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажлын аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг аравдугаар, “Урьдчилан мэдээлэх болон нисэхийн цаг уурын синоптик инженерийн ажлын байрны аюулгүй ажиллагааны заавар”-ыг арваннэгдүгээр, “Ослын үед анхны тусламж үзүүлэх заавар”-ыг арван хоёрдугаар, “Ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгслийн ерөнхий шаардлага”-ыг арвангуравдугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

2. Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн дүрэм, заавар (ШЗ.XV.02.01.2026)-ыг 2026 оны 03 дугаар сарын 09-ний өдрөөс үйл ажиллагаандаа мөрдөхийг салбарын нийт албан хаагчдад, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар ханган ажиллахыг Улсын сүлжээний газрын дарга (Д.Уламбаяр)-д тус тус даалгасугай.

3. Энэхүү тушаалыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай зардлыг жил бүрийн төсөвтөө тусгаж, хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулж ажиллахыг харьяа байгууллагын дарга, захирал нарт, тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Захиргааны хэлтэс (Ш.Цэрэндулам), Технологи, инновацын хэлтэс (Д.Батдорж)-т тус тус үүрэг болгосугай.

4. Энэхүү тушаал батлагдсантай холбогдуулан Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын 1999 оны 34 дүгээр тушаал, 2024 оны 01 дүгээр сарын 18-ны өдрийн А/11 дүгээр тушаал, Цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний ШЗ.II612.06.2015 зааврыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

ДАРГА

Э.БАТТУЛГА

10-11-2026

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ: УС ЦАГ УУР, ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ АЖЛЫН АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГААНЫ ДҮРЭМ

Нэг. Ерөнхий зүйл

- 1.1 “Ус цаг уур, орчны шинжилгээний салбарын аюулгүй ажиллагааны дүрэм” (цаашид дүрэм гэх)-ийн зорилго нь ажилтны шинжилгээний ажлын заавар болон аюулгүй ажиллагааны талаарх мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх, ажлыг аюулгүй гүйцэтгэх арга барил эзэмшүүлэх, аюул, эрсдэлээс өөрийгөө болон бусдыг урьдчилан сэргийлэх, тоног төхөөрөмжийг хэвийн, үр ашигтай ашиглах, хариуцлагыг нэмэгдүүлэхэд оршино.
- 1.2 Дүрэмд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:
 - “**Ажил олгогч**”, “**Ажилтан**” гэж Хөдөлмөрийн хуульд заасан этгээдийг;
 - “**Байгууллагын нэгж**” гэж удирдлага нь ажил олгогчоос томилогдсон, тодорхой үйл ажиллагаа, үүрэг хариуцлага бүхий байгууллагын салбар, нэгж, хэлтэс, цаг уурын станцыг;
 - “**Нэгжийн удирдлага**” гэж ажил олгогчтой байгуулсан хөдөлмөрийн гэрээний үндсэн дээр нэгжийн үйл ажиллагааг өдөр тутмын удирдлагаар хангах ажилтныг;
 - “**Ажилтны шууд харьяалах удирдлага**” гэж тухайн албан тушаалын тодорхойлолтод тухайн ажилтан (албан тушаал)-ыг шууд харьяалан удирдахаар заасан албан тушаал
 - “**Ажлын байр**” гэж иргэн, ажилтны гүйцэтгэх ажил үүрэгтэйгээ холбоотойгоор хүрэлцэн очих ёстой ажил олгогчийн шууд ба шууд бус хяналтын дор байх бүх байрыг;
 - “**Дагалдуулан сургах**” гэж мэргэжлийн зохих бэлтгэлтэй иргэн, ажилтныг ажил олгогчоос томилсон ур чадвар, туршлагатай ажилтны хяналтын дор ус цаг уур, орчны шинжилгээний тоног төхөөрөмжтэй бие даан ажиллах эрхгүйгээр ажлын байран дээр дадал эзэмшүүлэх үйл явцыг;
 - “**Хяналтын үзлэг**” гэж ажил олгогч нь хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, ажлын байрны эрүүл ахуйг хангах, ажилтныг аюул, эрсдэлээс хамгаалах, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтыг сайжруулах зорилгоор тавих хяналтын хэлбэрийг;
- 1.3 Ажил олгогч нь хөдөлмөрлөх үйл ажиллагааны явцад ажилтны амь нас, эрүүл мэндийг хамгаалахад чиглэгдсэн нэгдмэл байх зарчмыг баримтлан ус цаг уур, орчны шинжилгээний салбарын ажлыг холбогдох хууль тогтоомж болон энэ дүрэмд нийцүүлэн зохион байгуулах үүрэгтэй.
- 1.4 Ажил олгогч нь тогтоосон шаардлагын дагуу сургалт, зааварчилгаа, дадлага, мэдлэгийн шалгалт, эрүүл мэндийн үзлэг зэрэгт хамрагдаагүй, эсвэл албан тушаалын тодорхойлолтод заасан шаардлагыг хангаагүй иргэн, ажилтнаар ажил, үүрэг гүйцэтгүүлэхийг хориглоно.
- 1.5 Байгууллага нь хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.2-т заасны дагуу батлагдсан төсвийн 0.5 хувиас доошгүй хэмжээний хөрөнгийг хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, хурц хордлого, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд зарцуулна.

- 1.6 Байгууллага нь ус цаг уур, орчны шинжилгээний аюулгүй ажиллагааг нэг шугаман удирдлагын зарчмаар зохион байгуулах бөгөөд бүх шатанд ажлыг хариуцагч, эзэн нь тодорхой байна.
- 1.7 Энэхүү дүрмийн хэрэгжилтэд тухайн байгууллагын дотоод хяналтын нэгж, эсхүл чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг орон тооны бус зөвлөл, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн ажилтан, холбогдох албан тушаалтан хяналт тавьж ажиллана.
- 1.8 Энэхүү дүрмийг зөрчсөн иргэн, албан тушаалтанд холбогдох хууль тогтоомж, байгууллагын дотоод журамд заасны дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.
- 1.9 Энэхүү дүрэм, зааврыг Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний үйл ажиллагаа явуулдаг бүх хэлбэрийн байгууллага, албан хаагч дагаж мөрдөнө.

Хоёр. Салбарын аюулгүй ажиллагааны чиглэлээр хэрэгжүүлэх зохион байгуулалтын хэлбэр, төрөл

- 2.1 Ус цаг уур, орчны шинжилгээний ажлыг дараах зохион байгуулалтын хэлбэр, дарааллын дагуу хийж гүйцэтгэнэ. Үүнд:
 - 2.1.1 Сургалт (дагалдуулан сургах, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалт, мэргэжил дээшлүүлэх зэрэг)
 - 2.1.2 Зааварчилгаа (урьдчилсан, ажлын байрны анхан шатны, ээлжит, ээлжит бус, тухайлсан зааварчилгаа)
 - 2.1.3 Дадлага эзэмших (ус цаг уур, орчны шинжилгээний бүх төрлийн заавар, технологийг эзэмших, багаж, тоног төхөөрөмжтэй ажиллах дадлага)
 - 2.1.4 Үзлэг, үйлчилгээ, шалгалт (Ээлжит, ээлжит бус)
 - 2.1.5 Хяналтын үзлэг (дотоод, гэнэтийн)
- 2.2 Ажилтныг тухайн ажлын байрны шаардлага, албан тушаалын тодорхойлолт, онцлогийг нь харгалзан дараах сургалтад заавал хамруулна. Үүнд:
- 2.3 Ажил олгогч:
 - 2.3.1 Урьдчилсан зааварчилгаа
 - 2.3.2 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн дагуу ажил олгогчийн сургалт
- 2.4 Нэгжийн удирдлага, шууд харьяалах удирдлага, салбар хариуцсан инженер, техникийн ажилтан:
 - 2.4.1 Урьдчилсан, ажлын байрны анхан шатны, ээлжит, ээлжит бус болон тухайлсан зааварчилгаа;
 - 2.4.2 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалт;
 - 2.4.3 Дадлага (дагалдуулан) эзэмших сургалт;
 - 2.4.4 Мэдлэгийн шалгалт

Гурав. Ажилд шинээр ажилтныг сургаж бэлтгэх, бие даан ажиллуулах эрх олгох ажлыг зохион байгуулах

- 3.1 Байгууллага нь ажилтан бүрд ус цаг уур, орчны шинжилгээний ажилд мөрдөгдөх шинжилгээний ажлын заавар, технологийн зөрчилгүй ажиллах арга барилыг эзэмшүүлэх, хөдөлмөрийн бүтээмжийг дээшлүүлэх, мэргэжил мэдлэгийг тасралтгүй дээшлүүлэх зорилгоор сургалтыг баталсан нэгдсэн төлөвлөгөөний дагуу зохион байгуулна.
- 3.2 Байгууллага нь ажилтныг ажлын байр, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанаас хөндийрүүлэхгүйгээр суралцахад зориулан зохих шаардлага хангасан техник хэрэгслээр тоноглогдсон сургалтын танхим, сургалтын тоног төхөөрөмж, техникийн номын сан, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, гал, гамшгийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх зааварчилгаатай байх ёстой.
- 3.3 Байгууллага нь ажилтныг сургах, дадлагажуулах сургалтад тодорхой хөрөнгийг төлөвлөн зарцуулна.
- 3.4 Үйлдвэрлэлийн хортой, аюултай хүчин зүйлийн үйлчлэл бүхий аюултай ачаа тээвэрлэх механизм, зуух, даралтат сав, шугам хоолой зэрэг онцгой нөхцөлд ажиллах ажилтан нь холбогдох байгууллагаас тогтоосон шаардлагын дагуу сургалт, аттестатчилал, мэдлэгийн шалгалт, дадлагад хамрагдсан байна.
- 3.5 Ажилтан нь ажил үүргийг хослон, хавсран, түр орлон гүйцэтгэх тохиолдолд энэ дүрмийн 2.4-д заасан тухайн гүйцэтгэх ажил үүрэгтэй холбоотой сургалтад бүрэн хамрагдана.
- 3.6 Ажилтныг дадлагажуулах, сургах, мэргэшүүлэх сургалтын нэгдсэн төлөвлөгөөг жил бүр боловсруулан баталж хэрэгжүүлнэ. Төлөвлөгөөнд тусгагдсан богино, дунд, урт хугацааны сургалтуудыг холбогдох эрх бүхий сургалтын байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж болно.

Дөрөв. Шинээр ажилд орж байгаа иргэн болон ажлын байр өөрчлөгдсөн ажилтныг сургаж бэлтгэх

- 4.1 Ус цаг уур, орчны шинжилгээний салбарын байгууллагад ажиллах ажилтан нь албан тушаалын тодорхойлолтод заасан боловсрол, мэргэжил эзэмшсэн байна.
- 4.2 Ажил олгогч нь холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалтад хамрагдаагүй, мэдлэгийн шалгалтад тэнцээгүй, аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаа аваагүй, эрүүл мэндийн үзлэгт хамрагдаагүй, эрүүл мэндийн хувьд тэнцэхгүй иргэнтэй хөдөлмөрийн гэрээ байгуулахыг хориглоно.
- 4.3 Шинээр ажилд орж байгаа ажилтанд урьдчилсан болон ажлын байрны анхан шатны зааварчилгаа өгч тэмдэглэл үйлдсэн байна.
- 4.4 Шинээр ажилд орсон ажилтны эрүүл мэндийн урьдчилсан сэргийлэх үзлэгийн хуудас, эмнэлгийн дүгнэлт, урьдчилсан болон анхан шатны зааварчилгаа авсан баримт, материалыг хувийн хэрэгт нь хадгална.
- 4.5 Шинээр ажилд орж байгаа иргэн болон ажлын байр өөрчлөгдсөн ажилтныг ажил олгогчийн тушаалаар дагалдуулан сургана. Дагалдуулан сургах ажилтныг томилох, дагалдан суралцах хугацааг тогтоохдоо мэргэжил, боловсролын түвшин, ажлын туршлага, сургаж буй ажлын байрны онцлог, аюулгүй ажиллагааны нөхцөлийг харгалзана.
- 4.6 Шинээр ажилд орж байгаа иргэний сургалтыг тухайн албан тушаал, ажлын байрны онцлог, шаардлагатай уялдуулан тусгайлан боловсруулж баталсан хөтөлбөрийн дагуу

ажилтны шууд харьяалах удирдлага, салбар хариуцсан инженерийн хяналтын дор зохион байгуулна.

- 4.7 Сургалт, зааварчилгаагаар ажилтанд тухайн байгууллагын үйл ажиллагаа, ажлын байрны онцлог, ажлын байранд мөрдөгдөх шинжилгээний ажлын заавар, хөдөлмөрийн нөхцөл, албан тушаалын тодорхойлолт, үүрэг, хариуцлага, ажилтанд тавигдах шаардлага, үйлдвэрлэлийн аюултай, хортой хүчин зүйлийн нөлөөллөөс хамгаалах хэрэгсэл болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлэх арга, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, аюулгүй ажиллагааны холбогдох дүрэм, журам, зааврын мэдлэг олгоно.
- 4.8 Шинээр ашиглалтад орж буй тоног төхөөрөмжтэй ажиллах ажилтныг уг тоног төхөөрөмжтэй ижил, боломжгүй тохиолдолд ижил төстэй тоног төхөөрөмж дээр ажиллуулан дадлагажуулна.
- 4.9 Шинээр ашиглалтад орсон, эсвэл өргөтгөж шинэчилсэн тоног төхөөрөмжийг хариуцан ажиллах ажилтныг уг тоног төхөөрөмжийг ашиглалтад оруулахаас өмнө сургаж бэлтгэсэн байна. Сургалт эхлэхээс өмнө дээрх тоног төхөөрөмжийн аюулгүй ажиллагаа, ашиглалтын болон холбогдох дүрэм, зааврыг бүрэн бүрдүүлсэн байх ёстой.

Тав. Дагалдуулан сургах

- 5.1 Ажил олгогч нь шаардлага хангасан шинээр ажилд орж байгаа иргэн, ажилтныг нэгжийн удирдлага, шууд харьяалах удирдлага болон салбар хариуцсан инженер, техникчийн хяналт дор ус, цаг уур, орчны шинжилгээний тоног төхөөрөмжид бие даан ажиллах эрхгүйгээр суралцах хөтөлбөрийн дагуу дагалдуулан сургана.
- 5.2 Дагалдуулан суралцах хөтөлбөрийг ажлын байрны шаардлагад нийцүүлэн боловсруулж, баталсан байна.
- 5.3 Дагалдан сургагч буюу ажилтны шууд харьяалах удирдлага, нэгжийн удирдлага, салбар хариуцсан инженер, техникч нь ажлын байран дээр дагалдан суралцагчийн бүх хийсэн үйлдэлд хариуцлага хүлээнэ.
- 5.4 Дагалдан суралцах хугацаанд дараах мэдлэгийг эзэмшүүлнэ. Үүнд:
 - 5.4.1 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, галын аюулгүй байдлыг хангах талаарх хууль, дүрэм, журам, зааварчилгаа болон тэдгээрийн практик ач холбогдол;
 - 5.4.2 Тухайн ажлын байран дахь ус, цаг уур, орчны шинжилгээний заавар, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын болон аюулгүй ажиллагааны заавар;
 - 5.4.3 Тоног төхөөрөмжийн засвар, үйлчилгээний технологи, хяналт мэдээллийн систем;
 - 5.4.4 Технологи мөрдөлт хийж гүйцэтгэх практик үйлдэл, дадал;
 - 5.4.5 Аюулыг танин мэдэх, илрүүлэх, мэдээлэх, арилгах арга барил, дадал;
 - 5.4.6 Ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгслийн хангалт, ашиглалт;

Зургаа. Зааварчилгаа

- 6.1 Ажилтанд ажлын байрны болон гүйцэтгэх ажлын онцлогийг харгалзан зааварчилгаа өгнө.

- 6.2 Зааварчилгааг ажилтны шууд харьяалах удирдлага, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн асуудал хариуцсан ажилтан, нэгжийн удирдлага, ерөнхий технологич инженер боловсруулж, ажил олгогчоор батлуулсан төлөвлөгөөний дагуу ажлын цагт нь багтаан ярианы хэлбэрээр явуулна.
- 6.3 Зааварчилгаа өгснийг тусгай журнал /Хавсралт 5-8/ дээр тэмдэглэнэ.
- 6.4 Зааварчилгаа тус бүрийг тусгайлсан журналд тэмдэглэх бөгөөд журналыг шинээр нээхийн өмнө хуудсыг нь дугаарлан битүүмжилсэн байх ёстой.
- 6.5 Зааварчилгааны журнал нь тухайн зааварчилгааг өгсөн ажилтанд хадгалагдах ба дууссан журналыг Монгол Улсын “Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хууль”-ийн дагуу хадгална.
- 6.6 Зааварчилгааг ярианы болон дүрс бичлэгийн хэрэгсэл ашиглан явуулж болно.
- 6.7 Зааварчилгаа өгсөн тухай баримт бичиг дээр хийх тэмдэглэл нь товч, тодорхой байх бөгөөд зааварчилгаа өгсөн, авсан ажилтны нэр, албан тушаал, гарын үсэг заавал байх ёстой.
- 6.8 Зааварчилгаа өгөх явцад ажилтан нь тухайн зааварчилгааг бүрэн гүйцэт ойлгосон эсэхийг асуух, тодруулах байдлаар нягтална. Хэрэв ажлыг аюулгүй гүйцэтгэх арга барилын талаар хангалттай ойлголтгүй нь илэрвэл зааварчилгааг дахин өгч, энэ тухай журналд тэмдэглэнэ.
- 6.9 Алслагдсан, очиход бэрхшээлтэй байрлалтай ажлын байранд ажилладаг ажилтанд зааварчилгааг утсаар өгч болох ба энэ тохиолдолд зааварчилгаа авсан, өгсөн ажилтны аль аль нь тус тусын журналд тэмдэглэх ба алслагдсан ажлын байрны жагсаалтыг ажил олгогч тогтооно.
- 6.10 Зааварчилгаа нь урьдчилсан, ажлын байрны анхан шатны, давтан (ээлжит, ээлжит бус), тухайлсан гэсэн төрлүүдтэй байна.
- 6.11 Урьдчилсан зааварчилгаа;
- 6.11.1 Урьдчилсан зааварчилгааг шинээр ажилд орж буй иргэн (түр ажилтан, зайнаас болон гэрээр ажиллах ажилтан, албан томилолтоор ажиллах, гэрээгээр ажил гүйцэтгэж буй өөр байгууллагын ажилтан, үйлдвэрлэлийн дадлагаар ирсэн оюутан, сурагч, дадлагажигч болон бусад)-д тэдний мэдлэг, боловсролын түвшин, туршлага, албан тушаалыг үл хамааран өгнө.
- 6.11.2 Урьдчилсан зааварчилгааг ажилтны шууд харьяалах удирдлага, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн ажилтан эсвэл ажил олгогчийн тушаалаар зааварчилгаа өгөх эрх, үүрэг бүхий ажилтан өгнө.
- 6.11.3 Урьдчилсан зааварчилгаагаар ажилтныг галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх, ажлын байрны ариун цэвэр, аюулгүй ажиллагааны дүрэм, байгууллагын дотоод журмын талаар ерөнхий ойлголттой болгох зорилгоор хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн журам, ус цаг уур, орчны шинжилгээний заавар, байгууллагын онцлогийг тусган боловсруулж, ажил олгогчоор батлуулсан хөтөлбөрийн дагуу явуулах ёстой (Урьдчилсан зааварчилгааны хөтөлбөр боловсруулах үлгэрчилсэн жагсаалтыг хавсралт 3-д үзүүлэв).
- 6.11.4 Зааварчилгааны хөтөлбөрт ажлын байранд биеэ хэрхэн авч явах, аюул, осолд өртөж болзошгүй нөхцөл байдал, анхаарах зүйл, урьдчилан сэргийлэх арга, анхааруулах, санамжуудын ач холбогдол, галын аюул, ослын үед ажиллах журам зэргийг заавал тусгана.

6.11.5 Урьдчилсан зааварчилгааг хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалтын танхимд, техник хэрэгсэл, үзүүлэн таниулах материал (зурагт хуудас, загвар, видео, кино г.м) ашиглан явуулна.

6.12 Ажлын байрны анхан шатны зааварчилгаа;

6.12.1 Ажлын байрны анхан шатны зааварчилгааг шинээр ажилд орж байгаа болон ажлын байр өөрчлөгдсөн, зайнаас, гэрээр ажил гүйцэтгэх ажилтан, түр ажил үүрэг гүйцэтгэж буй иргэн, ажилтан, үйлдвэрлэлийн дадлагаар ирсэн оюутнуудад өгнө.

6.12.2 Ажлын байрны анхан шатны зааварчилгааг батлагдсан хөтөлбөрийн дагуу ажлын байран дээр зохион байгуулна.

6.12.3 (Ажлын байрны анхан шатны зааварчилгааны хөтөлбөр боловсруулах үлгэрчилсэн жагсаалтыг хавсралт 4-д үзүүлэв).

6.12.4 Ажлын байрны анхан шатны зааварчилгааг ажилтан нэг бүрд аюулгүй ажиллагааны арга барил, ажлын байрны онцлог, галын аюулгүй байдал, аюулгүй ажиллагааны дүрэм, зааврын хэрэгжилтийг хангах байдлыг биет байдал дээр үзүүлэн таниулах, тайлбарлах байдлаар ажилтны шууд харьяалах удирдлага, нэгжийн удирдлага, салбар хариуцсан инженер тус тус өгнө.

6.13 Давтан зааварчилгаа

6.13.1 Ажилтанд өмнө олгосон мэдлэгийг бататгах, баяжуулах зорилгоор давтан зааварчилгаа өгнө.

6.13.2 Давтан зааварчилгаа нь ээлжит, ээлжит бус хэлбэртэй байна.

6.14 Ээлжит зааварчилгаа

6.14.1 Ээлжит зааварчилгааг ажилтны мэдлэг, боловсрол, ажлын туршлагаас үл хамааран нэгжийн удирдлага, ажилтны шууд харьяалах удирдлага, салбар хариуцсан инженерүүд өгнө.

6.14.2 Ээлжит зааварчилгааг ганцаарчилсан буюу нэг ижил төрлийн ажлын байранд ажил гүйцэтгэдэг хэсэг, бүлэг ажилтанд ажлын байран дээр нь өгнө.

6.14.3 Ээлжит зааварчилгаа нь өдөр тутмын болон сарын давтан зааварчилгаа гэсэн төрлүүдтэй байх бөгөөд өдөр тутмын зааварчилгааг ажил эхлэхийн өмнө, сарын давтан зааварчилгааг сар бүрийн эхний 7 хоногт багтаан зохион байгуулна.

6.14.4 Өдөр тутмын зааварчилгаагаар тухайн өдөр ажиллах ажлын байран дээр ажлыг аюул, осолгүй гүйцэтгэхэд шаардлагатай нөхцөл, аргачлалыг үзүүлэн заана. Үүнд:

- Тодорхой ажилд орохын өмнө аюул, осолгүй ажиллахад зайлшгүй шаардлагатай авбал зохих аюулгүйн арга хэмжээнүүд;
- Ажил гүйцэтгэх үед аюул, осолд өртөж болзошгүй хүчин зүйлүүд ба түүнээс болгоомжлох, анхаарах тухай;
- Ажил гүйцэтгэх үед хориглох зүйлс;
- Ажлын тоног төхөөрөмжийг хэрхэн аюулгүй ашиглах тухай;

- Хамгаалах хэрэгслийг хэрхэн зөв ашиглах тухай;
- Ажил гүйцэтгэх үед галын аюулгүй байдлыг хэрхэн хангах;

6.14.5 Сарын давтан зааварчилгааны хөтөлбөрийг сар бүр 2 ба түүнээс доошгүй сэдвээр дараагийн сард давтагдахгүй байхаар боловсруулах ба зааварчилгааны жилийн хөтөлбөрт нэг сэдэв хагас жил тутамд нэгээс илүү давтагдах ёсгүй.

6.15 Ээлжит бус зааварчилгаа

6.15.1 Ээлжит бус зааварчилгааг дараах тохиолдолд өгнө. Үүнд:

- Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн талаарх нормативын баримт бичиг өөрчлөгдсөн буюу шинээр нэвтэрсэн;
- Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаанд нөлөөлөхүйц технологийн процесс өөрчлөгдсөн, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл ашиглах болсон;
- Ажилтан хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын шаардлагыг ноцтойгоор зөрчсөн;
- Ажилтан 30-аас илүү хоног үндсэн ажлаас хөндийрсөн;
- Эрх бүхий байгууллагаас шаардсан;

6.15.2 Ээлжит бус зааварчилгааг ганцаарчилсан буюу нэг ижил төрлийн ажлын байранд ажил гүйцэтгэдэг хэсэг, бүлэг ажилтанд өгөх бөгөөд зааварчилгааны агуулга, хугацаа нь тухайн нөхцөл байдлаас хамаарна.

6.16 Тухайлсан зааварчилгаа

6.16.1 Ажилтанд гүйцэтгэх гэж буй ажлын онцлог, нөхцөлтэй нь уялдуулан ус судлалын болон цаг уурын станц, харуулын ажилтанд тухайн нөхцөлд зориулсан зааварчилгааг ажилтны шууд харьяалах удирдлага, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн ажилтан, салбар хариуцсан инженер өгнө.

6.16.2 Тухайлсан зааварчилгааг дараах тохиолдолд заавал өгнө.

6.16.3 Цаг уурын станц харуулын хөтөлбөрт ажлыг гүйцэтгэх үед цаг агаарын аюултай үзэгдэл ажиглагдах болон цаг агаарын анхааруулга, сэрэмжлүүлэг, урьдчилан сэргийлэх, гамшигт үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэх мэдээ зарласан тохиолдолд;

6.16.4 Ус судлалын харуулын хөтөлбөрт ажиглалтын үед хур борооны болон шар усны үерийн нөхцөл байдал үүсэх урьдчилсан мэдээ гарсан үед;

6.16.5 Ус судлалын харуулын хөтөлбөрт ажиглалтын мөсний үзэгдэл, зузааныг хэмжих үед;

6.16.6 Мөстөл судлалын инженер, техникчийг ажиллах тохиолдол бүрд болон цасны хуримтлалын ажиглалт хийх үед;

6.16.7 Өндөр уулын бүсэд байрласан цаг уурын автомат станцад засвар үйлчилгээ хийх үед;

6.16.8 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үйл ажиллагаа явуулах хээрийн экспедиц байрласан үед экспедицийн бие бүрэлдэхүүнд;

6.16.9 Бүх төрлийн хээрийн хэмжилт, судалгаа хийгдэх бүрд;

6.16.10 Радарын өндрийн цамхагт ажиллах үед;

6.16.11 Салхи хэмжигч флюгер, цаг уурын автомат станцын мачта буулгах, засварлах, суурилуулах үед;

Долоо. Мэдлэгийн шалгалт

- 7.1 Мэдлэгийн шалгалтад тухайн байгууллагын нийт ажилтан хамрагдах бөгөөд ажил олгогч нь мэдлэгийн шалгалтын комиссын бүрэлдэхүүн, комиссын ажиллах журмыг энэ дүрмийн шаардлагад нийцүүлэн тушаалаар батална.
- 7.2 Ажил олгогч нь мэдлэгийн шалгалтын цар хүрээг ажлын байр, албан тушаалын эрх, үүрэг, үйл ажиллагаанд мөрдөгдөх заавар, ажил үүргийн хуваарь, зайлшгүй мэдвэл зохих эрх зүйн баримт бичгийн шаардлага, албан тушаалын тодорхойлолт зэрэгт тулгуурлан тогтооно.
- 7.3 Мэдлэгийн шалгалтын комисс нь тухайн байгууллагын инженер-техникийн удирдах ажилтнаар ахлуулсан 5-аас доошгүй хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.
- 7.4 Ээлжит шалгалтыг тогтоосон хуваарийн дагуу зохион байгуулна. Үүнд:
 - 7.4.1 Ус цаг уур, орчны шинжилгээний ажлын заавар, технологи мөрдөлт, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын зааврын мэдлэгийн шалгалтыг жилд 1 удаа ба түүнээс дээш;
 - 7.4.2 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх журам, аюулгүй ажиллагааны дүрэм, зааврын мэдлэгийн шалгалтыг нийт ажилтнаас жилд нэг удаа ба түүнээс дээш зохион байгуулна.
- 7.5 Ээлжит бус шалгалтыг өмнөх шалгалтын хугацаанаас үл хамааран дараах тохиолдолд авна. Үүнд:
 - 7.5.1 Байгууллагад шинээр болон шинэчлэн боловсруулсан эрх зүйн баримт бичиг батлагдан мөрдөж эхлэх;
 - 7.5.2 Шинэ тоног төхөөрөмж суурилуулах, технологийн өөрчлөлт, шинэчлэл хийгдсэн тохиолдолд шалгалт авах шаардлагатай эсэхийг ажил олгогч тодорхойлно;
 - 7.5.3 Ажилтан хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагыг зөрчсөн тохиолдолд;
- 7.6 Батлагдсан ээлжит шалгалтын сэдэв, хуваарийг шалгалт өгөх ажилтанд 14-өөс доошгүй хоногийн өмнө танилцуулсан байх ёстой.
- 7.7 Ээлжит шалгалт өгөх ажилтан нь ажил олгогчийн баталсан хөтөлбөрийн дагуу сургалтад хамрагдсан байх ёстой.
- 7.8 Шалгалтыг амаар, бичгээр, компьютер ашиглан эсвэл тэдгээрийг хосолсон хэлбэрээр авч болох бөгөөд компьютер ашигласан тохиолдолд программ хангамж нь сургалтын горимд ашиглах боломжтой байх ёстой. Шалгалтыг танхим болон цахим (онлайн)-аар авч болно.
- 7.9 Үнэлгээг 0-100 онооны системээр дүгнэнэ:
 - 7.9.1 70 ба түүнээс дээш оноо авсан бол хангалттай;

7.9.2 70-аас доош оноо авсан бол хангалтгүй.

7.10 Шалгалтын дүнг протокол үйлдэж, журналд бүртгэнэ.

7.11 Протоколд шалгагдсан ажилтан танилцаж гарын үсэг зурсан байх ёстой.

7.12 Мэдлэгийн шалгалтад хангалтгүй үнэлгээ авсан ажилтан нь шалгалт өгснөөс хойш сарын дотор давтан шалгалт өгнө;

7.13 Мэдлэгийн шалгалтад 3 удаа тэнцээгүй ажилтны хөдөлмөрийн гэрээг үргэлжлүүлэх эсэхийг шалгалтын комиссын шийдвэрийг үндэслэн ажил олгогч холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэнэ.

Найм. Ажлын байрны үзлэг, шалгалт

8.1 Ажлын байранд хийгдэх хяналт, үзлэг шалгалт нь дараах төрөлтэй байна. Үүнд:

8.1.1 Багаж, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын үзлэг шалгалт;

8.1.2 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн үзлэг шалгалт;

8.1.3 Төлөвлөгөөт үзлэг шалгалт;

8.1.4 Ажлын байрны гэнэтийн үзлэг шалгалт;

8.2 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн үзлэг шалгалтыг техник хэрэгсэл, барилга байгууламж, ажлын байр нь эрүүл ахуйн шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг шалгах, болзошгүй аюул, эрсдэлийг тодорхойлж, арилгах зорилгоор зохион байгуулна.

8.3 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн үзлэг шалгалтыг ажлын байранд мөрдөгдөх шинжилгээний ажлын заавар, журам, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын заавар зэргийг үндэслэн ажилтны шууд харьяалах удирдлага, нэгжийн удирдлага болон салбар хариуцсан инженер хийж гүйцэтгэнэ.

8.4 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн үзлэг шалгалт гэж ажилтан бүр ажил эхлэхээс дуусах хүртэл гарч болзошгүй эрсдэлийг тооцох, өөрийн ашиглаж буй багаж, тоног төхөөрөмжийн аюулгүй ажиллагаа, хөдөлмөрийн нөхцөлийг хангах, аюулыг арилгахад чиглэсэн үйл ажиллагааг ойлгоно.

8.5 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн үзлэг, шалгалтын чанар, хэрэгжилт, ажил эхлэхээс дуусах хүртэл ажилтны эрүүл мэндийн байдал, ажиллах чадварт ажилтны шууд харьяалах удирдлага байнгын хяналт тавина.

8.6 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн үзлэг, шалгалтаар дараах зүйлсийг шалгасан байна. Үүнд:

8.6.1 Ажлын байрны эмх цэгц, ариун цэвэр;

8.6.2 Ажлын байрны гэрэлтүүлэг, шат, тавцан, зам гарц, хайс хашлагын бүрэн бүтэн байдал;

8.6.3 Цахилгаан тоног төхөөрөмжийн газардуулга, цахилгаан хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдал;

8.6.4 Галын багаж, хэрэгслийн бэлэн байдал;

8.6.5 Тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон галын аюултай бодис, материалын хадгалалт, ашиглалт, аюулгүй байдал;

8.6.6 Ажлын хувцас, нэг бүрийн хамгаалах хэрэгслийн хангалт, ашиглалт, аюулгүй ажиллагааны шаардлага хангасан байдал;

8.6.7 Бусад.

8.7 Тоног төхөөрөмжийн үзлэг, шалгалтыг нэгжийн удирдлага болон салбар хариуцсан инженерүүд хийж, үзлэг шалгалт хийсэн тухайг бүртгэлийн журналд, тоног төхөөрөмжид гарсан гэмтлийг гэмтлийн журналд тус тус тэмдэглэн, илэрсэн зөрчил, дутагдал /аюул/-ыг арилгасан эсхүл холбогдох албан тушаалтанд мэдэгдсэн талаар тэмдэглэл хийж, гарын үсгээр баталгаажуулна.

8.7.1 Ажилтан бүр тоног төхөөрөмжийн үзлэг шалгалтаар илэрсэн “зөрчил- аюул”-ыг боломжит хамгийн богино хугацаанд аюулгүй байдлаа ханган, арилгах үүрэгтэй.

8.7.2 Бие даан арилгах боломжгүй тохиолдолд шууд харьяалах удирдлагадаа цаг алдалгүй мэдэгдэнэ.

8.7.3 Ажилтны илрүүлсэн “зөрчил-аюул”-ыг мэдээлсэн тухай бүрд нь арилгах арга хэмжээ авна.

8.7.4 Тэгэхдээ тухайн зөрчлийг илрүүлсэн ажилтнаар өөрөө арилгуулахаар үүрэг өгөхгүй.

8.7.5 Хэрвээ зөрчлийг арилгах нь тухайн ажилтны ажил, үүргийн хуваарьт заагдсан эсвэл өөр ажилтнаар гүйцэтгүүлэх боломжгүй тохиолдолд ажилтны шууд харьяалах удирдлага эсвэл хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй хариуцсан ажилтны зөвшөөрлөөр гүйцэтгүүлнэ.

8.8 Төлөвлөгөөт үзлэг шалгалт

8.8.1 Байгууллагын нэгжийн удирдлагаар ахлуулсан инженер техникийн ажилтны бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсэг нь дээд шатны болон байгууллагын удирдлагаас өгсөн үүрэг даалгавар, дүгнэлт, акт, албан шаардлага, өмнөх үзлэгийн мөрөөр авч хэрэгжүүлсэн ажил, түүний биелэлт, тоног төхөөрөмжийн үзлэг шалгалтаар илэрсэн зөрчил, дутагдлыг мэдээлж, арилгасан байдал, ажлын байрны эрсдэлийг бууруулах ажлын гүйцэтгэлд хяналт тавихад чиглэсэн үзлэгийг төлөвлөгөөт үзлэг шалгалт гэнэ.

8.8.2 Төлөвлөгөөт үзлэг шалгалтыг улирлын ажил эхлэх бүрд, бусад ажилд жилд 1-оос доошгүй удаа зохион байгуулна.

8.8.3 Төлөвлөгөөт үзлэг шалгалт хийх хуваарь, хөтөлбөр, үзлэгийн дүнг хэлэлцсэн хурлын тэмдэглэл, тушаал шийдвэр, илэрсэн зөрчил дутагдлын жагсаалт, тэдгээрийг арилгах ажлын төлөвлөгөөг үзлэг шалгалт хийсэн өдрөөс хойш 7 хоногийн дотор ажлын байр бүрд хүргүүлнэ. Баримт бичгийн нэг хувийг нэгжийн удирдлага, ажилтны шууд харьяалах удирдлага хадгалж биелэлтэд хяналт тавина.

8.9 Төлөвлөгөөт үзлэг, шалгалтаар дараах асуудлыг шалгана. Үүнд:

8.9.1 Байгууллагын үндсэн ба туслах тоног төхөөрөмжийн ашиглалт, аюулгүй ажиллагааны ерөнхий шаардлагын биелэлт;

8.9.2 Уурын зуух, даралтад сав, шугам хоолойнуудын аюулгүйн шаардлагыг хангасан байдал;

- 8.9.3 Тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт, галын аюултай бодис материалын хадгалалт, хамгаалалт, ашиглалтын аюулгүй байдал;
 - 8.9.4 Аюулгүй ажиллагааны мөрдөлт;
 - 8.9.5 Аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаанд хамруулсан байдал;
 - 8.9.6 Ажилтны мэргэжлийн заавар, дүрэм, журмын мөрдөлт;
 - 8.9.7 Ажилтны ажлын хувцас, нэг бүрийн хамгаалах хэрэгслийн хангалт, тэдгээрийн хэрэглээ;
 - 8.9.8 Хөдөлмөрийн хортой ба аюултай хүчин зүйлүүд;
 - 8.9.9 Ажлын болон ахуйн байрны ариун цэвэр, эрүүл ахуйн нөхцөл байдал;
 - 8.9.10 Галын багаж хэрэгслийн бэлэн байдал;
 - 8.9.11 Бусад.
- 8.10 Ажлын байрны гэнэтийн үзлэг, шалгалт
- 8.10.1 Ажилтны гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлж буй байдалд үнэлэлт өгөх, тоног төхөөрөмжийн хэвийн ажиллагааг хангах, шинжилгээний ажлын технологи, зааврын мөрдөлтийг сайжруулах зорилгоор ажлын байрны гэнэтийн үзлэг, шалгалтыг зохион байгуулна.
 - 8.10.2 Ажлын байрны гэнэтийн үзлэг шалгалтыг аль ч цагт хийж болох ба ялангуяа амралт, баяр ёслол, шөнийн цагаар хийж байх нь зүйтэй. Гэнэтийн үзлэг, шалгалтаар дараах зүйлүүдийг шалгана.
 - 8.10.3 Шинжилгээний ажлын заавар, аюулгүй ажиллагааны дүрэм, заавар албан тушаалтны шаардлагын биелэлт хэрхэн хангагдаж буй байдал;
 - 8.10.4 Ажилтны ээлж хүлээлгэн өгөх ба авах үед болон шуурхай ажиллагааны баримт бичгийг хөтөлж буй байдал;
 - 8.10.5 Ажилтны ажлын хариуцлага, сахилга бат, байгууллагын дотоод журмын мөрдөлт;
 - 8.10.6 Ажилтны дүрэм, зааврын талаарх мэдлэг;
 - 8.10.7 Ажлын байрны эрүүл ахуй, ариун цэвэр, эмх цэгц;
 - 8.10.8 Ажилтан багаж, тоног төхөөрөмжийн гэмтлийг цаг тухайд нь илрүүлэн арилгаж байгаа байдал;
 - 8.10.9 Ажлын тусгай хувцас, нэг бүрийн хамгаалах хэрэгслийн ашиглалт, хадгалалт, туршилт;
 - 8.10.10 Ажлын байрны орчин эрүүл ахуйн шаардлагад нийцэж байгаа эсэх.
 - 8.10.11 Ажлын байрны гэнэтийн үзлэг, шалгалтыг ажил олгогч, нэгжийн удирдлага, ажилтны шууд харьяалах удирдлага зохион байгуулна.
- 8.11 Байгууллага нь дээрх үзлэг, шалгалтуудаас гадна үйл ажиллагааныхаа онцлогт тохируулан ажил олгогчийн /захирлын, даргын г.м./ болон нэрэмжит үзлэгийг тогтмол зохион байгуулж байх нь зүйтэй.

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн нэгдүгээр хавсралт

УРЬДЧИЛСАН ЗААВАРЧИЛГААНЫ ХУУДАС

..... (байгууллагын нэр)

1. Зааварчилгаанд хамрагдагчийн овог, нэр
2. Төрсөн огноо
3. Хүйс
4. Боловсрол /мэргэжил, мэргэшил/.....
5. Байгууллагын нэгжийн нэр
6. Ажлын байрны нэр
7. Албан тушаалын нэр.....
8. Зааварчилгаанд хамрагдагчийн гарын үсэг, огноо.....
9. Ажлын байрны анхан шатны зааварчилгаа өгөгчийн овог, нэр.....
10. Зааварчилгаа өгөгчийн албан тушаалын нэр
11. Зааварчилгаа өгсөн тухай тэмдэглэл

.....
.....
.....
.....
.....

12. Зааварчилгааны мэдлэгийн үнэлгээ

.....

13. Зааварчилгаа өгөгчийн гарын үсэг, огноо
14. Ажиллуулахыг зөвшөөрсөн ажилтны овог, нэр
15. Ажиллуулахыг зөвшөөрсөн ажилтны албан тушаалын нэр.....
16. Ажиллуулахыг зөвшөөрсөн ажилтны гарын үсэг, огноо.....
17. Ажилд томилсон тухай тушаал, шийдвэрийн дугаар, огноо

.....

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн хоёрдугаар хавсралт

АЖЛЫН БАЙРНЫ АНХАН ШАТНЫ ЗААВАРЧИЛГААНЫ ХУУДАС

.....
(байгууллагын нэр)

1. Зааварчилгаанд хамрагдагчийн овог, нэр

.....

2. Төрсөн огноо

3. Хүйс

4. Боловсрол /мэргэжил, мэргэшил/

5. Байгууллагын нэгжийн нэр

6. Ажлын байрны нэр.....

7. Албан тушаалын нэр.....

8. Зааварчилгаанд хамрагдагчийн гарын үсэг, огноо.....

9. Ажлын байрны анхан шатны зааварчилгаа өгөгчийн овог, нэр.....

10. Зааварчилгаа өгөгчийн албан тушаалын нэр.....

11. Зааварчилгаа өгсөн тухай тэмдэглэл

.....
.....
.....
.....
.....

12. Зааварчилгааны мэдлэгийн үнэлгээ

.....

13. Зааварчилгаа өгөгчийн гарын үсэг, огноо

14. Ажиллуулахыг зөвшөөрсөн ажилтны овог, нэр

15. Ажиллуулахыг зөвшөөрсөн ажилтны албан тушаалын нэр.....

16. Ажиллуулахыг зөвшөөрсөн ажилтны гарын үсэг, огноо

17. Ажилд томилсон тухай тушаал, шийдвэрийн дугаар, огно

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн гуравдугаар хавсралт

УРЬДЧИЛСАН ЗААВАРЧИЛГААНЫ ҮЛГЭРЧИЛСЭН СЭДЭВ

1. Байгууллага, ажлын байрны хамрах хүрээ, онцлогийн тухай ерөнхий мэдээлэл;
2. Хөдөлмөр аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн талаарх баримт бичиг:
 - 2.1 Хөдөлмөрийн гэрээ, ажлын байрны тодорхойлолт, нөхцөл, ажил-амралтын цаг, цалин хөлс, урамшуулал, хөнгөлөлт;
 - 2.2 Байгууллагын хөдөлмөрийн дотоод журам, дүрэм зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага;
 - 2.3 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн талаар зохион байгуулдаг ажлууд;
 - 2.4 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн менежментийн систем, ажлын байрны эрсдэлийн менежментийн систем;
3. Байгууллага дээр болон ажлын байранд биеэ хэрхэн авч явах тухай; (Төрийн албаны үйл ажиллагаанд тавих шаардлага MNS 7068:2025)-ын талаар;
4. Нэгжийн үндсэн болон туслах ажлын байруудын байрлал;
5. Үйлдвэрлэлийн аюултай болон хортой хүчин зүйлс. Осол, мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлэх арга ба хэрэгсэл (нийтийн хамгаалах хэрэгсэл, зурагт хуудас, аюулаас сэргийлэх таних тэмдэг);
6. Цахилгаан гүйдлийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх шаардлагууд;
7. Ажлын байрны болон хувийн эрүүл ахуйн үндсэн шаардлагууд;
8. Нэг бүрийн хамгаалах хэрэгслүүд, тэдгээрийг ашиглах норм, хугацаа;
9. Аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг зөрчсөнөөс гарсан гал түймэр, осол, золгүй тохиолдлууд, тэдгээрийн нөхцөл байдал, шалтгаан;
10. Технологийн зөрчил, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөлийг судлан бүртгэх талаар;
11. Үйлдвэрлэлийн осол, гал түймэр, гамшгийн үүсэх нөхцөл шалтгаанууд;
12. Дээрх аюул гамшгаас урьдчилан сэргийлэх, гал унтраах, аюул ослоос хамгаалах, аюулын үед авах арга хэмжээ, ажлын зохион байгуулалтын талаар;
13. Осолдогчид эмнэлгийн анхан шатны тусламж үзүүлэх тухай. Нэгж, хэсэгт осол гарсан тохиолдолд ажилтны зүгээс авах арга хэмжээний тухай;

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн дөрөвдүгээр хавсралт

АЖЛЫН БАЙРНЫ АНХАН ШАТНЫ ЗААВАРЧИЛГААНЫ ҮЛГЭРЧИЛСЭН СЭДЭВ

1. Тухайн ажлын байран дээрх тоног төхөөрөмж ба технологийн заавар, процессын талаарх ерөнхий мэдээлэл. Уг зааврын технологийн процессын явцад үүсэх аюултай ба хортой хүчин зүйлсийн тухай;
2. Тухайн ажлын байранд ажлыг аюулгүй гүйцэтгэх зохион байгуулалтын арга хэмжээний тухай;
3. Техник хэрэгслийн аюултай хэсгүүд болон тоног төхөөрөмжийн аюулгүй байдлыг хангах хэрэгслүүд, аюулгүй ажиллагааны таних тэмдгүүд г.м
4. Цахилгаан гүйдлийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх тухай;
5. Тоног төхөөрөмжийг ажилд бэлтгэх дэс дараалал (тоног төхөөрөмжийн удирдлага, багаж хэрэгсэл, газардуулга болон бусад хамгаалах хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдал, ажиллагааг шалгах г.м)-ын тухай;
6. Аюулгүй ажиллагааны аргачлалууд, технологийн мөрдөлт, эрсдэлийн үнэлгээ, ажил гүйцэтгэх төлөвлөгөө, аюултай нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд авах арга хэмжээ;
7. Ажлын байран дээрх хамгаалах хэрэгслийн хангалт, тэдгээрийг зөв ашиглах тухай;
8. Ажлын байрны аврах гарцын схемийн тухай;
9. Осол, гал түймэр, гамшгийн нөхцөл үүсэх шалтгаан, тэдгээрээс урьдчилан сэргийлэх, гал унтраах, аюул ослоос сэргийлэх, аюулын үед авах арга хэмжээ, ажлын зохион байгуулалт;
10. Төрийн албаны үйл ажиллагаанд тавих шаардлага MNS 7068:2025-ын талаар тусгана.

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн тавдугаар хавсралт

УРЬДЧИЛСАН ЗААВАРЧИЛГААНЫ БҮРТГЭЛИЙН ЖУРНАЛЫН ЗАГВАР

(байгууллагын нэр)

Урьдчилсан зааварчилгааны бүртгэлийн журнал

(байгууллагын нэгжийн нэр)

Эхэлсэн: 20__ оны __ сарын __ өдөр

Дууссан: 20__ оны __ сарын __ өдөр

(Удаах хуудаснууд)

№	Урьдчилсан зааварчилгаа авсан хүний овог, нэр, албан тушаал	Зааварчилгааны утга	Он, сар, өдөр	Зааварчилгаа өгсөн хүний албан тушаал, нэр, гарын үсэг	Зааварчилгаа авсан хүний гарын үсэг
1					
2					
3					

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн зургаадугаар хавсралт

АЖЛЫН БАЙРАН ДАХЬ АНХАН ШАТНЫ ЗААВАРЧИЛГААНЫ БҮРТГЭЛИЙН ЖУРНАЛЫН ЗАГВАР

(байгууллагын нэр)

*Ажлын байран дахь анхан шатны зааварчилгааны
бүртгэлийн журнал*

(байгууллагын нэгжийн нэр)

Эхэлсэн: 20__ оны __ сарын __ өдөр

Дууссан: 20__ оны __ сарын __ өдөр

(Удаах хуудаснууд)

№	Анхан шатны зааварчилгаа авсан хүний овог, нэр, албан тушаал	Зааварчилгааны утга	Он, сар, өдөр	Шалгалтын дүн	Зааварчилгаа өгсөн хүний албан тушаал, нэр, гарын үсэг	Зааварчилгаа авсан хүний гарын үсэг	Ажиллуулахыг зөвшөөрсөн хүний	
							Албан тушаал, овог, нэр	Гарын үсэг
1								
2								
3								

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн долоодугаар хавсралт

ДАВТАН ЗААВАРЧИЛГААНЫ БҮРТГЭЛИЙН ЖУРНАЛЫН ЗАГВАР

(байгууллагын нэр)

Давтан зааварчилгааны бүртгэлийн журнал

(өдөр тутмын, сарын, ээлжит бус)

(байгууллагын нэгжийн нэр)

Эхэлсэн: 20__ оны __ сарын __ өдөр

Дууссан: 20__ оны __ сарын __ өдөр

(Хуудаснууд)

№	Ажилтны овог, нэр, албан тушаал	Давтан зааварчилгаа өгсөн шалтгаан	Зааварчилгааны сэдэв	Он, сар, өдөр	Зааварчилгаа өгсөн хүний албан тушаал, нэр, гарын үсэг	Зааварчилгаа авсан хүний гарын үсэг
1						
2						
3						

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн наймдугаар хавсралт

ТУХАЙЛСАН ЗААВАРЧИЛГААНЫ БҮРТГЭЛИЙН ЖУРНАЛЫН ЗАГВАР

(байгууллагын нэр) <i>Тухайлсан зааварчилгааны бүртгэлийн журнал</i> (байгууллагын нэгжийн нэр) Эхэлсэн: 20__ оны __ сарын __ өдөр Дууссан: 20__ оны __ сарын __ өдөр
--

(Удаах хуудаснууд)

№	Ажилтны овог, нэр, албан тушаал	Тухайлсан зааварчилгаа өгсөн шалтгаан	Зааварчилгааны утга	Он, сар, өдөр	Зааварчилгаа өгсөн хүний албан тушаал, нэр, гарын үсэг	Зааварчилгаа авсан хүний гарын үсэг
1						
2						
3						

Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний салбарын
аюулгүй ажиллагааны дүрмийн есдүгээр хавсралт

МЭДЛЭГИЙН ШАЛГАЛТЫН БҮРТГЭЛИЙН ЖУРНАЛЫН ҮЛГЭРЧИЛСЭН ЗАГВАР

(байгууллагын нэр)

Мэдлэгийн шалгалтын бүртгэлийн журнал

(байгууллагын нэгжийн нэр)

Эхэлсэн: 20__ оны __ сарын __ өдөр

Дууссан: 20__ оны __ сарын __ өдөр

№	Шалгуулагчийн овог, нэр	Албан тушаал	 /шалгалтын нэр/				
			Шалгалтанд хамрагдсан огноо	Шалгасан шалтгаан	Протоколын дугаар	Дүн	Шалгуулагчийн гарын үсэг
1							
2							
3							

Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын
2026 оны 23 дүгээр сарын 06-ны өдрийн
А/42 дугаар тушаалын хоёрдугаар хавсралт

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: АЭРОЛОГИЙН ӨРТӨӨНД АЖИЛЛАХ АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР

Нэг. Ерөнхий шаардлага

1.1 Энэхүү зааврын зорилго нь аэрологийн шинжилгээний ажлын явцад устөрөгч болон түүнтэй холбогдох тоног төхөөрөмжийг ашиглах үед хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйг шаардлагыг хангах, ажилтны эрүүл мэнд, амь насанд учирч болзошгүй осол, гэмтэл, мэргэжлээс шалтгаалах эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэхэд оршино.

1.2 Зааварт хэрэглэсэн дараах нэр томьёог дор дурдсан утгаар ойлгоно.

1.2.1 Ус төрөгчийн физик, химийн шинж чанар: Устөрөгч (H_2) нь өнгөгүй, үнэргүй, амтгүй, агаараас хөнгөн хий юм. Задгай орчинд хурдан дээш тархах боловч хаалттай орчинд хуримтлагдах эрсдэлтэй.

Устөрөгч нь агаартай тодорхой харьцаагаар холилдоход шатамхай, дэлбэрэх аюултай холимог үүсгэнэ. Оч үүсэх, халуун гадаргуу, статик цахилгаан зэргээс амархан асах шинж чанартай. Устөрөгч шатах үед дөл нь бараг үл үзэгдэх тул галыг нүдээр шууд илрүүлэхэд хүндрэлтэй.

Устөрөгч нь өөрөө хорт хийд хамаарахгүй боловч хаалттай орчинд хүчилтөрөгчийн агууламжийг бууруулж, амьсгал боогдуулах (асфикси) аюул үүсгэнэ. Их хэмжээний устөрөгч хуримтлагдсан орчинд удаан хугацаагаар байх нь ухаан алдах, амь насанд аюултай нөхцөлд хүргэж болзошгүй.

1.3 Устөрөгч үйлдвэрлэх төхөөрөмжтэй ажиллах ажилтан нь хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааны сургалтад хамрагдсан, зааварчилгаа авсан, мэдлэг чадвараар баталгаажсан байна.

1.4 Ажилтан нь ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгсэл (галд тэсвэртэй ажлын хувцас, хамгаалалтын гутал, нүдний шил, бээлий зэрэг)-ийг бүрэн хэрэглэнэ.

1.5 Согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис хэрэглэсэн, эрүүл мэндийн хувьд ажил гүйцэтгэх боломжгүй ажилтныг төхөөрөмж дээр ажиллуулахыг хориглоно.

1.6 Ажлын байр нь хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан, батлагдсан зураг төслийн дагуу баригдсан, байнгын болон нэмэлт агааржуулалтын системээр тоноглогдсон байна.

1.7 Ажлын байр нь хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн дараах шаардлагыг хангах бөгөөд дараах нөхцөлүүдийг бүрдүүлсэн байна:

1.7.1 Байрны эзлэхүүн болон агааржуулалтын хүчин чадал нь баллон (цаашид хийн битүү сав гэх)-ны хамгаалалтын мөнгөн пянз цоорох, бөмбөлөг хагарах, уяа сулрах, хийн битүү савны хавхалга бүрэн хаагдахгүй байх зэрэг тохиолдолд устөрөгч агаарт хуримтлагдаж буй концентраци 4 хувиас ихгүй, дэлбэрэлт үүсэх эрсдэлгүй байх нөхцөлийг хангаж байна.

1.7.2 Ажлын байрны температур $+0^{\circ}$ -аас дээш тогтвортой байна.

- 1.7.3 Өдрийн цагт байгалийн гэрэлтүүлгээр, оройн цагаар байрны гадна талаас цахилгаан гэрэл ашиглах нөхцөл бүрдсэн байна.
- 1.7.4 Байрны шал нь гэмтэлгүй, тэгш, халтирч гулгахааргүй, ямар нэг төмөр зүйлд цохиулахад оч үүсгэхгүй байна.
- 1.7.5 Ажлын байранд гал, түймэр унтраах хэрэгсэл (хор, элс, хүрз зэргийг) гарын дор байршсан, хийн битүү савтай ажиллах, урвалж бодис хадгалах журам, тамхи татах, ил гал гаргах, гаднын хүн орохыг хориглосон тэмдэглэгээ, өндөр хүчдэл, цахилгааны санамж бичиг, зурагт хуудас байрлуулсан байна.
- 1.7.6 Ажлын байранд аянга зайлуулагч болон газардуулгын систем стандартын дагуу суурилуулсан байна.
- 1.7.7 Устөрөгч үйлдвэрлэх байр болон ажлын байрны газардуулгын эсэргүүцэл нь 4 Ω -оос ихгүй байх бөгөөд жил бүр эсэргүүцлийн хэмжилтийг тогтмол хийж, баталгаажуулсан байна.
- 1.7.8 Хийн алдагдлыг илрүүлэх мэдрэгч, багажийг байршуулна.
- 1.7.9 Устөрөгч үйлдвэрлэх байранд техникийн нөхцөлд заасан хэмжээнээс илүү хийн битүү сав байлгахыг хатуу хориглоно.
- 1.7.10 Идэмхий натри биед наалдсан тохиолдолд саармагжуулах нөөц цэвэр ус, хүчлийн /лимон, цууны гэх мэт/ 1%-ийн уусмал болон анхны тусламжийн хэрэгслийг устөрөгч гарган авах байранд бэлэн байлгана.
- 1.7.11 Устөрөгчийн агууламж агаарын найрлагад 4 хувиас их болсон тохиолдолд ажлыг нэн даруй зогсоож, ажилтнуудыг гарган, байрыг яаралтай агааржуулна.
- 1.7.12 Устөрөгч хуримтлагдсан орчинд ил гал гаргах, тамхи татах, оч үүсгэх, тэсрэлтээс хамгаалагдаагүй цахилгаан хэрэгсэл ашиглахыг хатуу хориглоно.
- 1.8 Урвалж бодисын хаягдлыг холбогдох журмын дагуу ангилж хаяж, устгана.
- 1.9 Төмрийн үртэс, идэмхий натри зэрэг бодисыг тус тусад нь хадгална.
- 1.10 Устөрөгч үйлдвэрлэх ажлын өмнө ажилтан нь:
 - 1.10.1 Хийн гаралтын үйл ажиллагаа, урвалж бодисын физик, химийн шинж чанар, битүү савны ашиглалт, цахилгаан хэрэгсэлтэй ажиллах горим, устөрөгч гарган авах зааврыг урьдчилан судалсан байх.
 - 1.10.2 Ажлын байрны урьдчилсан болон анхан шатны зааварчилгаа авсан байх шаардлагатай.
- 1.11 Аэрологийн өртөөний инженер, шууд харьяалах удирдлага нь устөрөгч үйлдвэрлэх байр, тоног төхөөрөмжийн бүрэн бүтэн байдал, хийн битүү савны битүүмжлэл, аюулгүй ажиллагааг хариуцна.
- 1.12 Төмрийн үртэс нь кремний агуулсан төмрийн хайлш бөгөөд хадгалах явцад агаарын чийгтэй харилцан үйлчлэлцэж фосфорт-устөрөгч, мышьяк-устөрөгч зэрэг хорт хий ялгаруулдаг тул агааржуулалттай өрөөнд хадгалах, тогтмол хатааж тэмдэглэл бүртгэлийг хийж байна.
- 1.13 Идэмхий натритай ажиллах болон хийн битүү савыг цэнэглэх үед ажлын тусгай хувцас, хамгаалалтын гутал, нүдний шил, амны хаалт, хошуувч зэргийг хэрэглэнэ. Ажил дууссаны дараа гар нүүрээ савантай бүлээн усаар сайтар угаана.

- 1.14 Устөрөгчийн хийг шинжилгээний ажлын бөмбөлөг хийлэхээс бусад зүйлд ашиглахыг хориглоно.

Хоёр. Хийн битүү сав (баллон)-тай ажиллах

- 2.1 Хийн битүү сав (ABГ-45) -нь баталгаат хугацаа 5 жил, сунгалт 3 жил байна. Баталгаажуулаагүй, хугацаа хэтэрсэн хийн битүү сав ашиглахыг хориглоно.
- 2.2 Ашиглаж буй хийн битүү сав бүрийн ажилласан цаг, мөнгөн пянз (мембран), манометр сольсон болон бусад үйлчилгээ, үзлэг шалгалт хийсэн тухай мэдээллийг техник ашиглалтыг паспортод бүрэн тэмдэглэнэ. Техник ашиглалтын паспортгүй хийн битүү сав ашиглахыг хориглоно.
- 2.3 Хийн битүү савтай ажиллахдаа дараах шаардлагыг тогтмол шалгаж бүртгэнэ. Үүнд:
- 2.3.1 Хийн битүү савыг тогтмол ажилд бэлэн байлгах ба сард нэг удаа үйлчилгээ, цэвэрлэгээ хийнэ.
 - 2.3.2 Бүрэн, бүтэн, битүү байдлаа хадгалж байгаа эсэхийг шалгана.
 - 2.3.3 Толгой болон амсрын эрчлээс /резьба/ элэгдсэн, сэтэрсэн эсэх;
 - 2.3.3 Илүүдэл даралтын автомат хавхалга, манометр зөв угсарсан эсэх;
 - 2.3.4 Хийн битүү савнаас бууруулагчгүйгээр /редуктор/ хий гаргахыг хориглоно. Бууруулагчийг хажуугийн штуцерт холбохын өмнө тохируулгын эргийг заавал суллана.
 - 2.3.5 Бууруулагчийг жилд нэг удаа ба шаардлагатай бол түүнээс олон удаа шалгаж баталгаажуулна.
 - 2.3.6 Бууруулагч холбосны дараа холболт бүр дээр савангийн хөөс түрхэж хий алдагдаж байгаа эсэхийг шалгана.
 - 2.3.7 Хийн алдагдал илэрсэн даруй битүү савыг аюулгүй байршилд шилжүүлж, хийн алдагдлыг зогсоох бүх арга хэмжээг авна. Эвдэрхий хавхалгыг "Хавхлаг эвдэрхий" гэж тэмдэглэж засварт илгээнэ.
 - 2.3.8 Хийг гарган авахдаа бууруулагчийн хавхалгыг цагийн зүүний эсрэг чиглэлд аажим эргүүлж хийг гаргана.
 - 2.3.9 Битүү саван дахь хийг дуустал ашиглахыг хориглоно. Битүү савны үлдэгдэл даралт 0.1-0.15 гПа болох үед ажлыг зогсоож, хавхалгыг хааж, толгойн бүрхүүлийг хийж "Хоосон" гэж тэмдэглэнэ.
 - 2.3.10 Битүү савыг тээвэрлэх, байрлуулахдаа халаах, цохих, унагах зэргээс сэргийлнэ. Хүчтэй цохисон тохиолдолд дэлбэрэх эрсдэлтэй.
 - 2.3.11 Битүү савыг тусгай зориулалтын тэргээр зөөж, гар дээр өргөж, мөрлөх, үүрч зөөхийг хориглоно. Ажлын байранд байрлуулахдаа бага зэрэг налуу байрлалд ёроолоор нь өнхрүүлж дөхүүлнэ.
 - 2.3.12 Битүү савыг тээвэрлэхдээ толгойн хамгаалалтыг өмссөн байна.
 - 2.3.13 Битүү савыг байрлуулах байр нь цахилгаан багаж, уурын болон хийн халаагуур, нарны шууд цацрагаас хол байна.

- 2.3.14 Битүү савыг байшингийн хананд бэхлэхдээ урьдчилан бэлтгэсэн суурь, хөдөлгөөнгүй ширээ дээр эгц босоо байрлалд төмөр бүслүүрээр бэхэлж байрлуулна.
- 2.3.15 Ажлын байранд галыг дэмждэг, 12дм^3 -ээс их эзлэхүүнтэй хорт хийтэй битүү савыг байрлуулахыг хориглоно. Ийм савыг байрны гадна төмөр бүхээгт байрлуулж, хий дамжуулах зориулалтын төмөр болон зэс хоолойгоор холбож өгсөн байна.
- 2.3.16 Хийн битүү сав дахь хийн даралтыг байнга хянаж, манометрийн даралт 90 атм-ээс дээш гарвал хавхалгыг зөөлөн нээж даралтыг тохируулна.
- 2.3.17 Ажлаа дуусгасны дараа битүү савны хавхалгыг хаахдаа даралтыг бууруулж, бууруулагчийн хавхалгыг цагийн зүүний дагуу эргүүлнэ. Бууруулагчийн эргийг суллахгүй, хавхалгыг хаахгүйгээр битүү савыг орхихыг хориглоно.

2.4 Хийн битүү савтай ажиллахад хориглох зүйлс:

- 2.4.1 Баталгаат хугацаа дууссан манометр, мөнгөн пянз хэрэглэх, орлуулахыг хориглоно.
- 2.4.2 Урьдчилан хамгаалагч хавхалгыг /клапан/ тохироогүй эрэг, даралтаар бэхлэх, хавхалганы угсралтын дарааллыг зөрчихийг хориглоно.
- 2.4.4 Урвалж, усны хэмжээг дур мэдэн ихэсгэх, багасгах, дарааллыг өөрчлөхийг хориглоно.
- 2.4.5 Урвалжийг баталгаагүй жингээр хэмжихийг хориглоно.
- 2.4.6 Хийн битүү савны урьдчилан хамгаалагч хавхалганы урд талд зогсож ажиллахыг хориглоно.
- 2.4.7 Урвал явагдаж байгаа үед хийн битүү савны их биед хүрэх, хөдөлгөх, засвар үйлчилгээ хийхийг хориглоно.
- 2.4.8 Манометр 0 заалттай байсан ч хавхлаг (вентиль) нээлгүйгээр толгойг салгахыг хориглоно. Урвал дуусах хүртэл манометрийн заалтыг хянаж ажиллана.
- 2.4.9 Хийн битүү савыг цэвэрлэхдээ төмөр үзүүртэй саваа хэрэглэхийг хориглоно.

2.5 Ослын үед авах арга хэмжээ

- 2.5.1 Дараах тохиолдолд хавхлаг (вентель)-ыг нээж, урвалыг шууд зогсоож аль болох хурдан аюулгүй зайд шилжих арга хэмжээг авна:
- 2.5.2 Хийн битүү савны даралт 116 атм-ээс дээш гарсан тохиолдолд.
- 2.5.3 Манометр ажиллахгүй болсон тохиолдолд.
- 2.5.4 Хийн битүү савны амсар, толгойн аль нэг хэсгээр устөрөгч гарч байгааг илрүүлсэн тохиолдолд.
- 2.5.5 Хийн битүү савны их бие төвийх, ан цав гарах, бүтцэд гэмтэл үүссэн тохиолдолд.

Гурав. Бөмбөлөг хийлэх

- 3.1 Бөмбөлгийг хийлэх үед зориулалтын комбинзон, бээлий өмссөн байна.
- 3.2 Бөмбөлгийг хийлэхийн өмнө талькийг сайтар сэгсэрч цэвэрлэнэ.
- 3.3 Бөмбөлгийг хэмжээнээс нь хамааруулан чөлөөт өргөлтийн хүчний хэмжээгээр буюу чадлыг зөвшөөрөгдөх хэмжээнд цаг агаарын байдалд тохируулан хийлнэ.
- 3.4 Бөмбөлгийг тэгш гөлгөр гадаргуутай намхан ширээн дээр дэлгэж, тавиурыг хулдаасаар бүрэх нь хамгийн тохиромжтой.
- 3.5 Бөмбөлгийг их, огцом даралтаар, түргэн хугацаанд хийлэхийг хориглоно.
- 3.6 Маш сайн газардуулгатай газар хийлнэ. Статик цахилгаанаас үүсэх гал, галын ослоос сэргийлж ажиллана. (Ихэнх станцуудын тэнцвэржүүлэгч нь газардуулга муутайн улмаас хийн бөмбөлөг үүсэж гал гардаг тул анхаарал хандуулна.)
- 3.7 Радиозондыг хөөргөлтөд бэлтгэх
 - 3.7.1 Радиозонд болон тэжээлийг бэлтгэхдээ гаднах хайрцаг, савыг гэмтээхгүйгээр болгоомжтой задална.
 - 3.7.2 Радиозондын мэдрүүрийг гараар хүрч, аливаа зүйлд цохиж гэмтээхгүйгээр бэлтгэнэ.
 - 3.7.3 Радиозонд шалгагчийн тагийг зөөлөн, болгоомжтой нээж, хааж тэжээлийн залгуур утсыг таслахаас сэргийлнэ.
 - 3.7.4 Радиозондын хэвийн ажиллагаанд хяналт тавьж, давтан хөөргөлт хийхгүй байх тал дээр анхаарал тавина.

Дөрөв. Устөрөгч үйлдвэрлэх төхөөрөмж (GQD1 загвар)-тэй ажиллах

- 4.1 Төхөөрөмжийг ажиллуулахын өмнө ашиглалтын зааврыг бүрэн судалж, энэхүү аюулгүй ажиллагааны зааврыг мөрдөнө.
- 4.2 Ажил гүйцэтгэхдээ хөдөлмөр хамгааллын тусгай хувцас, нэг бүрийн хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөж, технологийн дараалал болон тогтоосон хугацааны горимыг баримтлан устөрөгчийг үйлдвэрлэнэ.
- 4.3 Устөрөгч үйлдвэрлэх төхөөрөмж ажиллаж байх хугацаанд ажлын байрыг орхих, төхөөрөмжийг хяналтгүй орхихыг хориглоно.
- 4.4 Төхөөрөмжийн хэвийн ажиллагааг баталгаажуулах зорилгоор хүчдэл болон бусад технологийн үзүүлэлтийн хэмжилтийг тогтоосон хуваарийн дагуу гүйцэтгэж, үр дүнг бүртгэлийн журналд тэмдэглэнэ.
- 4.5 Төхөөрөмжид гэмтэл, саатал илэрсэн тохиолдолд ашиглалтын зааврын дагуу яаралтай арга хэмжээ авч, хариуцсан инженер болон шууд харьяалах удирдлагад нэн даруй мэдэгдэнэ.
- 4.6 Төхөөрөмжийн хэвийн ажиллагааг хангахад шаардлагатай сэлбэг хэрэгсэл, багаж, хэмжих хэрэгслийн бэлэн байдлыг хангаж, шуурхай засвар үйлчилгээ хийх нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.
- 4.7 Төхөөрөмжийг ажилд бэлтгэх

- 4.7.1 Устөрөгч (H_2), хүчилтөрөгч (O_2)-ийн агааржуулах хоолой, устөрөгч хадгалах сав, хүчилтөрөгчийн анализатор, оролт-гаралтын сав, бөмбөлөг дүүргэлтийн шугам хоолойн холболт, бүх хавхлаг (клапан), унтраалгын техникийн бүрэн бүтэн байдлыг шалгаж баталгаажуулна.
- 4.7.2 Устөрөгч үйлдвэрлэх суурь төхөөрөмж болон цахилгаан тоног төхөөрөмжийн дээр багаж хэрэгсэл, гаднын эд зүйл байрлуулахыг хориглоно. Электролизийн савны цахилгаан тусгаарлалт хуурай, бохирдолгүй байна. Электролизийн савны эерэг даралтын хавтан болон бусад зангилааны тусгаарлалтыг шалгаж баталгаажуулна.
- 4.7.3 Ажлын байрны агаар сэлгэлт хангалттай байна. Төхөөрөмжийг асаахаас өмнө механик болон байгалийн агааржуулалтыг ажиллуулж, дээврийн салхивчийг нээнэ.
- 4.7.4 Ус төрөгч үйлдвэрлэх өрөөний температурыг тогтмол $+0^{\circ}C$ -аас дээш тогтвортой барина.
- 4.7.5 Электролитийн сав (электролизийн системийн уусмалын хэсэг)-ыг анх ашиглахаас өмнө уурын усанд 24 цагаас доошгүй дэвтээж, чулуун хөвөнт тусгаарлагч мембран бүрэн нэвчсэн эсэхийг шалгана. Дараа нь усыг зайлуулж, савыг цэвэрлэн, урьдчилан бэлтгэсэн электролитийн уусмалыг тэжээлийн насосоор дамжуулан системд шахаж оруулна. Анхны ажиллагааг эхлүүлэх үед электролитийн түвшин хэмжүүрийн дундаж заалтад хүрсэн байна. Шингэний түвшин тогтвортой, хэлбэлзэлгүй байгааг хянаж байна.

4.8 Төхөөрөмжийг асаах, цахилгаанд холбох

- 4.8.1 Шулуутгагчийн хянагчийн цахилгаан үүсгүүрт холбохдоо самбарын заагч гэрлийн ажиллагааг шалгана. Потенциометрээр хүчдэлийг аажмаар тохируулах бөгөөд тэжээлийн хүчдэл 70 V-оос хэтрэхгүй байх ёстой.

4.9 Даралтын хяналт

- 4.9.1 Даралт өсөх явцад хяналтын болон ажлын даралт хэмжигчийн заалтыг тасралтгүй хянана.
- 4.9.2 Төхөөрөмж шаардлагатай ажлын даралтад хүрмэгц даралт нэмэх хавхалгыг хаана. Ажлын даралт 1.1 МПа-аас хэтрэхийг хориглоно.

4.10 Устөрөгчийн цэвэршилтийн хяналт шинжилгээ

- 4.10.1 Төхөөрөмжийг асаах бүрд ажлын даралтыг тогтворжуулсны дараа устөрөгчийн хийн цэвэршилтэд хяналт шинжилгээ хийнэ. Дээжийг хүчилтөрөгчийн анализаторын сорьц авах хавхалгаас авч, устөрөгчийн автомат анализатораар хэмжилт гүйцэтгэнэ.

Устөрөгчийн эзлэхүүний цэвэршилт 99.7%-иас багагүй байна. SQ-0/3 маркийн устөрөгчийн анализаторын заалт 1.2-оос ихгүй байна.

- 4.10.2 Устөрөгч үйлдвэрлэх төхөөрөмжийг анх удаа ашиглах, эсхүл удаан хугацааны зогсолтын дараа дахин ажиллуулах тохиолдолд системийг азот (N_2)-оор дүүргэж нэвчилт (битүүмжлэл)-ийг шалгана. Битүүмжлэл хэвийн болох нь баталгаажсаны дараа үлдэгдэл хийг зайлуулах зорилгоор төхөөрөмжийг асааж, 15 минутаас доошгүй хугацаанд хий ялгаруулж агааржуулна. Устөрөгчийн цэвэршилтийн шинжилгээ шаардлага хангасан тохиолдолд устөрөгчийг хадгалах ажиллагааг эхлүүлнэ.

4.11 Ажлын горимын үндсэн үзүүлэлтүүд

4.11.1 Ажлын даралт

Устөрөгч үйлдвэрлэх үндсэн төхөөрөмжийн ажлын даралтыг хэрэглээний шаардлагад үндэслэн 0-1.0 МПа хүрээнд тохируулна. Шалгах (буцах урсгалаас хамгаалах) хавхалганы даралтын уналт 0.05 МПа байна. Төхөөрөмжийн ажлын даралт нь устөрөгч хадгалах савны дотоод даралтаас 0.05 МПа-аас их болсон тохиолдолд устөрөгчийг хадгалах сав руу шахан оруулах боломжтой.

Ажиллуулах явцад шалгах хавхалга нь төхөөрөмжөөс устөрөгч хадгалах үед 0.2 МПа даралтад нээгдэнэ.

Хадгалалтын горим хэвийн үед даралтын уналт 0.05 МПа байна.

4.11.2 Ажиллах цахилгаан гүйдэл ба хүчдэл

Ажлын цахилгаан гүйдэл 161А-с ихгүй байна.

Хэрэв шулуутгагчийн хянагч тогтмол гүйдлийн (constant current) горимтой бол уг горимыг ашиглан гүйдлийг тохируулна. Тогтмол гүйдлийн горимгүй тохиолдолд электролизийн системийн температур 75-80 °С хүрэх үед самбарын потенциометрийг тохируулж гүйдлийг хэвийн хэмжээнд барина.

Ашиглалтын явцад тэжээлийн хүчдэл 70 V-оос хэтрэхгүй байна.

4.11.3 Ажлын температур

Төхөөрөмжийг асаасны дараа электролизийн савны температур аажмаар нэмэгдэнэ. Температур 80 °С-д ойртох үед хөргөлтийн систем автоматаар ажиллаж, температурыг бууруулах ёстой.

Электролизийн савны ажлын температурыг 75–80 °С-ийн хооронд тогтвортой барих бөгөөд хөргөлтийн усны урсгалыг тохируулж хянана.

4.11.4 Шингэний түвшний хяналт

Төхөөрөмж ажиллах явцад устөрөгч, хүчилтөрөгч ялгагч сав дахь шингэний түвшин нь түвшин хэмжигчийн заалтын 1/4-3/4 хооронд байна.

Шингэний түвшин 1/4-өөс доошилсон тохиолдолд нэрмэл усаар нэмж, 3/4 түвшин хүртэл дүүргэнэ.

Хэвийн ажиллагааны үед устөрөгч ба хүчилтөрөгчийн даралтын зөрүүний хяналтын систем болон даралт тэнцвэржүүлэх хавхалга нь шингэний түвшнийг автоматаар тохируулна. Шингэний түвшний зөрүү 150 мм-ээс ихгүй байна.

4.11.5 Дохиолол, хяналтын шалгалт

Электролизийн савны температур, устөрөгч үйлдвэрлэх төхөөрөмжийн ажлын даралт, мөн устөрөгч хадгалах савны даралтын дохиоллын ажиллагааг тогтмол шалгаж, хэвийн горимд байгааг баталгаажуулна.

Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын
2026 оны 03 дүгээр сарын 06-ны өдрийн
А/43 дугаар тушаалын гуравдугаар хавсралт

**ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: ЦАГ УУРЫН ДОППЛЕРИЙН РАДАР
(РАДИОЛОКАТОР RC-53C) -ЫН СТАНЦАД АЖИЛЛАХ АЮУЛГҮЙ
АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР**

Нэг. Ерөнхий шаардлага

Энэхүү зааврын зорилго нь цаг уурын доплерийн радар (RC-53C)-ын станцад ажиллах үеийн хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангах, осол гэмтэл, мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөл, тоног төхөөрөмжийн эвдрэл гэмтлээс урьдчилан сэргийлэхэд оршино.

1.1 Энэхүү заавар нь RC-53C радарын станцад ажиллаж буй инженер, техникч, ажиглагч, засвар үйлчилгээний ажилтан болон тухайн станцад түр болон байнгын байдлаар ажил гүйцэтгэж буй бусад ажилтанд нэгэн адил хамаарна.

1.2 Зааварт хэрэглэсэн дараах нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно.

“Допплерийн радар” – Агаар мандлын хур тунадас, салхи, үүлний хөдөлгөөнийг радио долгионы тусламжтай илрүүлж, хэмжих зориулалттай төхөөрөмж;

“Цахилгаан соронзон цацраг” – Радарын антенаас ялгарах өндөр давтамжийн цахилгаан соронзон долгион;

“Антен” – Радио долгионыг цацах болон хүлээн авах үүрэг бүхий төхөөрөмжийн хэсэг;

“Дамжуулагч (transmitter)” – өндөр чадлын радио долгион үүсгэж, антенаар дамжуулан цацах төхөөрөмж;

“Хүлээн авагч (receiver)” – объектоос ойж ирсэн радио долгионыг хүлээн авч, боловсруулж мэдээлэл болгон хувиргах төхөөрөмж;

1.3 Станцад ажиллах ажилтанд тавих шаардлага

RC-53C станцын техникийн бичиг баримт, ашиглалтын заавар, зохион байгуулалт, ажиллагааны зарчим зэргийг бүрэн судалсан 1000 вольтоос дээш хүчдэл бүхий цахилгаан тоног төхөөрөмж дээр ажиллах мэдлэгтэй шалгалт өгч тэнцсэн, хүнийг ажиллуулна.

1.3.1 RC-53C станцад ажиллах ажилтан нь техникийн болон аюулгүй ажиллагааны мэдлэгээ жилд нэгээс доошгүй удаа шалгуулж, цахилгаан тоног төхөөрөмжтэй харьцахдаа зөрчил гаргахгүй байх тухай баталгаанд гарын үсэг зурсан байна.

1.3.2 RC-53C станцыг хоёроос доошгүй ажилтантай байх үед ажиллуулах бөгөөд ажилтан бүр цахилгаанд гэмтсэн хүнд анхны тусламж үзүүлэх арга хэмжээг байна.

1.3.3 Станцыг ажиллуулах үед галын аюулаас хамгаалах багаж хэрэгслээр бүрэн хангагдсан байна. Нүүрсхүчлийн хийн болон хуурай нунтаг гал унтраагуур бэлэн байлгаж, ажилтан бүр тэдгээрийг ашиглах чадвартай байна.

1.3.4 Станц нь өндөр давтамжийн цахилгаан соронзон цацраг ялгаруулдаг тул аюулын эх үүсвэр, эрсдэлийг урьдчилан тооцоолж, антены ойролцоо

ажиллахыг хязгаарлан, тогтоосон аюулгүйн бүсийг мөрдөнө. Засвар үйлчилгээ хийх үед тэжээлийг бүрэн салгаж, аюулгүй байдлыг хангана.

- 1.3.5 Ажил гүйцэтгэхийн өмнө техник хэрэгсэлд үзлэг шалгалт хийж, бүрэн бүтэн аюулгүй ажиллагааны шаардлага хангасан тоног төхөөрөмж дээр ажиллана.
- 1.3.6 Ажил гүйцэтгэхдээ ажлын тусгай хувцас, бие хамгаалах хэрэгслийг заавал хэрэглэнэ.
- 1.3.7 Технологийн горим, дарааллыг мөрдөн ажиллана.
- 1.3.8 Аюулгүй ажиллагааны шаардлага хангахгүй байгаа техник хэрэгсэл дээр ажиллахаас татгалзах эрхтэй.
- 1.3.9 Хөдөлмөрийн хүнд нөхцөлд ажиллаж байгааг тул ажлын тусгай хувцас, бие хамгаалах хэрэгсэл, бусад хөнгөлөлтийг эдэлнэ.
- 1.3.10 Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны зөрчлийг арилгуулах талаар ажил олгогчид шаардлага тавьж зохих арга хэмжээг авхуулна.
- 1.3.11 Эрүүл мэндийн урьдчилсан болон хугацаат үзлэгт хамрагдсан байна.
- 1.3.12 Ажлын байрны эрсдэлийн үнэлгээтэй танилцаж, гарын үсэг зурсан байна.
- 1.3.13 Согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис хэрэглэсэн үед үүрэг гүйцэтгэхийг хориглоно.

Хоёр. RC-53C радар дээр ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагааны заавар

- 2.1 RC-53C станц дээр ажиллахад хориглох зүйлс:
 - 2.1.1 RC-53C станцын PDB тэжээл түгээгүүрийн шкафны MCB01, MCB11, MCB12, MCB13, MCB21, MCB22, MCB23, MCB24, MCB41, MCB42, MCB43 автомат таслууруудыг салгалгүйгээр дараах ажлуудыг хийхийг хориглоно.
 - 2.1.2 Блокуудад засвар үйлчилгээ хийх.
 - 2.1.3 Кабель, утсыг салгах, залгах.
 - 2.1.4 Блокыг сугалах, буцаан суурилуулах.
 - 2.1.5 Гал хамгаалагч, карт болон бусад эд анги солих.
- 2.2 Зориулалтын бус буюу номиналь тохироогүй гал хамгаалагч хэрэглэх, станцын иж бүрдэлд ороогүй эд ангиар орлуулах зэргийг хориглоно.
- 2.3 Станц ажиллаж байх үед хүний биед хэт өндөр давтамжтай цахилгаан соронзон долгион хортой нөлөө үзүүлэх эрсдэлтэй тул нэвтрүүлэгч-хүлээн авагчийн өрөө, антены бүхээг болон түүний ойролцоо байхыг хориглоно.
- 2.4 Станцын шкаф блокуудын гадаргууд хүний биед нөлөөлөхүйц хүчдэл мэдрэгдвэл тэжээлийн үүсгүүрийг яаралтай унтрааж, газардуулгын найдвартай байдал, тэжээлийн утасны тусгаарлалтыг шалгана.
- 2.5 Станцын блокуудын нүүрэн дээр байрлуулсан өндөр хүчдэлээс сэргийлэх анхааруулга, зөвлөмжийг мөрдөнө.

2.6 Станцын өөрийгөө хамгаалах зориулалттай кноп, сэлгэх залгууруудыг хүчээр ажиллуулах, засвар үйлчилгээ хийхийг хатуу хориглоно.

2.7 Галын аюулгүй ажиллагаа

2.7.1 Гал түймэр гарсан тохиолдолд PDB тэжээл түгээгүүрийн шкафын Emergency stop кнопыг дарж ерөнхий тэжээлийг салгана.

2.7.2 Бага хэмжээний галыг зөвхөн нүүрсхүчлийн хийн болон хуурай нунтаг гал унтраагуур ашиглана.

2.7.3 Станцын байранд болон бусад тоног төхөөрөмжид гал гарсан тохиолдолд AUTOMATIC CONTROL PANEL шкафын EMERGENCY STOP (PULL) товчийг дарж ерөнхий тэжээлийг салган галыг унтраана.

2.7.4 Галын багаж хэрэгслийн бүрэн бүтэн, хугацаа, ажиллагааг тогтмол шалгана.

2.8 RF (Хэт өндөр давтамжийн) цацрагийн аюулгүй байдал

2.8.1 Ажлын байранд жилд нэгээс доошгүй удаа хэт өндөр үелзлэлийн энергийн урсгалын нягтын хэмжилт хийнэ.

2.8.2 Ажлын байран дахь хэт өндөр үелзлэлийн энергийн урсгалын нягт 10 мкВт/см^2 -ээс их гарсан тохиолдолд алдагдлыг бууруулах хүртэл радарын станцыг ажиллагаанаас түр зогсооно.

2.9 Ашиглалт хяналт

2.9.1 Станцад хийгдэх үзлэг, үйлчилгээ, тохируулгыг батлагдсан зааврын дагуу цаг тухайд нь гүйцэтгэнэ.

2.9.2 Станц ажиллаж байх үед техник аюулгүйн зааварт харшлах аливаа нөхцөл илэрвэл ажлыг даруй зогсоож, удирдах мэргэжлийн ажилтанд яаралтай мэдэгдэнэ.

Гурав. Антенны төхөөрөмж дээр ажиллах аюулгүй ажиллагааны заавар

3.1 Антенд засвар, үйлчилгээ хийх үед ганцаараа ажиллахыг хориглоно. Засвар үйлчилгээг хоёроос доошгүй хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр гүйцэтгэнэ.

3.2 Антенд засвар үйлчилгээ хийхийн өмнө шатны дэргэд байрлах MAINTENANCE-OPERATION сэлгэн залгуурыг MAINTENANCE горимд шилжүүлнэ. Антен дээрх LOCAL-REMOTE сэлгэн залгуурыг REMOTE горимд байрлуулна.

3.3 Антенд үйлчилгээ хийхдээ шат, тулгуурыг тогтвортой, найдвартай байрлуулж унахаас сэргийлнэ.

3.4 Шатыг заавал хүнээр түшүүлж, хөдөлгөөнөөс хамгаална. Шаардлагатай тохиолдолд хамгаалалтын бүс хэрэглэнэ.

3.5 Антенд засвар үйлчилгээ хийх үед нэвтрүүлэгч (transmitter)-ийг залгахыг хатуу хориглоно.

3.6 Хэрэв тэжээлийг залгасан нөхцөлд засвар үйлчилгээ хийх шаардлага гарвал антен санамсаргүй эргэхээс бүрэн хамгаалж, механик болон цахилгааны түгжих арга хэмжээг авна.

3.7 Засвар үйлчилгээ дууссаны дараа антены эргэх замд саад болох эд зүйл, багаж хэрэгсэл үлдээгүй эсэхийг сайтар шалгасны үндсэн дээр ажиллагаанд оруулна.

-oOo-

Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын
2026 оны 03 дүгээр сарын 05-ны өдрийн
А/03 дугаар тушаалын дөрөвдүгээр хавсралт

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ: УС СУДЛАЛЫН ХАРУУЛЫН АЖЛЫН БАЙРАН ДАХЬ АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР

Нэг. Ерөнхий шаардлага

- 1.1 Энэхүү зааврын зорилго нь ус судлалын хэмжилт, ажиглалт, хайгуул-судалгааны ажил гүйцэтгэх үеийн хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангах, осол гэмтэл болон мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлэхэд оршино.
- 1.2 Энэхүү заавар нь ус судлалын салбарт ажиллаж буй бүх ажилтан, албан хаагч, түр ажилтан, гэрээт болон туслах ажилтанд нэгэн адил хамаарна.
- 1.3 Зааварт хэрэглэсэн дараах нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно. Үүнд:
 - “**Ус хэмжилтийн гүүр**” – Гол, мөрөн, суваг дээр усны түвшин, урсац, хурд, зарцуулалт зэрэг гидрологийн хэмжилтийг аюулгүй, тогтвортой нөхцөлд гүйцэтгэх зориулалттай тусгай зориулалтын байгууламжийг ойлгоно.
 - “**Дүүжин төхөөрөмж**” – ус хэмжилтийн гүүр эсхүл тулгуур хийцээс ган татлага, олс, троссоор доош буулгаж, усанд хэмжилтийн багаж (урсгал хэмжигч, датчик, дээж авагч гэх мэт) байрлуулах зориулалттай өргөж, буулгах механизм юм.
 - “**Тэргэнцэр**” - ус хэмжилтийн тэргэнцэр гэдэг нь ус хэмжилтийн гүүрэн дээр байрласан ган татлага эсхүл зам дагуу хөндлөн чиглэлд хөдөлж, хэмжилт гүйцэтгэх хүн болон багажийг голын дагуу байрлал сольж ажиллуулах зориулалттай хөдөлгөөнт тавцан юм.
- 1.4 Ус судлалын харуулыг байгуулахдаа голын усны горим, шинж чанарыг төлөөлөхүйц хэмжилт хийх боломжтой, тохиромжтой хэсэгт дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:
 - 1.4.1 Сонгосон хэсгийн урт нь голын өргөнийг 3-5 дахин авсантай тэнцэх хэмжээтэй байх.
 - 1.4.2 Голын голдрил шулуун байх.
 - 1.4.3 Урсгалын өргөн, усны гүн, гадаргын хэвгий жигд, тогтмол байх.
 - 1.4.4 Голын хөндлөн огтлолын хэлбэр жигд, зөв хэлбэртэй байх.
 - 1.4.5 Татам, салаа, тогтонги усгүй байх.
 - 1.4.6 Усны ургамал, мод, сөөггүй байх.
 - 1.4.7 Урсгал ердийн, мөс, арал зэрэг урсгалыг саатуулах саадгүй байх.
- 1.5 Эгц эрэг дээр байрласан ус судлалын харуулууд модон хашлагатай шат, гарцаар тоноглогдсон байна.
- 1.6 Ус судлалын харуулын ажилтан нь ажлын байрны эрсдэлийн үнэлгээтэй танилцаж, гарын үсэг зурсан байна.

- 1.7 Ус судлалын харуулд ажиллах ажилтан нь эрүүл мэндийн урьдчилсан болон хугацаат үзлэгт хамрагдсан, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан багаж, тоног төхөөрөмж, ажлын тусгай хувцас, хэрэгслээр бүрэн хангагдсан байна.
- 1.8 Хөвөх хэрэгсэл, дүүжин тэргэнцэр ашиглах, мөсөн дээр болон эгц эргийн ойролцоо ус хэмжилтийн ажил гүйцэтгэх үед бүх ажилтан (туслан гүйцэтгэх) хувийн аврах хэрэгсэл, хөдөлмөр хамгааллын тусгай хувцас, хэрэгслийг бүрэн хэрэглэнэ.
- 1.9 Ус судлалын ажиглалт, хэмжилтийн ажилтан нь хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааны сургалтад хамрагдсан, зааварчилгаа авсан, усанд сэлэх, завь залах, анхны тусламж үзүүлэх мэдлэг, чадварыг эзэмшсэн байна.
- 1.10 Ус судлалын ажилтнууд нь өөрт нь туслан гүйцэтгэж байгаа хүмүүст энэ журмыг заавал судлуулж, шалгалт авч баталгаажсан байна. Мөн аюулгүй ажиллагааны журмыг чанд мөрдүүлж ажиллуулах үүрэг хүлээнэ.
- 1.11 Согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис хэрэглэсэн, эрүүл мэндийн хувьд боломжгүй үед ажил гүйцэтгэхийг хориглоно.
- 1.12 Ус судлалын хэмжилтийн ажил гүйцэтгэхийн өмнө бүх тоног төхөөрөмжийн бүрэн бүтэн байдлыг шалгаж, эвдрэл гэмтэлгүй багаж хэрэгслийг ашиглана.
- 1.13 Ажлын байр нь хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан, батлагдсан зураг төслийн дагуу баригдсан, техникийн шаардлага хангасан байна.

Хоёр. Ус хэмжилтийн гүүр, дүүжин төхөөрөмж, тэргэнцэр, завь, хөвөгч хэрэгсэл дээр ажиллах

- 2.1 Ус хэмжилтийн гүүр, дүүжин төхөөрөмжийн эд ангиудыг батлагдсан зураг төслийн дагуу гүйцэтгэж, мэргэжлийн хүмүүс оролцсон техникийн комисс хүлээн авсан байна.
- 2.2 Ус гатлах төхөөрөмжийг хөтлөх өнхрүүлэг ба ган татуургын бүрэн бүтэн байдлыг хангах, хянах зорилгоор тэдгээрийг усны гадаргаас дээш бэхэлсэн байна.
- 2.3 Ус хэмжилтийн дүүжин гүүр, тэргэнцэр нь хамгаалалтын хашлагатай байна. Ашиглаагүй үед 2 талын хаалгыг хааж, цоожилсон байна.
- 2.4 Нийтийн зориулалттай гүүрэн дээд хэмжилтийн ажил гүйцэтгэхдээ гүүрний даац, нэгэн зэрэг байрлах хүний тоо, цаг агаарын нөхцөлийг харгалзан ажлыг түр зогсоох, хориглох шийдвэрийг тухай бүр гаргана.
- 2.5 Нийтийн зориулалттай гүүрэн дээрээс хэмжилт хийх үед жолооч нарт анхааруулах тусгай дохио, тэмдэг, хамгаалах татлага болон аюулгүй байдлын хэрэгслийг хэрэглэнэ.
- 2.6 Жижиг, дунд зэргийн голууд дээр ажиллах үед холбоо, дохионы хэрэгслээр хангагдсан сэлүүрт завь, эсхүл дунд чадлын хөдөлгүүртэй завийг, томоохон голд их чадлын, байнгын ажиллагаатай хөдөлгүүр бүхий завь ашиглана.
- 2.7 Завины даацыг хэтрүүлэхийг хориглоно. Завин дээр ажлыг сууж гүйцэтгэх бөгөөд огцом хөдөлгөөн хийхийг хориглоно.
- 2.8 Салхи ширүүссэн, давлагаа ихэссэн, зайр болон цөн хөвж байгаа үед усан дээр гарахыг хориглоно.
- 2.9 Хөвөгч хэрэгсэл бүр нь дараах иж бүрдэлтэй байна. Үүнд:
 - 2.9.1 Хувийн болон багийн аврах хэрэгсэл.

- 2.9.2 Галын аюулгүй байдлын хэрэгсэл.
- 2.9.3 Анхны тусламжийн иж бүрдэл.
- 2.10 Гол, нуур дээр ус хэмжилтийн ажил гүйцэтгэхдээ завийг зангаар тогтоох, занга өргөх, эргүүлэггүй жижиг завины зангыг тайлах ажиллагааны зааврыг чанд мөрдөнө.
- 2.11 Мотортой завинд сэлүүрийг заавал авч явна.
- 2.12 Урсгалын хурд 1.5 м/с их үед завь хөмрөх эрсдэлтэй тул завины хамар хэсгийг хашлаганы түвшин хүртэл нимгэн банз эсхүл ус үл нэвтрүүлэх материалаар хамгаалж бэхэлсэн байна.
- 2.13 Хүйтний улиралд нийтийн зориулалттай гүүрэн дээрх цас, мөсийг бүрэн цэвэрлэсний дараа хэмжилтийн ажлыг гүйцэтгэнэ хийнэ.
- 2.14 Хөдөлгүүр болон аккумулятор ашиглах, хадгалах зааврыг чанд сахина.
- 2.15 Хөвөгч хэрэгсэл дээр ажиллах үед хориглох зүйлс
 - 2.15.1 Ус хэмжилтийн ажилд ашиглах гүүр болон дүүжин тэргэнцрийн найдвартай ажиллагааг шалгах туршилтыг голын дунд хэсэгт тухайн төхөөрөмж дээр ажиллах үеийн хамгийн их ачааллаас 3 дахин их ачаалал өгч гүйцэтгэнэ. Энэ үед дүүжин төхөөрөмж дээр хүн байхыг хориглоно.
 - 2.15.2 Дүүжин тэргэнцэр дээр туслах хэрэгсэл гар эргүүлүүр, түлхүүр, хамгаалалтын бээлий зэрэг туслах хэрэгсэлгүй ажиллахыг хориглоно.
 - 2.15.3 Дүүжин тэргэнцрийн хурд хэтэрснээс дамар, гол эвдрэх, бэхэлгээ сугарах зэрэг/ өнхрүүлэг ган татлагаас мултрах эрсдэлтэй тул 0.5 м/с-ээс их хурдтай хөдөлгөхийг хориглоно.
 - 2.15.4 Дүүжин, тэргэнцэр дээр ажиллаж байх үед илүү хөдөлгөөн хийх, хамгаалалтын хашлага дээгүүр өнгийхийг хориглоно.
 - 2.15.5 Хэмжилтийн үед дүүжин тэргэнцэр дээр 2-оос, гүүрэн дээр 4-өөс илүү хүн ажиллахыг хориглоно.
 - 2.15.6 Салхины хурд 8м/с их үед дүүжин гүүр болон тэргэнцэр дээр ажиллахыг хориглоно.
 - 2.15.7 Хөдөлгүүр ажиллаж байхад буюу шатахууны саванд бензин хийх, тамхи татах, ил гал гаргахыг хориглоно.
 - 2.15.8 Зохих журмын дагуу бүртгэгдэж техникийн үзлэгт ороогүй жижиг завийг ус хэмжилтийн ажилд ашиглахыг хориглоно.
- 2.16 Хөвөгч хэрэгсэлд явахдаа галын аюулаас сэргийлэх
 - 2.16.1 Гэмтэл согоггүй, бүрэн бүтэн цахилгаан ба дулаацуулах төхөөрөмж хэрэглэх,
 - 2.16.2 Хөдөлгүүрийн түлшийг зөвхөн тусгай зориулалтын төмөр саванд хадгалах,
 - 2.16.3 Ус асгах зориулалтын хэрэгсэлтэй байх,
 - 2.16.4 Хөдөлгүүрийн дор шатахуун асгарах, галын аюулаас сэргийлэх зориулалттай төмөр хавтан дэвссэн байх,

- 2.16.5 Хөдөлгүүрийг шатахуунаар дүүргэсний дараа үлдэгдэл шатахууныг хуурай, шатамхай бус алчуураар арчих,
- 2.16.6 Гал түймэр гарсан үед ажилтан бүр гүйцэтгэх үүрэг, авах арга хэмжээг урьдчилан мэддэг, дадлагажсан байх,
- 2.16.7 Завийг хөдлөх бүрийн өмнө анхааруулж, суудлаа эзэлсний дараа хөдөлгөөн эхлүүлнэ. Эрэгт хүрэхэд завинаас эхэлж буусан хүн завийг эргийн шонд бэхэлсний дараа бусад хүмүүс буух,

2.17 Осол гарсан үед авах арга хэмжээ

- 2.17.1 Усанд унах, завь хөмрөх зэрэг ослын үед хөдөлгөөнийг саатуулж, хөвөх чадварыг бууруулах илүү эд зүйлс, хүнд хувцас, багаж хэрэгслээс нэн даруй ангижирна.
- 2.17.2 Эрэг дээрээс тусламж ирж байгаа тохиолдолд сандарч яаран эрэг рүү сэлэхийг оролдохгүй, харин усан дээр хөвж байрлалаа тогтоон, хүчээ хэмнэнэ.
- 2.17.3 Завь хөмөрсөн үед завинаас холдолгүй, түүнээс барин эрэг рүү ойртохыг хичээнэ. Харин завь тогтворгүй эсвэл хүрхрээ, түргэн урсгал зэрэг аюултай бүсэд ойртсон бол завинаас даруй салж, өөрийн аюулгүй байдлыг нэн тэргүүнд хангана.
- 2.17.4 Урсгалтай усанд хөлөө урсгалын дагуу урагш чиглүүлэн, саад мөргөхөөс хамгаалж хөвөх байрлал авна.

Гурав. Ус судлалын хэмжилтийг гүйцэтгэх

3.1 Усны түвшний хэмжилт хийх

- 3.1.1 Усны барилга, байгууламжийн хана, гүүрний тулгуур багана, голын эгц эрэг, хад чулуу, налуу эрэг зэрэгт бэхэлж тогтоосон хэмжих төхөөрөмжид хүрэх аюулгүй байдлыг хангаж ажиллана. Үүнд шат, жижиг гүүр, тавцан байгуулж, хамгаалалтын модон эсхүл олсон хашлага хийсэн байна.
- 3.1.2 Ус судлалын харуулын тоног төхөөрөмж, завины зогсоолын ойролцоо уг төхөөрөмжийг гэмтээж болзошгүй ажил (газар ухах, барилгын ажил гүйцэтгэх, хог асгах) -ыг хориглосон анхааруулах тэмдэг байрлуулна.
- 3.1.3 Ус судлалын харуулын төхөөрөмжид хүрэх зам, шатны цасыг тогтмол цэвэрлэж, халтиргаатай үед элс цацаж байна.
- 3.1.4 Хавар цас хайлж эхлэхэд харуулын чиглэлийн эргийн 5х10м талбайн цасыг цэвэрлэж үерийн үеийн аюулгүй байдлыг хангана.
- 3.1.5 Хүйтний улиралд усны түвшин хэмжих цооногийн дэргэд гэнэтийн ослоос сэргийлж, анхааруулсан тэмдэг байрлуулах буюу хамгаалалтын хашлага хийсэн байна.

3.2 Хагшаасны ажиглалт, усны өнгөрөлт хэмжих

- 3.2.1 Гүехэн, өргөн нь 300м-ээс ихгүй голд жижиг хөвөгч хэрэгсэл ашиглах, эсхүл гүүрэн дээрээс ус судлалын эргүүлэг /лебёдка/, туйван ашиглаж хэмжилт хийж болно.
- 3.2.2 Уулын голуудад урсгалын хурд 1.5м/с-ээс их бол зөвхөн дүүжин төхөөрөмж эсхүл гүүрэн дээрээс хэмжилт хийнэ.
- 3.2.3 Гүехэн, жижиг гол дээр зуны улиралд хөвөгч хэрэгсэл ашиглахгүйгээр хэмжилт хийхийг зөвшөөрнө.

- 3.2.4 Сэлүүрт болон моторт завиар явж хэмжилт хийхдээ дараах шаардлагыг хангана. Үүнд:
- 3.2.4.1 Усны гүн 3 м-ээс илүүгүй гүнтэй бол туйвангаар хэмжилт хийх,
 - 3.2.4.2 Бүх төрлийн завинаас хэмжилт хийхэд заавал 2 хүн ажиллах,
 - 3.2.4.3 Усны гүн 4 м хүртэл бол гар урахааргүй 5-6 м урттай оосрыг 10-12кг-аас ихгүй жинтэй ачаанд холбон гүний хэмжилт хийх.
- 3.2.5 Гол хөндлөн татсан ган татлагаас гараар барьж, завин дотор зогсож явахыг хориглоно.
- 3.2.6 Завь, онгоцоор ган татлага руу урсгалын дээд талаас ойртон очихыг хориглоно.
- 3.2.7 Гол, мөрний усны өнгөрөлтийг хэмжихдээ ашиглаж буй төхөөрөмжийн ашиглалтын зааврыг чанд мөрдөнө.
- 3.2.8 Өргөгч ган татлага эсхүл хурд хэмжүүрийн ачаа хөвөгч хүнд биетэд орооцолдсон тохиолдолд цахилгаан тэжээлийг нэн даруй салгаж, аюулгүй байдлыг ханган орооцолдоог салгана.

3.3 Нуур дээр ажиллах

- 3.3.1 Нуур дээр ажиллахдаа улаан дарцаг босгон, тэнд ажиллаж буй ажилтныг эргээс байнга ажиглаж, шаардлагатай үед яаралтай арга хэмжээ авах, тусламж үзүүлэхэд бэлэн байна.
- 3.3.2 Ажлын үед салхи, долгион үүсэх, цас, бороо орох, манан татах эсхүл бүрэнхий болох үед ажлаа даруй зогсоож, аль болох түргэн хугацаанд эрэгт гарна. Салхитай үед долгионыг хөндлөн огтолж эрэг рүү гарна.
- 3.3.3 Нуур дээр ажиллаж байгаа ажилтан эрэг дээрх хүмүүс эсхүл байгууллагатай найдвартай холбоо барих боломжтой байх ба шаардлагатай үед яаралтай мэдэгдэл, тусламж авахад бэлэн байна.

3.4 Мөсөн дээр ажиллах

- 3.4.1 Мөсөн дээр ажиллахдаа мөсний зузаан, даацыг урьдчилан шалгаж, хоёроос доошгүй хүн хамтран, өдрийн цагаар ажиллана.
- 3.4.2 Мөсний ан цав түүний даацад нөлөөтэй байдаг тул онцгой анхаарч ажиллана.
- 3.4.3 Мөсөн дээр ажиллахдаа түүний даацыг зузаанаас нь хамааруулан дараах хүснэгтэд зааснаар ойролцоогоор тогтооно.

Хүснэгт 1. Мөсний зузааны даац

Мөсний зузаан /см/	Даац
5	нэг хүн
7	хоёр хүн
10	дөрвөн хүн

- 3.4.4 Энэ байдлаар тогтооход агаарын температур -5°C бага байх шаардлагатай. Мөсний зузаан 10 см-ээс бага, агаарын температур -1°C ба түүнээс дулаан үед осолгүй ажиллах нэмэлт арга хэмжээг заавал авсан байна.

- 3.4.5 Мөсний гадаргын байдал, зузааныг шалгахад хоёроос цөөнгүй хүн хоорондоо 10м багагүй зайтайгаар цуварч явна. Ялангуяа хамгийн түрүүнд яваа хүн хялбар салгаж болох бэхэлгээтэй байна. Бүх хүмүүс хоорондоо олсоор холбож, урт мод, банз авч явна. Түрүүнд яваа хүн сүх, царил зэргээр мөсний зузаан, бат бэхийг шалгана.
- 3.4.6 Харз, өрх, цууралттай газар эхний хүний оосроос дараагийн хүн 2.5 метр зай барьж явна.
- 3.4.7 Хэмжилт хийсэн цооногоос ус хальж гарахаас хамгаалж цас, мөс, үйрмэгээр хүрээлнэ. Төв суурин газрын ойролцоо болон хүн малын хөдөлгөөн ихтэй газар 20 см илүү голчтой цооног гаргахыг хориглоно. Хэрэв үүнээс их хэмжээтэй цооног гаргасан бол тойруулж тэмдэг тавих эсвэл хашаална.
- 3.4.8 Харзны хөвөөнд очих шаардлагатай бол 25м-ээс багагүй зайнаас оосорлуулан банзан дээр хэвтээгээр эсвэл хөнгөн модон шат ашиглаж аажмаар гулгаж очно.
- 3.4.9 Мөсөн дээр ажиллахдаа хэрэгцээтэй бус зүйлсийг ажлын талбайгаас 15-20м зайтай байрлуулна. Ажлын талбайд аврах шат, банз, олс зэргийг байнга бэлэн байлгана. Шатыг 3–5 м урт, 40 см өргөн хийж 25–30 метр оосор уясан байна. Шатыг мөс цөмөрч, унасан хүнд түлхэн өгч унасан хүн түүнээс татан гарч ирэхэд ашиглана.
- 3.4.10 Банз нь 4–7 м урт, 20 см өргөн 3–4 см зузаантай байх ба нэг үзүүрт нь хүн барих гогцоо, нөгөө үзүүрт нь 25-30м оосор уясан байна. Унасан хүн татан гарч ирэхэд зориулж банзны дагуу хэд хэдэн гогцоо бэхэлж өгнө.
- 3.4.11 Мөсийг цоолохдоо модон иштэй царил хэрэглэх нь ердийн төмөр царил хэрэглэхээс илүү тохиромжтой байдаг. Халтирахаас сэргийлж гутлынхаа уланд шүдтэй төмөр цагариг, хадаастай модон улавч зэргийг бэхэлж өгнө. 1м-ээс зузаан мөс цоолохдоо ажилд садаа болохооргүй зайд гадас шааж түүнээс өөрийгөө оосорлон уясан байна.
- 3.4.12 Нуурын мөсөн дээр удаан хугацаагаар явж ажиллагсад нь майхан гал тогоо, хоол хүнс, хөнжил, дэнлүү, эмийн сан зэрэг шаардлагатай зүйлсийг авч явна.
- 3.4.13 Хавар мөсний бүтэц өөрчлөгдөх анхны шинж илэрсэн даруй осолгүй ажиллах нэмэлт арга хэмжээ авна. Мөс илэрхий хэврэг болсон үед түүн дээр ажиллахыг хориглоно.

Дөрөв. Ус судлалын хайгуул, судалгаа

- 4.1 Ус судлалын хайгуул, судалгаа хийх хүмүүс нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:
 - 4.1.1 Биеийн эрүүл мэнд сайн, энэхүү ажил үүргийг гүйцэтгэх хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааны журмыг судалж шалгалт өгч судалгааны ажил хийх эрх авсан байх,
 - 4.1.2 Авч явах зүйлс нь жин, овор багатай, задлах, угсрах, тээвэрлэхэд төвөггүй байх,
 - 4.1.3 Явах газрынхаа уур амьсгал, цас, мөсний байдал, тэдгээрийн нуралт, гулсалт зэргийг уншиж судлан тухайн нөхцөлд тохирсон хувцас, хэрэгсэл, эмийн сан зэргийг бэлдсэн байх,
- 4.2 Хайгуул судалгааны ажлын үед дараах шаардлагыг мөрдөнө. Үүнд:

- 4.2.1 Байрлах болон түр буудаллах газрыг сонгохдоо үер, ус, галын аюул, араатан амьтдын довтолгооноос сэргийлэх бүх нөхцөлийг харгалзан үзсэн байх,
- 4.2.2 Ил галыг майхнаас 5–6 м зайд газар ухаж түлэх, түүнийг хяналтгүй орхихгүй байх,
- 4.2.3 Шатах, тослох материалыг нүх ухаж хадгалах, түүнд ойр ил гал гаргах, тамхи татахыг хориглох,
- 4.2.4 Наранд цохиулах, хоолны хордлого болохоос байнга сэргийлж байх,
- 4.2.5 Байрнаас гол, нуурын эрэг рүү очих зам нь ямар ч үед осолд өртөхөөргүй байхаар сонгох, шаардлагатай бол засах буюу төхөөрөмжлөх, цас, мөсийг цэвэрлэж байх,
- 4.2.6 Уулын голын дэргэд ажиллахдаа уруйн үерээс болгоомжилж цас хүчтэй хайлах, аадар бороо орж байгаа үед ялангуяа гол гатлахдаа маш болгоомжтой байх,
- 4.2.7 Гол гатлахдаа урсгалын хурд 1м/с-ээс их бол өөр хоорондоо холбоотой явна.
- 4.2.8 Гол гатлахдаа чулуу дамжиж явахыг хориглоно.
- 4.2.9 Намагтай газар урт мод барьж явна.
- 4.2.10 Цаг агаарын урьдчилсан мэдээг байнга сонсож ашиглах, цаг агаар муудсан үед майхнаас 100 м-ээс хол явахыг хориглоно.

Тав. Хур цас, мөсний судалгаа

- 5.1 Ус судлалын ажлын үед мөрдөх аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг баримтлан ажиллана.
- 5.2 Тусгай зориулалтын ажлын хувцас, хамгаалалтын гутал, хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөж ажиллана.
- 5.3 Судалгааны ажлыг зөвхөн өдрийн цагт хийнэ.
- 5.4 Цасан шуурга, хүчтэй салхитай, цаг агаарын урьдчилан сэргийлэх мэдээ зарласан хугацаанд болон их цас /20 мм–ээс дээш/ орсны дараа 2–оос доошгүй хоногийн дотор ажилд гарахыг хориглоно.

Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын
2026 оны 2 дүгээр сарын 26-ны өдрийн
А/43 дугаар тушаалын тавдугаар хавсралт

ТАВДУГААР БҮЛЭГ: МӨСТӨЛ, МӨСӨН ГОЛД АЖИЛЛАХ ҮЕИЙН ХӨДӨЛМӨРИЙН АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР

Нэг. Мөстөл болон мөсөн голд ажиллах

Мөстөл, мөсөн гол зэр ажиллах, судалгаа хийх нь өндөр эрсдэл бүхий ажлын нэг мөн. Мөстөл, мөсөн голууд нь ихэнхдээ далайн түвшнээс дээш 3000 м ба түүнээс дээш өндөрт байх ба цаг агаарын нэн тогтворгүй, хүйтэн нөхцөлд, мөстөлд үүсэх ангал, цооног нүхэн хүрхрээ, мөсөн голдрил, мөсний гадаргын овон довон байдалд ажиллах нь хүний амь нас, эрүүл мэндэд эрсдэлийг буй болгоно. Тиймээс мөстөл судлалын ажлын аюулгүй ажиллагааны энэхүү зааврыг чанд мөрдөн ажиллах шаардлагатай.

Мөсний ангал болон бусад аюултай хэсэг хүний нүдэнд харагдаж байж болно. Өргөн хийгээд гүнзгий хэдий ч нимгэн цасанд хучигдаж, харагдахгүй байгаа ангал бол гол аюул юм. Мөстөлд ажиллахад дараах аюулгүй ажиллагаануудыг мөрдөн ажиллана. Үүнд:

- 1.1 Судалгааны багийн гишүүн бүр судалгаанд гарахын өмнө энэхүү заавар болон аюулгүй ажиллагааны бусад холбогдох дүрэм, журамтай танилцах сургалтанд хамрагдаж, гарын үсэг зурсан байна.
- 1.2 Судалгааг зөвхөн өдрийн цагт хоёроос доошгүй хүн хамтран хийнэ.
- 1.3 Цаг агаарын байдлыг үнэлсний дараа мөстөл дээр ажиллах, ууланд явах эсэхийг шийднэ.
- 1.4 Судлаачид судалгаанд гарахын өмнө бэхэлгээ хийх, олсонд холбогдож явах, аюулын үед авах арга хэмжээний талаар мэргэжлийн уулчнаас зөвлөгөө авах болон өөр хоорондоо сургуулилт, дадлага хийсэн байна.
- 1.5 Судалгааны багийн гишүүд эмчийн үзлэгт хамрагдаж хувийн эрүүл мэндийн байдлын тодорхойлолтыг биедээ авч явна.
- 1.6 Судалгааны багийн гишүүд эрүүл мэнд ба амь насны даатгалд заавал хамрагдсан байна.
- 1.7 Эмнэлгийн анхан шатны тусламжийг өөрт болон бусдад үзүүлэх мэдлэг, дадлага, туршлага эзэмшсэн байна.
- 1.8 Цаг агаар муудаж үзэгдэх орчин 10 метрээс дотогш орсон үед ажиглалт хийх, ажиллахыг хориглоно. Байгаа газраа хүлээн, даарч бээрэхгүйн тулд байнга хөдөлгөөн хийж, үзэгдэх орчин сайжрахад зүг, чигийг тогтоож цааш явна.
- 1.9 Цаг агаарын тааламжтай нөхцөлд ажиглалт хийх, ажилд гарах, ажиллахад дулаан хувцас (дулаан гутал, өмд, уулын хүрэм, малгай, бээлий)-гүй, холбогдох бэлтгэлгүй явахыг хориглоно.
- 1.10 Шинээр зам гаргахад цас, мөсний гадаргын байдлыг сайтар ажиглан хөл тавих цэг бүрийг тэмтрүүр буюу зам шалгуураар урьдчилан байнга шалгаж явна. Үүний тулд зам шалгуураар хөлөөр гишгэх цэг бүрт мөсөнд тултал хатгаж шалгана. Найдвартай нь мэдрэгдсэн хэсэгт гишгэж цааш явна. Арын хүн зөвхөн өмнөө яваа хүний гишгэсэн мөр дээр гишгэж явна.

- 1.11 Ангал, цооног нүхэн хүрхрээ, эгц хажуу, өлгүү мөс, цасан зутангийн урсгал, нуранги цас, хурдас чулуу, гэсгэлэн шавар өрхөнд 3 метрээс дотогш ойртохыг хориглоно.
- 1.12 Ангал, цав болон мөс, цасны бусад аюултай хэсэг устаж үгүй болох ба шинээр үүсч бий болж байдаг. Тиймээс судалгаа, ажиглалтын ажлыг эхлэхэд явах чиглэл, замыг нарийвчлан тогтооно. Үүний тулд муурын хумс, мөсний алхтай 2–3 хүн мөсөн дээр олсонд орж хоорондоо 8–10 метрийн зайтайгаар судалгааны цэг, шон хооронд болон тэдгээрийг тойрч явж, зам гаргаж, шаардлагатай цэгт тэмдэг тавина /Зураг-1/.
- 1.13 Ангал байж болох сэжигтэй хэсгийг дайрч гарах үед холбоосны арын хүмүүс бэхэлгээ, хамгаалалтыг хийж, зам гаргагчийг хамгаалах ба зөвхөн зам гаргагч ангалын чиглэл, өргөн, дараагийн алхам хийх хэсгийг сайтар шалгаж, аюулгүй байдлыг бүрэн хангаж, ангалын нөгөө талд гарна. Үүний дараа зам гаргагч хамгаалалт хийж, арын хүнийг гаргана. Ийм байдлаар бүх хүмүүсийг ангалын нөгөө талд нэг нэгээр ээлжлэн гаргана /Зураг-2/.
- 1.14 Өмнөх хүн ангалд унах эсвэл налуу хэсгээс хөл алдан гулсах тохиолдолд бусад хүмүүс маш хурдан элгээр хэвтэж, мөсний алхыг цас, мөсөнд аль болох гүн зоох ба /Зураг-3/ энэ зуур цас, мөс рүү муурын хумсаар өшиглөн зоож, татагдаж гулсахгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ. Үүний дараа бэхэлгээ хийн тогтоож, унасан хүнийг татаж гаргах ажлыг эхэлнэ. /Зураг-4/.
- 1.15 Цас ухаж дээж авах, хэмжилт хийх үед ажилд саад болохооргүй зайд бэхэлгээ, хамгаалалт хийж аюулгүй байдлыг хангасны дараа цасыг ухна.
- 1.16 Мөсөн дээрх усны урсгал, голдрил, түүнийг гатлахад аль болох налуу эрэгтэй, нарийн хэсгийг сонгон мөсний алх, муурын хумс, төмөр шат, модон гүүр зэргийг хэрэглэн эхний хүн гаталж, аюулгүй байдлыг ханган бусдыг гатлахад тусална.
- 1.17 Аянга болон цахилгаанжсан орчинд байгаа нь мэдрэгдвэл бие ба үүргэвчээс металл эд зүйлсийг холдуулан, орчны нам дор хэсэгт яаралтай очиж сууна. Өөрийн үс болон цахилгаанжсан хэсгийг сэгсэрч цахилгааныг арилгана. Цахилгаанжилт өнгөрсөн бол аяллыг үргэлжлүүлнэ.
- 1.18 Уурын өрмийн зөвшөөрөгдөх даралтаас илүү гаргаж хий хураахгүй байх.
- 1.19 Уурын өрмийн шатах хийн (Газ) холбоосыг шалгаж зөвхөн хий алдагдалгүй байгаа тохиолдолд хийн хаалтыг нээж очлуурыг дарж асаана.
- 1.20 Судалгааны баг нь ахлагчтай байх ба гишүүд ахлагчийн зөвшөөрөлгүй салж явах, хувцас, хэрэгсэл тайлах, сэлгүүцэх, зэрэг аливаа эрсдэлтэй үйлдэл хийхийг хатуу хориглоно.

Хоёр. Цаг агаарын нөхцөлөөс үл хамааран ажилд явахад заавал авч явах багаж, техник, эд зүйлсийн жагсаалт:

- 2.1 Судалгаанд гарсан хүн бүр мөсний олс, алх, муурын хумс, худрага, түгжих карвин-2ш,
- 2.2 Баазтай холбоо барих хэрэгсэл
- 2.3 Зам шалгуур (мэдрүүр, тэмтрүүр)
- 2.4 Гар чийдэн
- 2.5 Чүдэнз
- 2.6 Дулаан хувцас (уулын хүрэм, малгай, каск, бээлий)

2.7 Эм, боолт

2.8 Хутга

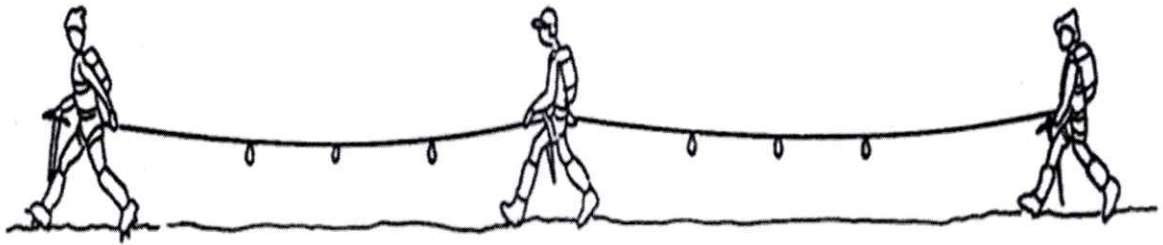
2.9 Ус

2.10 Нүдний шил

2.11 GPS

2.12 Шүгэл

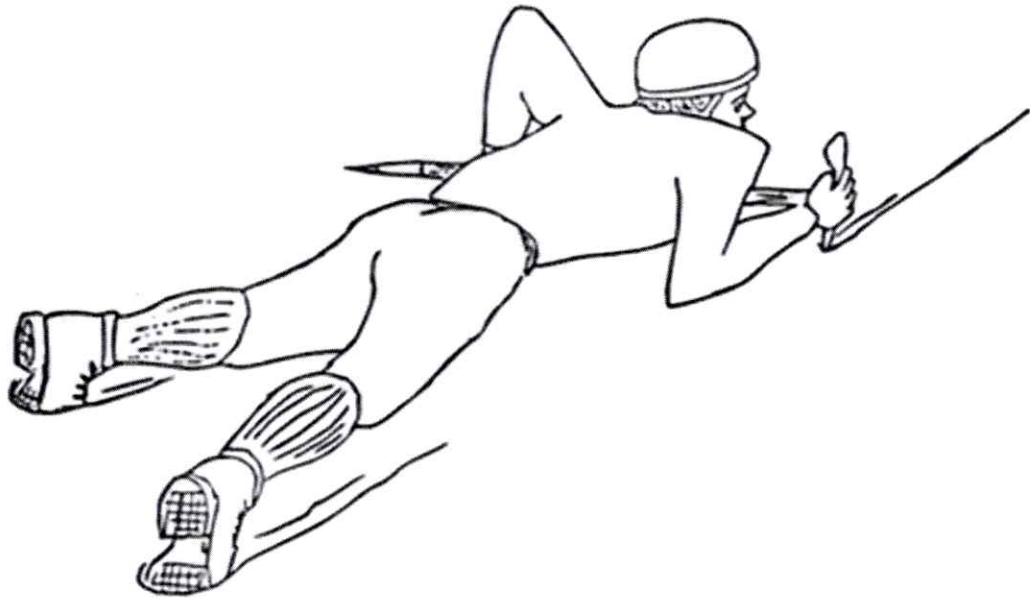
2.13 Мөстөл дээр ажиллах явцад янз бүрийн болзошгүй аюул, эрсдэлтэй нөхцөлтэй таарна. Ангал, цооног нүхэн хүрхрээ, замгийн өрх ус, эгц хажуу, усны болон цасан зутангийн урсгал, нуранги цас, хурдас чулууны нуралтын голомт, өлгүү мөс, гэсгэлэн шавар өрх (живэхээс болгоомжлох), аянга цахилгааны орон зэргээс урьдчилан сэргийлэх, төөрөх, норох, осгох, бэртэх нөхцөлийг урьдчилан үнэлж, өөрийгөө болон бусдыг болзошгүй аюулын үед авран хамгаалах дадлага, туршлагад байнга суралцана.

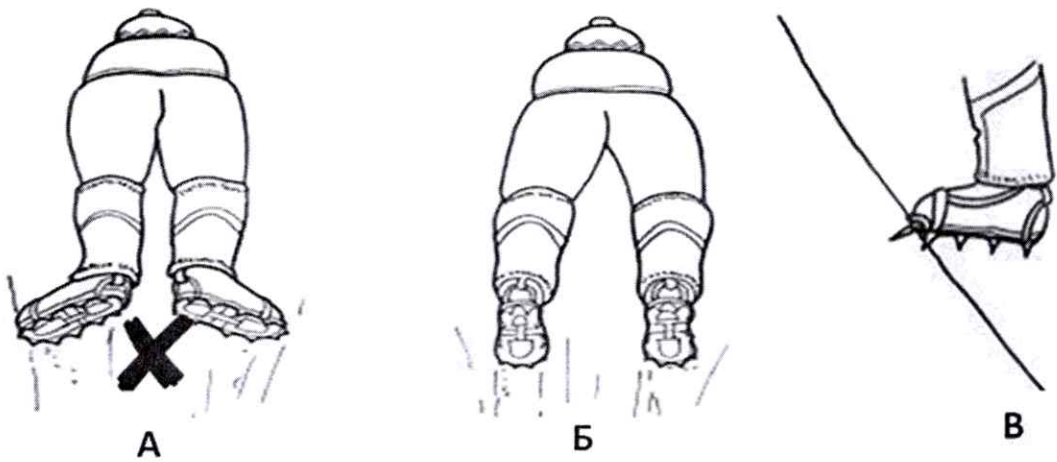
Зураг-1. Олсонд явах

Зураг-2. Ангалыг гатлах техник

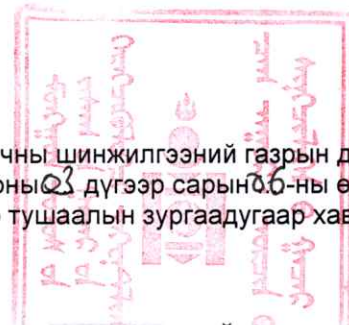

Зураг-3. Элгээр хэвтэн, татагдаж гулсахгүй тогтоох техник

Зураг-4. Муурын хумсыг зоох байрлал. А) Буруу байрлал, Б) Зөв байрлал, В) Хажуугаас харуулсан байрлал

Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын
2026 оны 2 дүгээр сарын 6-ны өдрийн
А.Н.Б. дугаар тушаалын зургаадугаар хавсралт

ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ: ЦАГ УУРЫН ӨРТӨӨ, ХАРУУЛЫН АЖЛЫН БАЙРАН ДАХЬ АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР

Нэг. Ерөнхий шаардлага

- 1.1 Энэхүү заавар нь цаг уурын ажиглалт, хэмжилт, судалгаа хийх явцад ажилтны аюулгүй байдал, эрүүл мэндийг хамгаалах, осол гэмтлээс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэнэ.
- 1.2 Цаг уурын өртөө, харуулд хийгдэж байгаа бүх төрлийн шинжилгээний ажлын ажиглалт, хэмжилт хийж буй ажилтан (цаашид "ажилтан" гэх) энэхүү зааврыг мөрдөнө.
- 1.3 Ажилтан нь хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааны анхан болон давтан зааварчилгаанд хамрагдсан байна.

Хоёр. Өртөө, харуул дээрх цаг уурын ажиглалт

- 2.1 Цаг агаарын аюултай болон байгалийн гамшигт үзэгдэлтэй, хэт харанхуй үед цаг уурын өртөө, харуулын ажиглагч нар ажиглалтын талбайд очих, ирэхдээ төөрөх эрсдэлийг арилгахын тулд ажлын байрнаас ажиглалтын талбай хүртэл хэц татаж, гүйдэг оосор, бүслүүр хийж ашиглана.
- 2.2 Цаг агаарын аль ч нөхцөлд гадаа ажиллах ажлын нөхцөл, тохиолдолтой тул хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслийг зориулалтын дагуу бүрэн гүйцэд өмсөнө.
- 2.3 Цаг уурын ажиглалт, хэмжилт эхлэхээс өмнө ажлын байрны болон талбайн "эмх цэгц"-тэй байдлыг хангасан байна.
- 2.4 Цаг уурын шинжилгээний ажил нь минут, сек-ээр хэмжигддэг тул хугацаанд баригдах шалтгаанаар яарах, огцом хөдөлснөөс санамсаргүйгээр унах, бэртэх, халтирахаас болгоомжилно.
- 2.5 Биеийн эрүүл мэнд муу байх, шөнийн ээлжинд гарч нойргүй хоносон тохиолдолд улиран ажиллахаас татгалзана.
- 2.6 Нөөцлүүр нь хагарсан, гуурсан хоолой нь хугарсан мөнгөн уст термометрийг ажлын байранд хадгалахыг хориглоно.
- 2.7 Өртөө харуулын флюгерыг буулгаж засвар, үйлчилгээ хийх, автомат станцын салхины хурд, зүгийн мэдрүүрт тохиргоо болон засвар үйлчилгээ гүйцэтгэх мөн матч руу авирах, буух ажиллагааг хийхдээ хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагыг бүрэн хангаж ажиллана.
- 2.8 Цаг уурын ажиглагч-техникч нар нь шороон шуурга, харанхуйд ажиллахад зориулж нүдний шил, гар чийдэнгээр хангагдсан байна.
- 2.9 Цаг агаарын аюултай болон байгалийн гамшигт үзэгдэлтэй үед цасны хээрийн хэмжилт, явуул судалгаа, бэлчээрийн болон таримлын ажиглалтыг хойшлуулж, цаг агаар сайжирмагц ажиглалтыг нөхөн хийж, дэвтэр, хүснэгтэд тайлбар бичнэ.
- 2.10 Цаг уурын ажиглалтын талбайд дараах аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг хангасан байна. Үүнд;

- 2.10.1 Шинжилгээний талбайг 380 В түүнээс дээш цахилгаан гүйдлийн шугамын дор байрлуулаагүй байх;
- 2.10.2 Психрометр болон бичүүрийн бүхээг, тунадас хэмжигчийн шатны дэргэд ажиглагч унахаас болгоомжилж барих зориулалтын 2 метр орчим өндөртэй шон босгоно.
- 2.10.3 Талбайн гэрэлтүүлэг ажиглалтын талбайг бүрэн гэрэлтүүлж, хэмжих хэрэгслүүд, үзэгдэл танигдахаар байвал зохино.
- 2.10.4 Ажлын өрөө, талбайн цахилгаан сүлжээний оролт дээр автомат буюу гар залгуураар ерөнхий шугамд холбосон, газардуулгыг найдвартай хийж өгсөн байх;
- 2.10.5 Багажийн шонгуудыг 5мм-ээс доошгүй бүдүүнтэй ган татлагаар бетондож суулгасан занганд бэхэлсэн байх;
- 2.10.6 Салхины үзүүлэлт хэмжих хэрэгслийн шонг 60мм-ээс багагүй бүдүүнтэй ган хоолойгоор хийж хоёроос доошгүй түвшингээс татуургаар татсан байх;
- 2.11 Цахилгаанаар ажилладаг бүх багаж, төхөөрөмж нь найдвартай газардуулгатай, эвдрэл гэмтэлгүй, холбогч утас, залгуур, шон нь бүрэн бүтэн байх ба багаж тус бүрийг ашиглалт, аюулгүй ажиллагааны зааврыг мөрдөнө.
- 2.12 Флюгер, матча болон бусад багажийн шонд цахилгаан дамжуулагч утас бэхлэхийг хориглоно.
- 2.13 Ус цаг уурын өртөө, харуулын техникч нар аянга цахилгаан, гэрлийн үзэгдэлтэй үед ажиллах тохиолдолд:
 - 2.13.1 Аянгын дуу бүдэгхэн сонсогдож байсан ч өөрийн тань байгаа газар аянга буух эрсдэлтэй гэдгийг санаж байх;
 - 2.13.2 Нейлон, пролонон хувцастай байх нь цахилгаан цэнэгийн газардуулгагүй болж цэнэг хуримтлуулах осолтой тул даавуун хувцас өмсөх;
 - 2.13.3 Саваа модон хэлбэртэй биетийг толгой дээрээ барихгүй байх;
 - 2.13.4 Машин дээр аянга буусан ч дотор нь дамжиж орохгүй. Тиймээс машиныхаа цонхыг заавал хааж, дээвэр цонхноос зайдуу суух;
 - 2.13.5 Модноос 4 метрээс хол зайнд холдож доош суух, цахилгаан шон дээр аянга их буудаг учир шонгоос хол байх;
 - 2.13.6 Шонгийн мод, ганц өндөр мод, төмөр хашаа, цахилгааны (тогны) утаснаас хол байх;
 - 2.13.7 Биедээ металл эд зүйлс авч явахгүй байх;
 - 2.13.8 Үүрэн холбооны гар утсаа унтраах;
 - 2.13.9 Компьютер тоног төхөөрөмжийг цахилгааны эх үүсгэврээс бүрэн салгах;
 - 2.13.10 Техникчид янз бүрийн хэлбэр болон жинтэй мөсөн үрэл, мөндрөөс толгойгоо хамгаалахын тулд дуулга /каска/ өмсөх;
- 2.14 Нойтон цас, цастай үед ажиллах тохиолдолд:

- 2.14.1 Ажиглалтын талбай дахь хурын болон агаарын бүхээгийн шатнаас санамсаргүй байдлаар халтирч унах, гэмтэхээс сэргийлэн шатны цас, мөсийг цэвэрлэх,
- 2.14.2 Нойтон халтиргаатай гадарга дээр болгоомжтой аажуу алхах,
- 2.14.3 Тохиромжгүй гутал /өсгийтэй гутал/ халтирах ултай гутал өмсөхгүй байх,
- 2.15 Хүчтэй шороон болон цасан шуургатай үед ажиллах тохиолдолд:
 - 2.15.1 Хүчтэй салхи шуургатай үед төөрч осгохоос болгоомжлон гар чийдэнтэй явах;
 - 2.15.2 Гадуур хувцас нягт нэхээстэй, ус нэвтэрдэггүй, юүдэнтэй байх нь тохиромжтой.
 - 2.15.3 Цас, шороо, хүйтэн агаараас хамгаалж малгай, ороолт, бээлий, шороо цас чигжихгүй хамгаалалтын нүдний шил, юүдэнтэй цув өмсөх;
- 2.16 Дулааны улиралд ажиллахдаа:
 - 2.16.1 Нарны шууд тусгалаас хамгаалах нүдний шил, малгай зэргийг тогтмол хэрэглэх;
 - 2.16.2 Гар, хөл, хүзүү зэргийг наранд ил гаргах хэрэггүй. Учир нь зөвхөн толгойноосоо халснаар наршдаггүй, нарны тусгалыг шууд хүлээн авч байгаа биеийн бусад хэсгүүдээр ч наршиж болно. Тиймээс хэт халуун өдөр майк, богино ханцуйтай цамц өмсөх биш урт ханцуйтай нимгэн цамц өмсөх;
 - 2.16.3 Наранд удаан хугацаанд ажиллах шаардлага гарвал аль болох битүү хувцас өмсөөд толгойгоо ойр ойрхон норгох буюу нойтон алчуур, малгай хэрэглэх;
 - 2.16.4 Шингэнийг аль болох ойр ойрхон уух;
- 2.17 Мөнгөн уст багажаар хэмжилт хийх
 - 2.17.1 Мөнгөн ус нь агаартай шууд харьцдаг багажийг заавал тусгай шүүгээнд хадгална.
 - 2.17.2 Мөнгөн уст багажийг нарны гэрэл шууд тусахгүй, хаалга халаагуураас зайтай байрлуулна.
 - 2.17.3 Ажилд хэрэглээгүй мөнгөн уст багажийг бусад өрөө тасалгаанд байлгахыг хориглоно. Мөнгөн ус хийж байсан савыг хромын хольцтой усаар угаасны дараа 2.5%-ийн иодын уусмалыг 30%-иар найруулсан иодот калийн уусмалтай хольж цэвэрлэнэ.
 - 2.17.4 Зэс буюу никельдсэн нимгэн төмөр савхыг 10%-ийн азотын хүчилд дүрж мөнгөн усны дуслыг наалдуулан аваад ус бүхий зузаан ханатай шилэн саванд сэгсэрч унагаана.
 - 2.17.5 Их хэмжээгээр асгарсан мөнгөн усыг аажим хөдөлгөөнөөр цуглуулж бургуй буюу тариураар соруулж авсны дараа үлдсэн дуслыг дээрх аргаар цуглуулж авах;
 - 2.17.6 Мөнгөн устай байрны цэвэрлэгээнд хэрэглэж байсан алчуур, сойз, хувин зэрэг хэрэгслүүдийг бусад өрөөний цэвэрлэгээнд ашиглахыг хориглоно.

Гурав. Хөдөө аж ахуйн цаг уурын ажиглалт

3.1 Агро цаг уурын ажиглалт

- 3.1.1 Агро цаг уурын ажиглалтыг тариалангийн талбайд хор цацаж байх үед хийхийг хориглоно.
- 3.1.2 Хөрсний дээж авах өрмийн ир гар зүсэх, бусад зүйлийг гэмтээхээс болгоомжилж тусгай гэр, хайрцаг саванд хийж зөөж тээвэрлэнэ.
- 3.1.3 Хөрсний дээжийн хатаалтыг агааржуулалтай, галын аюулгүй байдлыг найдвартай хангасан өрөөнд хийнэ. Хатаагч шүүгээг заавал тоосго буюу төмөр суурь дээр байрлуулж, газардуулга хийх, шүүгээний ойр ханан талыг асбестаар өнгөлсөн байна.
- 3.1.4 Хөрсний ууршуулагчийг шороогоор дүүргэхдээ гар, хөлөө гэмтээхээс болгоомжлох хэрэгтэй.
- 3.1.5 Хөрсний ууршуулагчийг авах, байрлуулахын өмнө өргөх механизмын бүрэн бүтэн байдал, гэмтэл согогийг заавал шалгаж байна.

3.2 Бэлчээрийн болон таримал ургамлын үзэгдэл зүйн ажиглалт

- 3.2.1 Бэлчээрийн болон таримал ургамлын үзэгдэл зүйн ажиглалтыг дараах аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг ханган гүйцэтгэнэ Үүнд:
- 3.2.2 Ажиглалт хэмжилтийг өдрийн цагаар хийнэ.
- 3.2.3 Ажил эхлэхийн өмнө ажлын хувцас, бээлий өмсөж, амны хаалт, нүдний шил зүүсэн байна.
- 3.2.4 Халтиргаатай болон үзэгдэх орчин хязгаарлагдсан нөхцөлд анхаарал болгоомжтой явах;
- 3.2.5 Гэнэтийн үер ус, усархаг бороо, аянга цахилгаанаас болгоомжилж шаардлагатай үед ажиглалтыг зогсооно.
- 3.2.6 Хээрийн нөхцөлд ажиллаж байх үед битүү гутал, ханцуйтай цамц өмсөнө.
- 3.2.7 Талбайн чийг ихтэй үед ус нэвтрэхгүй зориулалтын гутал өмсөнө.
- 3.2.8 Батлагдсан маршрутын дагуу баталгаат замаар зорчино.

3.3 Хатаах шүүгээтэй ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагаа

- 3.3.1 Ажил эхлэхийн өмнө ажлын хувцас, халуун тусгаарлагчтай бээлий өмсөж, хошуувч зүүсэн байна.
- 3.3.2 Зуухыг хүчдэлд залгаж хаалгыг нээн тавиуртай дээжийг байрлуулна,
- 3.3.3 Зуухны амыг хааж зохих температурыг тохируулсны дараа өрөөнд агаар оруулна.
- 3.3.4 Шатаах шүүгээ ажиллах хугацааны туршид түүний ажиллагааг байнга хянана.
- 3.3.5 Хатаах шүүгээг хүчдэлд залгаад ажиллахгүй үед цахилгааны сүлжээ болон эд ангийг оролдохыг хориглоно.
- 3.3.6 Халуун дээжийг зориулалтын хайч ашиглан зуухнаас гаргана.

3.3.7 Дээжийг зууханд байрлуулахдаа дээжийн савыг хажуу талын хананд хүргэж болохгүй.

3.3.8 Хатаагчийн залгуурыг нойтон гараар ажиллуулахыг хориглоно.

3.4 Мал аж ахуйн цаг уурын аюулгүй ажиллагаа

3.4.1 Мал аж ахуйн цаг уурын техникч нь цаг агаарын урьдчилан сэргийлэх мэдээ, сэрэмжлүүлгийг радио, телевиз, гар утас, интернэтээр тогтмол хүлээн авч гэр бүл, мал аж ахуй, хашаа хороогоо хамгаалах бэлэн байдлаа хангаж ажиллана.

3.4.2 Мал аж ахуйн ажиглалт, хэмжилтийг хийхдээ цаг агаарын нөхцөлийг тооцоолон ялангуяа бод малын ажиглалт, хэмжилтийн үед малд өшиглүүлэх, тийрүүлэх, малаас хүнд халдах аливаа өвчин авах, халдварлахаас сэргийлэх, гар, хөлөө гишгүүлэхээс хамгаалж хамгаалалтын хувцас, хэрэгслийг бүрэн өмссөн байна.

3.4.3 Аюулт үзэгдлийн үед өөрийн болон бусдын эрүүл мэнд, амь насыг хамгаалах, аврах арга хэмжээ авах, эмнэлгийн анхны тусламж үзүүлэх мэдлэг, чадвар эзэмшсэн байна.

3.4.4 Цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын ойр орчимд ажиглалтын талбай сонгох, гэрээ барихыг хориглоно.

3.4.5 Ажил эхлэхээс өмнө аюулгүй, гулгамтгай бус, чөлөөтэй хөдөлгөөн хийх боломжтой байршлыг сонгоно.

3.4.6 Ашиглах багаж, хэрэгсэл (метр, жин, тэмдэглэлийн дэвтэр гэх мэт) бүрэн бүтэн байдал, аюулгүй байдлыг урьдчилан шалгана.

3.4.7 Малын зан ааш, сүргийн байдал, орчны нөхцөлийг урьдчилан ажиглаж малыг тайван, тогтвортой байдалд оруулсны дараа хэмжилтийг хийнэ. Мал хөдөлж, догшрох тохиолдолд хэмжилтийг зогсооно.

3.4.8 Боломжтой тохиолдолд ажлыг 2-оос доошгүй хүнтэй гүйцэтгэнэ.

3.4.9 Малын жингийн ажиглалт хийх үед жингийн тавцан бат бөх, тогтвортой, гулгахгүй эсэхийг шалгаж зөв байрлуулна.

3.4.10 Бод малыг хажуу талаас нь тайван, аюулгүй байдлыг ханган чиглүүлж жингийн тавцанд оруулна.

3.4.11 Бог малыг аль болох хөдөлгөөнгүй хүлсний дараа жингийн тавцанд байрлуулна.

3.4.12 Бог малын үс, ноос, ноолуурын хэмжилтийг хийхдээ хөдөлгөөнгүй хүлж, сам барьсан гарын эсрэг гараа аюулгүй зайд байрлуулан самнана.

3.4.13 Хүчтэй салхи, шуурга, агаарын хэт халалт, хүйтрэл, аянга, цахилгаан бүхий нөхцөлд ажлыг нэн даруй зогсооно.

3.4.14 Үзэгдэх орчин муу (харанхуй, манан) үед ажиглалт, хэмжилт хийхийг хориглоно.

Дөрөв. Цаг уурын автомат станцтай ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагаа

Цаг уурын өртөө, харуул дээр ашиглагдаж буй багаж, хэмжих хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн хэвийн үйл ажиллагааг хангах зорилгоор гэмтэл, доголдлоос урьдчилан сэргийлэх, байнгын тохируулга хийх, эд анги солих, зэврэлтийг арилгах, цэвэрлэгээ,

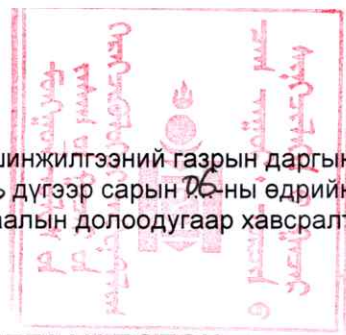
үйлчилгээ хийх зэрэг засвар, үйлчилгээний ажлыг ашиглалтын заавар болон ажлын байрыг шууд харьяалах удирдлага, байгууллагын даргын баталсан төлөвлөгөөний дагуу зохион байгуулан гүйцэтгэнэ.

4.1 Цаг уурын автомат станцтай ажиллах үед ашиглалтын зааврыг чанд мөрдөж, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангаж ажиллана. Үүнд:

- 4.1.1 Гүйдэл дамжуулах хэлхээ, цахилгаан тоног төхөөрөмжийн идэвхтэй хэсгээс аюулгүй зай барьж, шууд болон дам байдлаар хүрэлцэхээс зайлсхийх арга хэмжээг авна.
- 4.1.2 Автомат станцын бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг солих, дотоод тохируулга үйлчилгээ ажлыг зөвхөн тухайн чиглэлээр мэргэшсэн эрх бүхий шалгалт, тохируулгын ажилтан гүйцэтгэнэ.
- 4.1.3 Систем хүчдэлтэй, ажиллагаатай үед автомат станцын аливаа бүрэлдэхүүн хэсгийг солих, орлуулах, салгах, холбох үйлдэл хийхийг хатуу хориглоно.
- 4.1.4 Автомат станцад засвар, үйлчилгээ, тохируулгын ажил гүйцэтгэхээс өмнө цахилгаан тэжээлийн үндсэн эх үүсвэр болон батареины тэжээлийг бүрэн салгаж, хүчдэлгүй болгосны дараа ажлыг эхлүүлнэ.
- 4.1.5 Тодорхой нөхцөлд цахилгаан кабель салгагдсан байсан ч үлдэгдэл (хадгалагдсан) хүчдэл тодорхой хугацаанд хадгалагдах боломжтой тул гэмтэл, ослоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор цахилгаан болон цэнэг хадгалах хэлхээнд хүрэх, ажил гүйцэтгэхийн өмнө тэдгээрийг бүрэн салгаж, хүчдэлгүй болсон эсэхийг шалган баталгаажуулна.
- 4.1.6 Цахилгаан тэжээлд холбогдсон эд анги, угсралтад засвар, үйлчилгээ хийх ажлыг ганцаараа гүйцэтгэхийг хориглоно. Ямар ч тохиолдолд яаралтай үед тусламж үзүүлэх чадвартай, зохих мэдлэг, бэлтгэлтэй ажилтныг хамт байгаа нөхцөлд гүйцэтгэнэ. Үүнээс бусад тохиолдолд цахилгаан тэжээлд холбогдсон аливаа эд анги, угсралтад хүрэхийг хориглоно.
- 4.1.7 Тухайн байршилд аянга цахилгаан, бороо орох болон цаг агаарын тааламжгүй нөхцөл үүсэх эрсдэлтэй үед тулгуур (матча), аянга хамгаалалтын төхөөрөмжийг суурилуулах, засвар, үйлчилгээ хийх ажлыг хориглоно.
- 4.1.8 Автомат станцын бүтэц, программ хангамж, ажиллагаанд нөлөөлөх аливаа өөрчлөлт хийх, бүрэлдэхүүн хэсгийг дур мэдэн солихыг хориглоно. Станцын хэвийн үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөх, нэмэлт аюул учруулах, эвдрэл гэмтэл үүсгэх эрсдэлтэй тул үйлдвэрлэгчийн болон ашиглалтын зааварт заагаагүй, тохиромжгүй эд анги, тоноглолыг системд суурилуулахыг хориглоно.
- 4.1.9 Цахилгаан гэмтэл, ослын эрсдэлийг бууруулах зорилгоор автомат станцыг зохих ёсоор газардуулсан байх ёстой. Гадаа суурилуулах, ашиглах явцад газардуулгын холболт, түүний бүтэн бүтэн байдлыг байнга шалгаж, гэмтлийг илрүүлэх, арилгах арга хэмжээг авна.
- 4.1.10 Автомат станцын батареиг зөвхөн үйлдвэрлэгчийн заасан төрлийн батарейгаар сольж гүйцэтгэнэ. Зөв батарейгаар солихгүй тохиолдолд тэсрэх, гүйдэл тасрах, бусад аюул үүсэх эрсдэлтэй. Ашигласан батареиг аюултай хог хаягдлын журам, норм стандартын дагуу устгана.
- 4.1.11 Автомат станцын цахилгаан утас, холболтод зөвшөөрөлгүй өөрчлөлт хийхийг хориглоно. Зориулалтын бус утас, холболт ашиглах нь төхөөрөмжийг (станцыг) гэмтээх, хэвийн ажиллагаанд саад учруулах эрсдэлтэй тул зөвхөн үйлдвэрлэгчийн зааварт нийцсэн утас, холболтыг ашиглана.

- 4.1.12 Бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн хавтан, платуудыг үргэлж ирмэг, хүрээний хэсгээс барьж, эд анги, контактууд, холболтод шууд хүрэхээс зайлсхийж ажиллана. Энэ нь төхөөрөмжийн хэвийн ажиллагаа болон электрон хэлхээнд гэмтэл учруулах эрсдэлийг бууруулах зорилготой.
- 4.1.13 Автомат станцын системд шинэ мэдрэгч нэмэх тохиолдолд программ хангамжийн тохиргоог шинэ мэдрэгчийг бүрэн оруулах байдлаар хэмжил зүйн төв лабораторийн улсын шалгагчийн зөвшөөрөлтэйгөөр өөрчлөх шаардлагатай. Уг тохиргоог зөвхөн шалгалт, тохируулгын эрх бүхий инженер гүйцэтгэнэ.
- 4.2 Ажиглалт, хэмжилт, судалгааны талбайн ажиглалтын ерөнхий орчин хэвийн бус байдал илрэх, талбайд ус тогтох, ургамал ургах, цас хунгарласан, хөрсний гадаргын талбай нягтарсан тохиолдолд тухайн орчныг төлөөлөх чадвартай болгоно.
- 4.3 Матчийн суурилалтын гадна талыг (гэмтэл, будах, тэгшлэх, зэврэлт гэх мэт) шалгах, матчын суурийн нөхцөлийг гэмтсэн, тэгш хэм алдагдсан эсэхийг шалгаж, шаардлагатай тохиолдолд засвар үйлчилгээг хийнэ.

Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын
2026 оны 03 дүгээр сарын 06-ны өдрийн
А/Б дугаар тушаалын долоодугаар хавсралт

**ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ: ЦАХИЛГААН ҮҮСГҮҮР, ЦАХИЛГААН БОЛОН
РАДИОТЕХНИКИЙН БАГАЖ, ТӨХӨӨРӨМЖ ДЭЭР АЖИЛЛАХ ҮЕИЙН АЮУЛГҮЙ
АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР**

Нэг. Ерөнхий шаардлага

- 1.1 Цахилгаан тоног төхөөрөмж, цахилгаан шугам сүлжээ, цахилгаан хэрэгслийн угсралт, ашиглалт, техникийн үйлчилгээ, хяналтыг холбогдох дүрэм, журамд заасны дагуу мэргэжлийн байгууллага болон эрх бүхий мэргэжлийн ажилтан гүйцэтгэнэ.
- 1.2 Цахилгааны оруулгын кабелийн үзлэг, газардуулгын даацын баталгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, шалгуулж, цахилгаан ашиглалтын аюулгүй ажиллагааны дүрмийн шаардлагыг хангаж ажиллана.
- 1.3 Барилгын цахилгаан оруулга, хуваарилах самбарыг зориулалтын тусгай өрөөнд байрлуулна.
- 1.4 Технологийн зориулалттай барилга байгууламж, антен, цамхгийг MNS 5884:2016, MNS 6590:2016 стандарт болон барилгын норм дүрэмд заасны дагуу аянгаас хамгаалах төхөөрөмжөөр тоноглоно.
- 1.5 Цахилгаан дамжуулах кабелийг ил татах тохиолдолд механик гэмтэл үүсэх эрсдэлтэй хэсэгт төмөр хоолой, нэмэлт хамгаалалт хийнэ.
- 1.6 Хүний биед цахилгааны нөлөөлөл хүчдэлээс учрах аюулын хэмжээ нь сэтгэл санааны байдал, орчны болон хувцасны хуурай, чийгтэй байдалтай шууд хамааралтайг харгалзан үзэж ажиллана.
- 1.7 Хоёр гараар эсхүл толгойноос хөл рүү гүйсэн гүйдэл нь тархи, зүрхийг дамждаг тул илүү аюултай болохыг анхаарч цахилгаан багаж, төхөөрөмжид нэг гараараа хүрч ажиллах хэрэгтэй.
- 1.8 Цахилгаан багаж, төхөөрөмж дээр ажиллах ажилтанд ажил эхлэхийн өмнө аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаа өгсөн байна.
- 1.9 Хэвийн нөхцөлд цахилгаан багаж, төхөөрөмжийн төмөр хийц нь гүйдэл дамжуулахгүй байх бөгөөд газардуулгыг найдвартай хийсэн байна.
- 1.10 Цахилгаан хэлхээ, цахилгаан багаж, төхөөрөмжийн гал хамгаалагч, автомат таслуурыг тухайн төхөөрөмжийн ашиглалтын техникийн нөхцөл, зааврын дагуу суурилуулна.
- 1.11 Шатсан гал хамгаалагчийг хүчдэл залгаатай үед солихыг хориглоно.
- 1.12 Багаж төхөөрөмжийн соронзон залгуур (пускатель), товчлууур нь бүрэн бүтэн, хамгаалалтын гэр, тагтай байна.
- 1.13 Багаж, төхөөрөмж цахилгаан тэжээлд залгаатай үед гүйдэл тасарсан тохиолдолд тэдгээрийг нэн даруй цахилгаан хэлхээнээс салгана.
- 1.14 Цахилгаан багаж, төхөөрөмж засварлах өрөөнд статик цахилгаан саармагжуулагч төхөөрөмжийг заавал суурилуулсан байна. Төхөөрөмж суурилуулах боломжгүй

тохиолдолд инженер, техникийн ажилтнуудыг зориулалтын статик цахилгаан саармагжуулагчаар хангана.

1.15 Радиотехникийн аюулгүй ажиллагаа

15.1.1 Радио холбооны антены утас нь тусгаарлагч бүрхүүлтэй, нам хүчдэлийн шугамаас 3-аас доошгүй метрийн зайтайгаар хөндлөн огтлолцохоор байрлуулна.

15.1.2 Радио холбооны утсыг өндөр хүчдэлийн шугамын дээгүүр буюу доогуур татахыг хориглоно.

15.1.3 Радиотехникийн багаж, төхөөрөмжийн тогтмол болон хувьсах нам үелзлэлийн гүйдлийн аль аль нь аюултайг анхаарч ажиллана.

Хоёр. Дотоод шаталтын цахилгаан үүсгүүр дээр ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагаа

2.1 Цахилгаан үүсгүүрийн бүх хөдөлгөөнт болон туслах эд анги (дамар, араа, туузан, дамжуулагч г.м) нь гар, хөл, хувцас орооцолдохоос сэргийлсэн хамгаалалтын хаалттай байна.

2.2 Цахилгаан үүсгүүр ажиллах үед яндан болон халдаг эд ангид түлэгдэхээс сэргийлж бээлий хэрэглэж, түймрийн аюулаас хамгаалсан дулаан тусгаарлалт хийнэ.

2.3 Утаа алдахгүй байх, өрөөний агаарыг 3 дахин сэлгэх чадалтай агааржуулалттай байна.

2.4 Цахилгаан үүсгүүр (генератор)-т хэт ачаалал өгөхөөс зайлсхийж, холбох ачааллыг үе шаттайгаар, нэрлэсэн хүчин чадлын зөвшөөрөгдөх хэмжээнд багтаан залгана.

2.5 Гал унтраах анхан шатны хэрэгслийг (CO₂ унтраагуур, элс, хүрз, эсгий) хүрэлцэхүйц хэмжээгээр байрлуулна.

Гурав. Цахилгаан хөдөлгүүр ашиглах үеийн аюулгүй ажиллагаа

3.1 Аваарын дохио асах үед бүх төхөөрөмжийг унтрааж, хөдөлгүүрийг тэжээлээс салгана.

3.2 Хөдөлгөөнт хэсгүүд нь зориулалтын таг, хамгаалалттай байна.

3.3 Цахилгаан хөдөлгүүрийн их биеийг найдвартай газардуулна.

3.4 Засвар, үзлэгийг зөвхөн хүчдэл бүрэн салгасны дараа хийнэ.

3.5 Тэжээлд залгах үед резин бээлий хэрэглэнэ.

Дөрөв. Цахилгаан багаж, төхөөрөмжийн газардуулга

4.1 Цахилгаан багаж төхөөрөмж дээр аюулгүй ажиллах үндсэн шаардлага нь тэдгээрийг найдвартай стандартын шаардлага хангасан газардуулгатай холбосон байна.

4.2 Ажлын байр бүр нь мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгэсэн ерөнхий газардуулгатай байна.

4.3 Ерөнхий газардуулгын:

4.3.1 Байршил,

4.3.2 Холболтын бүдүүвч

4.3.3 Шалгаж хүлээн авсан тухай акт зэргийг бүрдүүлж, баримтжуулсан байна.

4.4 Газардуулгыг дараах объектод хийнэ.

4.4.1 Цахилгаан төхөөрөмж, багаж, трансформатор, гэрэлтүүлэгчийн их биед

4.4.2 Цахилгаан төхөөрөмжийн дамжуулах утсанд

4.4.3 Хэмжлийн трансформаторын хоёрдогч ороомогт

4.4.4 Хуваарилах болон удирдах самбарын их биед

4.4.5 Цахилгаан багаж төхөөрөмжтэй холбоотой бусад төмөр хийцэд тус тус хийнэ.

4.5 1000В хүртэл хүчдэлээр ажилладаг багаж, төхөөрөмжийн фазын буюу тэгийн дамжуулагч нь газардуулгын үүргийг нэгэн зэрэг гүйцэтгэхээр холбогдсон бол тэдгээрт газардуулгыг холбох нь гүйдэл цохиход хүргэдэг учир хориглоно.

4.6 Хэд хэдэн багаж төхөөрөмжийн газардуулгыг цуваа холбохыг хориглоно.

4.7 Багаж, төхөөрөмжийн газардуулгын дамжуулагчийг тухайн төхөөрөмжийн их биед гагнах эсхүл боолтоор бэхэлсэн байна. Газардуулга хийхэд зориулагдаагүй ямар нэг дамжуулагчаар газардуулга хийхийг хориглоно.

4.8 Багаж төхөөрөмжийг ерөнхий газардуулгад холбох дамжуулагчийн хөндлөн огтлол нь:

4.8.1 Нүцгэн зэс дамжуулагч 4 мм^2 , хөнгөн цагаан 6 мм^2

4.8.2 Бүрхэвчтэй зэс дамжуулагч 1.5 мм^2 , хөнгөн цагаан 2.5 мм^2 ;

4.8.3 Хамгаалалтын бүрхүүлтэй олон салаа дамжуулагчийн газардуулгын салаа дамжуулагч зэс бол 1.0 мм^2 , хөнгөн цагаан бол 1.5 мм^2 байна.

Тав. Цахилгаан, радиотехникийн багаж төхөөрөмжийг засварлах, үзлэг үйлчилгээ хийх үеийн аюулгүй ажиллагаа

5.1 Цахилгаан, радиотехникийн багаж төхөөрөмжийг засварлах, шалгах ажилтан нь:

5.1.1 Тухайн багаж, төхөөрөмжийн зарчмын цахилгаан бүдүүвчийг уншиж ашиглах чадвартай, аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг бүрэн мэддэг, мөрддөг байх;

5.1.2 Цахилгаан гүйдэлд нэрвэгдсэн хүнд анхны тусламж үзүүлэх дадлага эзэмшсэн байна.

5.2 Засвар, үзлэг үйлчилгээ хийхийн өмнө:

5.2.1 Багаж төхөөрөмжийг тэжээлээс салгах,

5.2.2 Хуримтлуур (конденсатор)-ын цэнэгийг алдуулах,

5.2.3 Бусад хэсэгт хүчдэл байгаа эсэхийг шалгасны дараа ажлыг эхлүүлнэ.

5.3 Засварт орж буй багаж, төхөөрөмж нь стандартын залгуур, тохирсон гал хамгаалагч эсхүл автомат таслууртай байна.

5.4 100–1000В хүчдэлтэй багаж, төхөөрөмж дээр ажиллах үед:

5.4.1 Зөөврийн газардуулга хийх;

5.4.2 Резин бээлий өмсөх;

5.4.3 Резин дэвсгэр ашиглах;

5.4.4 Бариул нь тусгаарлагчтай багаж хэрэглэнэ.

Зургаа. Цахилгаан тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын үед хориглох зүйлс

- 6.1 Цахилгааны оруулгын болон холболтын кабелийг шилэн болон физик кабель, инженерийн шугам сүлжээ, утааны яндан, халуун болон хүйтэн усны хоолойтой зэрэгцүүлэн ил, далд байдлаар татаж ашиглахыг хориглоно.
- 6.2 Кабелийн тусгаарлагч нь шалбарч гэмтсэн, ашиглалтын явцад тусгаарлах чанараа алдсан кабелийг ашиглах;
- 6.3 Цахилгааны оруулгын кабелийг барилгын дээврээр дамжуулан оруулах;
- 6.4 Хүчдэлд тохироогүй, стандартын чанарын шаардлага хангахгүй гал хамгаалагч хэрэглэх, автомат таслуур хэрэглэх;
- 6.5 Барилга байгууламжийг халаах зорилгоор стандартын бус зуух, бусад төхөөрөмж ашиглах;
- 6.6 Цахилгаан гүйдэл бүхий кабель, дамжуулах утасны төгсгөл болон хамгаалалтгүй үзүүрийг ил орхих;
- 6.7 Ашиглалтын шаардлага хангахгүй цахилгаан тоног төхөөрөмж, ахуйн хэрэгслийг ашиглах;
- 6.8 Гэмтэлтэй залгуур, уртасгагч болон бусад цахилгаан тоноглолын хэрэгслүүдийг ашиглах;
- 6.9 Ахуйн цахилгаан хэрэгсэл, хэмжүүрийг хүчдэлд залгаж, эзэнгүй орхих;
- 6.10 Цахилгааны кабель стандарт бус аргаар (хадаасаар бэхлэх, хаалганы хавтасны завсраар гаргах, цахилгаан утас, унтраалгаас эд зүйл өлгөх) бэхлэх;
- 6.11 Цахилгааны хянах самбар, цахилгаан хөдөлгүүр, асааж унтраах аппаратын дэргэд шатамхай бодис, материал байрлуулах, хураах;
- 6.12 Цахилгааны эх үүсвэрт ачааллын хуваарилалтгүй хэт олон төхөөрөмж, хэрэгсэл залгахыг хориглоно.

Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын
2026 оны 03 дүгээр сарын 06 ны өдрийн
А/К дугаар тушаалын наймдугаар хавсралт

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ: МЭДЭЭЛЭЛ, ХОЛБООНЫ СҮЛЖЭЭНИЙ АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР

Нэг. Ерөнхий шаардлага

Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний салбарын мэдээлэл холбооны сүлжээ нь “Дэлхийн цаг уурын байгууллага” (ДЦУБ)-ын сүлжээтэй хамтран ажиллаж, ус, цаг уур, орчны мэдээ мэдээллийг цуглуулах, дамжуулах, боловсруулах, солилцох чиг үүрэг бүхий технологид суурилсан нэгдсэн мэдээлэл, холбооны сүлжээ байна.

- 1.1 Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний нэгдсэн мэдээлэл, холбооны сүлжээ нь дараах нөхцөл шаардлагыг хангасан байна.
 - 1.1.1 Мэдээлэл дамжуулах өндөр хурдны өргөн зурвастай;
 - 1.1.2 Байнгын бэлэн байдалд, тогтвортой ажиллагаатай;
 - 1.1.3 Мэдээллийн аюулгүй байдал, нууцлалыг хангасан.
 - 1.1.4 Нийтийн үйлчилгээний сүлжээтэй харилцан холболт хийх олон улсын стандарт шаардлагыг хангасан техник, технологи, программ хангамжтай;
 - 1.1.5 Нөөц сүлжээтэй;
- 1.2 Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний тусгай хэрэглээний радио давтамжийн зурвасын ашиглалтад хяналт тавих, ашиглаж байгаа тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл, программ хангамж, түлхүүр зэргийн ашиглалт, хадгалалт, аюулгүй байдлыг хангах зэрэгт холбогдох арга хэмжээг авч ажиллана.
- 1.3 Ус цаг уур, орчны шинжилгээний мэдээлэл, холбооны сүлжээнд ашиглах тоног төхөөрөмж, программ хангамжийг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу худалдан авч, нийлүүлэх;
- 1.4 Ус цаг уур, орчны шинжилгээний нэгдсэн мэдээлэл, холбооны сүлжээнд ажиллах байгууллагын хүний нөөцийг сургах, мэргэшүүлэх ажлыг төрийн захиргааны байгууллага болон мэргэжлийн хэлтэс, нэгж зохион байгуулж ажиллана.
- 1.5 Сургалт, зааварчилгаа аваагүй хүн мэдээлэл, холбооны сүлжээний тоног төхөөрөмж дээр ажиллуулахыг хориглоно.
- 1.6 Мэдээлэл, холбооны сүлжээг нийтийн үйлчилгээний сүлжээтэй харилцан холболт хийх асуудлыг холбогдох хууль, дүрэм, журмын дагуу зохицуулах;
- 1.7 Байгалийн гамшиг, аюулт үзэгдэл, техникийн холбогдолтой осол, онцгой нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд тусгай журмаар зохицуулна.
- 1.8 Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний мэдээлэл, холбооны сүлжээг эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр нийтийн үйлчилгээний сүлжээнд холбох, тусгай хэрэглээний радио давтамжийн зурвасыг бусдад шилжүүлэх болон уг сүлжээний тоног төхөөрөмжийг бусдад худалдах, ашиглуулахыг хориглоно.

Хоёр. Мэдээлэл цуглуулах компьютер, сүлжээний тоног төхөөрөмжийн аюулгүй байдал

- 2.1 Компьютерыг байрлуулах өрөө нь агаар чөлөөтэй сэлгэдэг, нэг хүнд 9-10м² талбай ногдож байх;
- 2.2 Компьютерыг ажилтан дэлгэцээс хараагаа өргөхөд тасалгааны хамгийн алсын булан чөлөөтэй харагдаж байхаар тэгэхдээ харааны түвшингээс ялимгүй өндөр байрлуулна. Өрөөний булан, хана, цонх руу байрлуулж болохгүй.
- 2.3 Компьютер дээр ажиллагч нь дэлгэцээс сунгасан гарын хэмжээний зайд сууж 3-4 минут болоод дэлгэцээс хараагаа салгаж алсыг ширтэх, 40-45 минут тутамд завсарлаж нүд биеийнхээ чилээг гаргаж байна.
- 2.4 Тоосжилтыг байнга цэвэрлэх, сэнсний агаарын урсгалыг хаахгүй байх;
- 2.5 Тоног төхөөрөмжийн паспорт, гарын авлага, схемтэй танилцсан байх;
- 2.6 Сүлжээнд холбогдсон компьютер, тоног төхөөрөмжид дараах үзлэг үйлчилгээг тогтмол хийж сүлжээний хэвийн, тасралтгүй ажиллагааг хангана. Үүнд:
 - 2.6.1 Цахилгааны оролтын хүчдэл тогтвортой, стандартын шаардлага хангаж байгаа эсэхийг шалгах;
 - 2.6.2 Кабель, порт, холбогч гэмтэлгүй эсэхийг шалгах;
 - 2.6.3 Rack-д суурилуулсан төхөөрөмжүүдийн бэхэлгээ найдвартай эсэхийг шалгах;
 - 2.6.4 Газардуулга болон цахилгаан хамгаалалтын төхөөрөмжүүд бүрэн ажиллагаатай эсэхийг шалгах;
 - 2.6.5 Хөргөлтийн систем хэвийн ажиллаж, хэт халалт үүсэхгүй байгаа эсэхийг хянах;
- 2.7 Ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагаа:
 - 2.7.1 Ажиллаж байгаа төхөөрөмжийн дотоод эд ангид гараар хүрэхгүй байх;
 - 2.7.2 Кабелийг хүчээр татахгүй, порт, холбогчийг гэмтээхгүй байх;
 - 2.7.3 Цахилгаан хүчдэлтэй үед карт, модуль солих, засвар үйлчилгээ хийхгүй байх;
 - 2.7.4 Тоос, ус, чийг нэвтрэхгүй, зохих орчныг нөхцөлийг бүрдүүлэх;
 - 2.7.5 Аюултай дуу чимээ, шатсан үнэр илэрсэн тохиолдолд төхөөрөмжийн ажиллагааг нэг даруй зогсоох;
- 2.8 Ажил дууссаны дараах ажиллагаа:
 - 2.8.1 Лог файл, системийн мэдээг шалгаж холбогдох бүртгэлийг хөтлөх;
 - 2.8.2 Төхөөрөмжийн бүрэн бүтэн байдал, хэвийн ажиллагааг үнэлэх;
 - 2.8.3 Илэрсэн гэмтэл, доголдлыг шууд харьяалах нэгжийн удирдлагад бичгээр тайлагнах;
- 2.9 UPS (тасралтгүй тэжээлийн үүсгүүр)-ийн ашиглалт, ажиллагаанд дараах аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг мөрдөнө.

- 2.9.1 UPS-ийн ачааллыг нэрлэсэн хүчин чадлын 60-80 хувиас хэтрүүлэхгүй, аюулгүй түвшинд барих;
- 2.9.2 Байнгын хяналтын системээр UPS болон зай хураагуурын температурыг тогтмол хянах;
- 2.9.3 UPS-ийг стандартын шаардлага хангасан газардуулгатай цахилгаан шугамд холбох;
- 2.9.4 Зай хураагуур хэт халсан, утаа, шаталтын үнэр, хөө тортог илэрсэн тохиолдолд UPS-ийг нэн даруй салгаж, ашиглалтыг зогсоох;
- 2.9.5 Зай хураагуурын тэжээл алдагдах, доголдол үүсэх үед анхааруулах дохиолол, мэдэгдлийн систем хэвийн ажиллаж байх;
- 2.9.6 Зай хураагуурыг үйлдвэрлэгчийн зааврын дагуу ашиглаж, хэт цэнэглэлт болон гүн цэнэг алдалтаас сэргийлнэ;
- 2.9.7 Зай хураагуурыг ашиглалтын хугацаа дуусах, багтаамж буурах, гэмтэл илэрсэн тохиолдолд 2–3 жил тутамд (эсхүл үйлдвэрлэгчийн заалтад нийцүүлэн) сольж шинэчилнэ.
- 2.9.8 Ашиглалтаас гаргасан зай хураагуурыг холбогдох журам, байгаль орчны шаардлагын дагуу устгалд шилжүүлнэ.
- 2.10 Нөөц генераторын аюулгүй ажиллагааг “Цахилгаан үүсгүүр, цахилгаан, радиотехникийн багаж, төхөөрөмж дээр ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагааны заавар”-ын 2 дугаар хэсгээс харах.
- 2.11 Байгууллагын гол цахилгаан тэжээл тасарсан үед UPS нь автоматаар нөөц тэжээлд шилжин ажиллаж байгаа эсэхийг тогтмол шалгана.
- 2.12 UPS-ээс генераторт шилжих дамжлага, автомат шилжүүлэгч (ATS) нь стандартын шаардлага хангасан хамгаалалттай, хэвийн ажиллагаатай байна.
- 2.13 Осол гэмтлийн үед авах арга хэмжээ:
 - 2.13.1 Цахилгаан осол, тоног төхөөрөмжийн гэмтэл, доголдол илэрсэн тохиолдолд цахилгаан тэжээлийг нэн даруй унтраана.
 - 2.13.2 Хэт халалт, утаа, шатсан үнэр илэрсэн үед тоног, төхөөрөмж байрлаж байгаа өрөөний ажиллагааг түр зогсоож, өрөөг хаан, нэвтрэх хөдөлгөөнийг хязгаарлана.
 - 2.13.3 Гал гарсан тохиолдолд ус ашиглахыг хатуу хориглоно. Зөвхөн CO₂ болон нунтаг гал унтраагч ашиглана.
 - 2.13.4 Үүссэн осол, гэмтэл, доголдлын талаар IT инженер болон байгууллагын шууд харьяалах удирдлагад нэн даруй мэдээлнэ.
 - 2.13.5 Зөвшөөрөлгүй, мэргэжлийн бус этгээд аливаа засвар, тохируулга хийхийг хориглоно.
 - 2.13.6 Гарсан осол, гэмтэл бүрийг тогтоосон журмын дагуу бүртгэлд тэмдэглэж, мэдээлж, холбогдох арга хэмжээг авна.

Гурав. Шугам сүлжилт, оруулгын төхөөрөмж дээр ажиллах

- 3.1 Шугамын оруулгын төхөөрөмжийн урд талд цахилгаанаас тусгаарлах зориулалтын резин дэвсгэр дэвссэн байна.
- 3.2 Телефон шугамаар гаднын өндөр хүчдэл орох, аянга буух үед оруулгын төхөөрөмжид үүсэж болзошгүй өндөр хүчдэлээс хамгаалах зорилгоор шугамын сүлжилт, оруулгын төхөөрөмж байрлуулсан зогсуурыг шалнаас шаазан тусгаарлагчаар хөндийрүүлсэн байна.
- 3.3 Оруулгын шугамд гаднын хүчдэл илэрсэн тохиолдолд уг шугамыг нэн даруй салгаж, тусгаарлана.
- 3.4 Аянга цахилгаантай үед хамгаалах хэрэгсэлгүйгээр агаарын шугамд хэмжилт, шалгалт хийхийг хориглоно.
- 3.5 Аянга цахилгаантай үед оруулгын төхөөрөмж дээрх аянга сарниулагч, урьдчилан хамгаалагч зэргийг солих зайлшгүй шаардлага гарвал резин дэвсгэр дээр зогсож, резин бээлий, тусгаарлах бариултай багаж хэрэглэн гүйцэтгэнэ.
- 3.6 Төхөөрөмжийн хүчдэлийн шугамд сүлжилт хийхдээ сүлжилтийн утасны нэг үзүүрийг эхлээд хүчдэлгүй үүрэнд холбоод, дараа нь нөгөө үзүүрийг хүчдэлтэй үүрэнд холбоно. Буцааж авахдаа дээрх дарааллын эсрэгээр гүйцэтгэнэ.
- 3.7 Сүлжилтийн утасны хоёр үзүүрийг эсрэг туйлын хүчдэлтэй хоёр үүрт зэрэг холбох эсхүл сүлжилтийн утасны нэг үзүүрийг хүчдэлтэй үүрт холбоод нөгөө үзүүрийг сул орхихыг хориглоно.

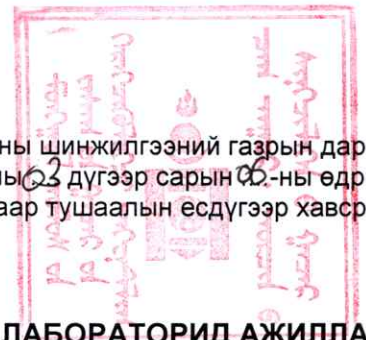
Дөрөв. Хиймэл дагуулын болон мэдээлэл хүлээн авах антены төхөөрөмж дээр ажиллах

- 4.1 Антен, шонгийн төхөөрөмжийн зураг төсөлд хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааны журмын шаардлагыг тусгаж, байгуулах болон ашиглалтын явцад түүнийг чанд мөрдөнө.
- 4.2 Аянга цахилгаан, хүчтэй салхи, цас, бороотой үед антены шонд авирах, антен фидерийн төхөөрөмж дээр ажиллахыг хориглоно.
- 4.3 Аянга цахилгаантай үед газардуулгын болон антены талбайд байхыг хориглоно.
- 4.4 Антены шонд хийх ажлыг хоёроос доошгүй хүн гүйцэтгэх, энэ үед нэг нь уг ажлыг гүйцэтгэж нөгөө нь газраас байнга хянаж шаардлагатай үед яаралтай тусламж үзүүлэхэд бэлэн байна.
- 4.5 Цамхагт авирах ажилтан хамгаалалт (монтёр)-ын бүс бүсэлж, гарсны дараа түүнийгээ шонд сайтар бэхэлнэ.
- 4.6 Антен, цамхгийн төхөөрөмж босгох, буулгах ашиглах үед эргүүлгийн тормоз нь гэмтэлгүй, найдвартай байна.
- 4.7 “Антен, цамхгийн төхөөрөмж дээр ажиллах үед брезинтэн буюу хуруутай савхин бээлий өмсөнө.
- 4.8 Барилгын дээвэр дээр байрлуулах шон нь 8 метрээс өндөр “бол орон нутгийн зохих байгууллагаас зөвшөөрөл авна. Шонгийн татуургыг дээврийн яс мод буюу барилгын үндсэн хийцийн төмөр хийцүүдэд бат бэх бэхэлнэ.
- 4.9 Радио нэвтрүүлэгч станц ажиллаж байгаа үед антен, цамхаг, фидерийн шугам дээр аливаа ажил гүйцэтгэхийг хориглоно.

Тав. Олон сувгийн төхөөрөмж дээр ажиллах

- 2.1 Олон сувгийн төхөөрөмж дээр ажиллахдаа дараах шаардлагыг хангасан байна.
 - 2.1.1 Тэжээлийн залгуурыг шитээр дамжуулан холбосон байх;
 - 2.1.2 Газардуулгын холболт нь үзэж шалгахад ойрхон механик гэмтэлд орохгүй найдвартай хийгдсэн байх,
 - 2.1.3 Цэвэрлэгээг хийхдээ тусгаарлагч дэвсгэр дээр зогсож багсаар буюу тоос сорогчоор хийх.
- 5.2 Бүх хэмжилт, шалгалтын багажууд нь тусгаарлагч бүхий бариул, залгууртай байна.
- 5.3 Олон сувгийн төхөөрөмжийг гэрэлтүүлэг сайтай, агааржуулалттай өрөөнд байрлуулна.
- 5.4 Сувгийн зогсоогуурын хооронд гараа алдлан их биеэс нь зэрэг барихыг хориглоно.
- 5.5 Залгуур болон холболтын утсыг солих буюу шалгахдаа шугамын тэжээлийг заавал салгасан байна.
- 5.6 Сувгийн төхөөрөмжийн тэжээлийг салгахгүйгээр ямар нэг блокийг авах, хийхийг хориглоно.

-oOo-

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ: БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ЛАБОРАТОРИД АЖИЛЛАХ ҮЕИЙН АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР

Нэг. Ерөнхий шаардлага

- 1.1 Энэхүү заавар нь байгаль орчны шинжилгээний лабораторид ажиллаж буй ажилтан, судлаач, дадлагажигч болон бусад хүмүүс мөрдөх аюулгүй ажиллагааны үндсэн шаардлагыг тогтооно.
- 1.2 Лабораторид ажиллах бүх хүн энэхүү заавартай урьдчилан танилцаж, зааврын дагуу ажиллана.
- 1.3 Ажилтан нь хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалтад хамрагдсан, зааварчилгаа авсан байх шаардлагатай.
- 1.4 Лаборатори нь ISO/IEC 17025 стандартын дагуу чанарын гарын авлага, журам, ажлын заавар (SOP)-тай байна.

Хоёр. Хувийн хамгаалах хэрэгсэл

- 2.1 Лабораторид ажиллах үед дараах хувийн хамгаалах хэрэгсэл (цаашид XXX гэх)-ийг заавал өмсөж, хэрэглэнэ.
 - Лабораторийн халад
 - Хамгаалалтын бээлий
 - Хамгаалалтын нүдний шил
 - Амны хаалт, амьсгалын хамгаалах хэрэгсэл
 - Малгай
 - Хормогч болон бусад.
- 2.2 XXX-ийг зөв, бүрэн өмсөж, гэмтэлтэй, бохирдсон тохиолдолд нэн даруй солино.
- 2.3 XXX-ийг лабораторийн гадна орчинд ялангуяа гэр рүүгээ авч явахыг хатуу хориглоно.
- 2.4 Ашигласан XXX-ийг зориулалтын газарт тайлж, цэвэрлэж эсхүл устгана.

Гурав. Лабораторийн дэг журам

- 3.1 Хаалга, коридор, гал унтраагуур хүрэх замыг хааж элдэв зүйл хураахыг хориглоно.
- 3.2 Ажлын байранд тусгай зориулалтаар тоногдосон байрнаас бусад өрөөнд хоол цай идэж уух, хүнсний зүйл хадгалахыг хориглоно.
- 3.3 Лабораторийн өрөө болон ойр орчинд гүйх, ноцолдох, хашхирах, цочоох, бусдын анхаарлыг сарниулах зэрэг зүй бус үйлдэл гаргахыг хориглоно.
- 3.4 Гаднын хүн орохыг хориглоно.

3.5 Туршилт, шинжилгээг батлагдсан арга зүй, зааврын дагуу гүйцэтгэнэ.

3.6 Ажлын байрыг цэвэр, эмх цэгцтэй байлгана.

Дөрөв. Лабораторийн ажилтны үүрэг

4.1 Ажилтан бүр багаж төхөөрөмжийг ашиглалтын зааврын дагуу ажиллуулж, шинжилгээг батлагдсан технологийн дагуу эмх цэгцтэй, зөв гүйцэтгэх, урвалж бодистой нягт нямбай харьцах үүрэгтэй.

4.2 Шинжилгээг хийхдээ яарах, болгоомжгүй хандахыг хориглоно. Гараа байнга цэвэр байлгахад ямагт анхаарч ямар нэг бодист хүрсний дараа заавал угаах шаардлагатай.

4.3 Шинжилгээний өрөөнд үүрэгт ажилтай холбоогүй шинжилгээ хийх болон бусад ажил хийх, батлагдсан аргачлал зааврыг нь урьдчилан сайн судлаагүй таамаг шинжилгээ хийхийг хатуу хориглоно.

4.4 Лабораторийн ажилтан бүр хамт хадгалж болохгүй химийн бодисыг сайн мэдэж байх үүрэгтэй.

4.5 Аливаа осол галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор лабораторид шөнийн цагаар ажиллах зайлшгүй шаардлага гарсан тохиолдолд 2-оос доошгүй хүн ажиллуулах бөгөөд хэн нэг нь лабораторийн ажлын туршлагатай байна.

4.6 Лабораторийн ажилтан бүр ажил эхлэхийн өмнө дараах арга хэмжээг урьдчилан авсан байна. Үүнд:

4.6.1 Тухайн ажилд шаардлагагүй эд зүйлийг ажлын байрнаас чөлөөлөх;

4.6.2 Ажилд ашиглах бодис, урвалжийн шинж чанартай нарийвчлан танилцсан байх;

4.6.3 Урвалж бодис, шил, сав зэргийг хэрэгцээт тоо хэмжээгээр бэлдэж тэдгээрийн чанарыг шалгасан байх;

4.6.4 Хортой бодисын үйлчлэлээс хамгаалахын тулд багаж тоног төхөөрөмжийн ажиллагааг биечлэн шалгаж хувийн хамгаалах хэрэгслийг бэлтгэсэн байх;

4.7 Ажлаа дууссаны дараа

4.7.1 Хортой бодис хийж байсан бүх шил, сав маш нямбай цэвэрлэж ерөнхий угаалгад шилжүүлэх;

4.7.2 Өөрийн ажлын байрыг цэвэрлэж цэгцлэн урвалж бодисыг хүлээлгэн өгч шил, савыг хураах;

4.7.3 Ажлын хувцсандаа үзлэг хийж хорт бодисын дусал наалдсан эсэхийг шалгаж хэрэв байвал арилгах;

4.7.4 Гар нүүрээ угааж амаа цэвэрлэх;

Тав. Химийн бодистой ажиллах

5.1 Химийн бодис бүрийн шошго, аюулын тэмдэглэгээг шалгаж танилцана.

5.2 Химийн бодисыг зориулалтын шүүгээнд ангиллын дагуу хадгална.

5.3 Хортой, идэмхий, шатамхай, ууршимхай бодистой ажиллахдаа татах шүүгээнд ажиллана.

- 5.4 Химийн бодис урвалжийг зөвхөн байгууллагын дарга, захирлын зөвшөөрөлтэйгөөр олгоно.
- 5.5 Лабораторийн захирлын зөвшөөрөлгүйгээр ямар нэг багаж хэрэгсэл, химийн урвалж бодисыг гадагш авч гарахыг хатуу хориглоно.
- 5.6 Химийн бодис, урвалж нэг бүрийн орлого зарлагын бүртгэл хөтлөн тайланг улирал бүр гаргаж байна.
- 5.7 Химийн хортой бодистой ажиллах үед дараах шаардлагыг мөрдөнө:
- 5.7.1 Хортой бодистой ажиллахдаа хорт утааны баг, резин бээлий өмсөж татах шүүгээн дор ажиллана. Энэ үед татах шүүгээн дотор толгойгоо шургуулж болохгүй.
 - 5.7.2 Хордох аюултай ажлыг гүйцэтгэх гэж байгаа бол энэ тухайгаа лабораторийн эрхлэгчид мэдэгдсэн байна.
 - 5.7.3 Хортой шингэн, хүчил, шүлтийн уусмалыг соруулж авахдаа заавал резинэн баллонтой пипетки хэрэглэнэ. Харин ердийн пипеткээр амаараа соруулахыг хатуу хориглоно.
 - 5.7.4 Хортой хатуу бодисыг ууранд хийж татах шүүгээнд жижиглэнэ. Хэрэв хортой бодис бутарч үйрвэл түүнийг хурдан цуглуулж аваад орчны хэсгийг сайтар угаана.
 - 5.7.5 Ширээ шалан дээр хортой шингэн бодис асгарах буюу дусвал тэр дор нь савтай шингэнийг таглаж, асгарсан шингэнийг шүүдэг цаасанд шингээж аваад татах шүүгээнд хийж хатаана.
 - 5.7.6 Хортой бодисыг зөвхөн бөөрөнхий ёроолтой колбонд хийж далд утастай цахилгаан халаагуур ба усан банн дээр халаана.
 - 5.7.7 Хортой бодисыг шингэлэх эсвэл түүн дээр өөр бодис нэмэхдээ савны амсрыг өөрөөсөө болон бусдын эсрэг зүгт хандуулан барих хэрэгтэй.
 - 5.7.8 Хорын үйлчилгээг урьдчилан арилгаагүй хортой бодисыг угаагуурт асгахыг хатуу хориглоно.
 - 5.7.9 Хортой бодистой ажиллаж дууссаны дараа бохирдсон шил, савыг зөвхөн энэ (тухайн) бодисоор ажиллаж байсан ажилтан угааж цэвэрлэнэ.
 - 5.7.10 Ямар ч бодисыг үнэрлэхдээ шууд дээрээс нь үнэртэж хэрхэвч болохгүй. Харин гараараа алгуурхан нүүр лүүгээ чиглүүлэн сэвж дотогш дутуу амьсгалан үнэрлээд амьсгалаа буцааж гаргана.
 - 5.7.11 Ажил тармагц савантай бүлээн усаар гар нүүрээ угааж амаа усаар зайлаад угаана.
 - 5.7.12 Мөнгөн ус болон мөнгөн ус агуулсан бодис ашиглаж шинжилгээ хийх тохиолдолд түүнийг орлуулж болох хүний эрүүл мэндэд хоргүй орлуулах боломжтой бодис ашиглах бөгөөд орлуулах боломжгүй бол тухайн бодисыг ашиглах бөгөөд энэ тохиолдолд бүхий л үйл ажиллагааг тусгаарлагдсан өрөөнд явуулна.
 - 5.7.13 Хувцсан дээр хортой шингэн бодис дуссан бол шүдний оо буюу талькийг органик уусгагчтай (ацетон, этанол, изопропанол, толуол, ксилол) хольж зуурмаг бэлтгээд уул толбо дээрээ тавьж наана. Хэсэг байлгаад зуурмагийг

ховхолж авна. Энэ ажиллагааг 3-аас доошгүй удаа давтана. Органик уусгагчийг ямар төрлийн бодис дуссанаас шалтгаалан сонгоно.

5.7.14 Нэвт салхилсан эсвэл хаалга, салхивчийн аль нэг нь онгорхой байхад хортой нунтаг бодисоор ажиллахыг хориглоно. Хортой нунтаг бодисыг зөвхөн хуванцар буюу шаазан халбага, эвэр хутгуураар авна.

5.7.15 Циант нэгдэлтэй ажиллахдаа хорт утааны баг өмсөж татах шүүгээн дор ажиллана. Ажил дуусмагц нэг литр усанд 10г сод, 1г хүхэр хүчлийн давс уусгасан уусмалаар гараа угаана. Гар хурууны арьс гэмтэж шалбарсан бол циант нэгдэлтэй ажиллахыг хориглоно.

5.8 Хүчил шүлттэй ажиллах үед:

5.8.1 Лабораторийн бүх ажилтнууд концентраци ихтэй, ууршдаг хүхрийн, давсны, азотын хүчил, хлорсульфат болон концентрацитай аммиак идэмхий натри, идэмхий кали зэрэг нь химийн хүчтэй үйлчлэлтэй, хортой учир тэдгээртэй аюулгүй харьцах зааврыг баримталж, ХХХ хэрэглэн татах шүүгээнд хийж ажиллах, тэдгээрийг цацаж асгах эрсдэлээс болгоомжилж, анхааралтай хандаж ажиллана.

5.8.2 Шинжилгээний үед хүчтэй хүчил, шүлтийг 2 кг-аас илүү байлгахыг хориглоно.

5.8.3 Хүчил шүлт болон бусад идэмхий шингэнийг юүлэхдээ резин шланк хэрэглэхийг хориглоно.

5.8.4 Хүчлийн сулруулсан уусмалыг бэлтгэхдээ усан дээр хүчлийг аажим гоожуулан хийнэ. Харин хүчил дээр ус хийж хэрхэвч болохгүй.

5.8.5 Шүлтүүдийг уусгахдаа усанд бага багаар хийж тасралтгүй хутгана. Шүлтийн бүхэл хэсгүүдийг хямсаа шаазан халбага буюу хавтгай хутгуураар авна. Харин нягтарч бүхэл болсон байвал хянуур болгоомжтойгоор бутална.

5.8.6 Шүлт уусгах, хүчил сулруулах зэрэг ажлыг ердийн саванд хийж болохгүй. Уусмалын бэлтгэх явцад хүчтэй халснаас шил сав хагарч болох учир химийн тэсвэртэй зориулалтын шил сав буюу шаазан сав хэрэглэнэ.

5.8.7 Угаагуурт химийн янз бүрийн бодис хүчил шүлтүүдийг шууд асгаж болохгүй. Тусгай зориулалтын саванд усаар шингэлэн саармагжуулсны дараа асгана.

5.8.8 Хүчлийн уусмал арьсан дээр хүрвэл тэр хэсгийг даруй усны ширүүн урсгалаар угааж 2-5%-содын уусмалд норгосон хөвөнгөөр арчиж саармагжуулна. Хэрэв шүлтийн уусмал ба хуурай шүлт хүрвэл усны ширүүн урсгалаар угааж 2%-ийн борын ба цууны хүчлээр саармагжуулна. Нүд рүү уусмалын дусал буюу усанд уусдаг урвалж бодисын хэлтэрхий орвол нүдээ даруй их хэмжээний усаар угааж эмчид үзүүлнэ.

5.8.9 Асгарсан, гоожсон тохиолдолд холбогдох зааврын дагуу даруй цэвэрлэнэ.

5.9 Галын аюултай ба тэсрэмтгий бодистой ажиллах үед:

5.9.1 Лабораторид 2-3 литрээс илүү хэмжээтэй галын аюултай ба хортой шингэнийг хадгалж болохгүй.

5.9.2 Хялбархан авалцдаг буюу галын аюултай бодистой ажиллаж байгаа үед бүх халаах хэрэгслүүдийг унтрааж татах шүүгээн доор ажиллана.

- 5.9.3 Шатамхай шингэнийг нэрэх буюу халаахдаа бөөрөнхий ёроолтой колбонд хийж тосон буюу усан эсвэл элсэн банд байрлуулан буцаах усан хөргөгчтэй холбож далд утастай цахилгаан халаагуур дээр тавьж ажиллана.
- 5.9.4 Хэрэв галын аюултай шингэн асгарвал тэр дор нь бүх халаагч багажийг унтрааж шингэнийг хуурай элсэнд шингээн модон хүрээр цуглуулан авч угааж цэвэрлэн тасалгаанд агаар оруулна.
- 5.9.5 Ашигласан ба асгарч холилдсон шатамхай шингэнийг нягт бөглөөтэй шилэн саванд цуглуулан авч сорох шүүгээнд хадгалж байгаад ажил дуусмагц урвалж бодисын хаягдлын цэгт асгана. Шатамхай шингэнийг угаагуур луу хийхийг хатуу хориглоно.
- 5.9.6 Тэсрэмтгий хортой бодистой нүдний хамгаалалтын шилгүйгээр харьцаж болохгүй.
- 5.9.7 Хэрэв гал гарвал тэр даруйд дэргэд нь байгаа шатаж, дэлбэрч болзошгүй зүйлийг зайлуулан галын байгууллагад мэдэгдээд тухайн лабораторид гал түймэр гарах үед ажиллах журмын дагуу өөрт байгаа бололцоогоор галыг унтраах арга хэмжээ авна.
- 5.9.8 Татах шүүгээнд агаарын солилцоо сайтар явагддаг тул уг шүүгээнд гарсан гал нь богино хугацаанд эрчимтэй авалцдаг. Иймд юуны өмнө татах шүүгээний агааржуулалтын хөдөлгүүрийг унтрааж хаалт шилийг буулгаад тусламж дуудах, галд тэсвэргүй тэсрэмтгий бодис болон бусад зүйлийг зайлуулах галыг унтраах арга хэмжээг яаралтай авах хэрэгтэй.

Зургаа. Химийн бодис, урвалжийг хадгалах аюулгүй ажиллагаа

- 6.1 Лаборатори нь химийн төрөл бүрийн бодис, урвалжийг хадгалахад зориулагдсан доорх шаардлагыг хангасан тусгай агуулахтай байна. Үүнд:
 - 6.1.1 Агуулах нь тогтмол 0-15°C температуртай байх;
 - 6.1.2 Бага чадлын (25-40 вт) чийдэнгээр гэрэлтүүлсэн байх;
 - 6.1.3 Химийн бодис, урвалжийг ангилан тус тусад нь хадгалахад зориулагдсан тавиур хашлагатай байх;
 - 6.1.4 Хүчтэй үйлдэл бүхий хортой бодисыг хадгалах цоожтой төмөр шүүгээтэй байх;
- 6.2 Стандарт хий болон химийн урвалж бодисыг шатамхай, идэмхий, хортой болон бусад аюулын ангиллын дагуу ялган, зориулалтын нөхцөлд хадгална.
 - 6.2.1 Дараах дэгдэмхий бодисуудыг татах шүүгээнд хадгална. Үүнд:
 - 6.2.1.1 Галын болон тэсрэх аюултай хольц үүсгэдэг хатуу исэлдүүлэгчид: Гипохлорид, перхлорид, хлорат, перманганат, нитрат, хромат, бихромат, металлын пероксидууд;
 - 6.2.1.2 Шингэн исэлдүүлэгч, дэгдэмхий органик биш хүчлүүд: Хүхрийн хүчил, давсны хүчил, азотын хүчил, олеум 30%-ийг устөрөгчийн хэт исэл, бром, тионилхлорид, сульфурхлорид;
 - 6.2.2 Хий, уусдаг хий, шатамхай хий: ацетилен, устөрөгч, пропан, бутан эдгээр хийнүүдийг гал дэмждэг агаар, хүчилтөрөгч, хлор зэрэг хийнүүдийг нэг дор хадгалж болохгүй;

- 6.2.3 Шатдаггүй хий, инертийн хий (аргон, гели, азот, нүүрстөрөгчийн давхар исэл гэх мэт)-г нэг дор хадгалах боломжтой.
- 6.2.4 Дулааны улиралд хүйтэн байранд эсвэл хөргөгчид хадгалах бодисууд Үүнд:
 - 6.2.4.1 Агаар устай харилцан үйлчилдэг газрын шүлтийн металлууд: карбид, силицид, гидрид, цагаан фосфор;
 - 6.2.4.2 Концентрацитай уусмалууд, металл органик нэгдлүүд: триэтилалюмин, диэтилалвмины хлорид, бутиллит гэх мэт;
 - 6.2.4.3 Амархан шатдаг дэгдэмхий шингэн бодис (50°C -аас доош температурт буцалдаг) диэтилийн эфир, пентан, хүхэрт нүүрстөрөгч, металлформиат;
- 6.2.5 Тусгайлан хадгалах шаардлагатай бодисууд: Үүнд:
 - 6.2.5.1 Улаан фосфор, хүхэр, нитро нэгдлүүд;
 - 6.2.5.2 Хүчтэй хортой нэгдлүүд: цианит, мышьякийн нэгдлүүд, метанол зэрэг болно.

Долоо. Хийн баллонтой ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагаа

- 7.1 Хийн баллонтой ажиллахдаа дараах шаардлагыг хангасан эсэхийг байнга шалгаж байна. Үүнд:
 - 7.1.1 Бин битүү байдлаа хадгалж байгаа эсэх;
 - 7.1.2 Толгой болон амсрын эрчлээс /резьба/ элэгдсэн, сэтэрсэн эсэх;
 - 7.1.3 Илүүдэл даралтын автомат хавхаг, манометрийг зөв угсарсан эсэх;
- 7.2 Редукторгүйгээр баллоноос хий гаргахыг хориглоно. Редукторыг хажуугийн штуцерт холбохын өмнө тохируулгын эргийг заавал сулласан байна.
- 7.3 Редукторыг жилд 1-ээс доошгүй удаа шалгуулсан байна.
- 7.4 Редукторыг холбосны дараа холболт бүр дээр савангийн хөөс түрхэж хий алдагдаж байгаа эсэхийг шалгана.
- 7.5 Хийн алдагдал илэрсэн даруй аюулгүй ажиллагааны бүхий л шаардлагыг хангаж баллоныг аюулгүй байрлалд байрлуулан хийн алдагдлыг зогсоох арга хэмжээ авна. Винтелийг ганцаараа засварлахыг хориглоно. Хэрэв вентель эвдэрхий бол "ВЕНТЕЛЬ ЭВДЭРХИЙ" гэсэн бичиг нааж засварт илгээнэ.
- 7.6 Хийг гарган авахдаа редукторын вентелийг цагийн зүүний эсрэг хий гарч эхэлтэл аажим эргүүлнэ.
- 7.7 Ажлаа дуусаж баллоны вентелийг хаахдаа даралтыг бууруулж редукторын вентелийг цагийн зүүний дагуу эргүүлнэ. Редукторын эргийг суллахгүй вентелийг хаахгүйгээр ажлын бус байранд баллоныг орхихыг хориглоно.
- 7.8 Баллон дахь хийг дуустал ашиглахыг хориглоно. Баллоны үлдэгдэл даралт 0.1–0.15 мПа болох үед ажлыг зогсоож вентелийг сайн хааж толгойн бүрхүүлийг хийж "ХООСОН" гэсэн бичиг наана.

- 7.9 Баллоныг тээвэрлэх, байрлуулахдаа халаах, цохих, унагахаас сэргийлэх хэрэгтэй. Баллоныг хүчтэй цохисноос тэсэрч болно.
- 7.10 Баллоныг тусгай зориулалтын тэргэнцрээр зөөх бөгөөд гар дээрээ өргөх явах, мөрлөх, үүрч зөөхийг хориглоно. Ажлын байранд галыг дэмждэг 12 дм³-ээс их эзлэхүүнтэй хорт хийтэй баллоныг байрлуулахыг хориглоно. Эдгээр хийг лабораторийн гадна төмөр бүхээгт байрлуулж хий дамжуулахад зориулагдсан төмөр болон зэс хоолойгоор холбож өгсөн байна.

Найм. Химийн сав суулгатай ажиллах үеийн аюулгүй ажиллагаа

- 8.1 Шилэн савх, шилэн хоолой, колбын амсрыг таглах үед, гар хуруугаа эсгэхээс сэргийлж тэдгээрийг арчуураар ороож, гараа түлэгдэхээс сэргийлж халаасан савыг зориулалтын бариулаар барьж ажиллана.
- 8.2 Өндөр даралтад зориулагдсан зузаан ханатай савыг ажилд хэрэглэхийн өмнө түүний бүрэн бүтэн байдлыг заавал шалгаж байна.
- 8.3 Том савтай хүчил, шүлт болон бусад хортой шингэнийг жижиг саванд юүлэхдээ тахир гуурс буюу тусгай пипеткийг ашиглана.
- 8.4 Хуруу шилтэй бодисыг халаахдаа амсрыг нь өөрөөсөө болон хажуугийн хүнээс өөр зүгт харуулна.

Ёс. Тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслийн аюулгүй ажиллагаа

- 9.1 Тоног төхөөрөмжийг ашиглахын өмнө ажиллагааны бүрэн бүтэн байдлыг шалгана.
- 9.2 Лабораторийн тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл нь ямар нэг гэмтэл согоггүй ялангуяа үүрэн залгуур, сэрээ, холболтын шон дээр тэжээл залгах үед оч хаяхгүйгээр авалцуур сайтай байх ёстой.
- 9.3 Бүх тоног төхөөрөмжийг ашиглалтын заавар, засвар үйлчилгээний хуваарийн дагуу ашиглана.
- 9.4 Засвар үйлчилгээ, шалгалт, баталгаажуулалтын бүртгэлийг хөтөлж, хадгална.
- 9.5 Зөвхөн зааварчилгаа авсан ажилтан тоног төхөөрөмж ажиллуулна.
- 9.6 Гэмтэл, доголдол илэрвэл даруй хариуцсан ажилтанд мэдэгдэнэ.

Арав. Галын болон цахилгааны аюулгүй байдал

- 10.1 Галын хор болон ослын гарцын байршлыг тодорхой тогтоож, тэмдэглэгээ хийсэн байна. Лабораторийн бүх ажилтан уг байршлыг мэддэг, шаардлагатай үед саадгүй ашиглах боломжтой байна.
- 10.2 Лабораторийн байранд галын унтраагуур, цэвэр хуурай элс модон хүрз, хувин зэрэг гал унтраах хэрэгслийг хэдийд ч авахад бэлэн байдлаар байрлуулсан байна.
- 10.3 Гал түймэр гарсан тохиолдолд ажилтнуудын гүйцэтгэх үүргийг тодорхой танилцуулсан байна.
- 10.4 Гал түймэр гарах аюултай учир дараах үйл ажиллагааг хориглоно.
- 10.4.1 Гал буюу ширээ тавиурыг бензин, керосин зэрэг уусгагч бодисоор угаах;
- 10.4.2 Халаах хэрэгсэл дээр ямар нэг зүйлийг тавьж хатаах;

10.4.3 Спиртийн нэг дэнгээс нөгөө дэнг дамжуулан асаах үлээж унтраах;

10.4.4 Цахилгаан хэрэгслийг чийгтэй болон нойтон гараар барих, ажиллуулах.

10.5 Лабораторид галын дөл ашигласан засвар хийн ба цахилгаан гагнуур хийх бол галын байгууллагын зөвшөөрөлтэйгөөр нэгжийн удирдлагын хяналт дор хийж гүйцэтгэнэ.

10.6 Ажлын дараа ашигласан бүх цахилгаан хэрэгслийг бүрэн унтрааж, цахилгааны залгуураас салгана.

Арван нэг. Хаягдал, бохирдлын аюулгүй байдал

11.1 Лабораторийн хаягдал, бохирдлыг төрөлжүүлэн ангилна.

11.2 Хаягдлыг зориулалтын саванд ангилан хийнэ.

11.3 Хаягдлын сав нь битүүмжтэй, тодорхой нэр, шошготой байна.

11.4 Хаягдалтай ажиллах үед ХХХ-ийг заавал өмссөн байна.

11.5 Хаягдлын төрөл, хэмжээ, ариутгал, устгалын хугацааг бүртгэн, тэмдэглэл хөтөлсөн байна.

ны шинжилгээний газрын дарга **О.Б. Дүгээр сарын 06-ны өдөр** тушаалын аравдугаар хэвсгээр

Р НӨЛӨӨЛӨХ АЖЛЫН

- 1.1 Энэхүү заавар нь цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажлыг хэрэгжүүлэх үед аюулгүй ажиллагаа, хөдөлмөр хамгааллын шаардлагыг мөрдүүлэх, осол, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэнэ.
- 1.2 Зааварт хэрэглэсэн дараах нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно;
 - “Урвалж” гэж цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх зориулалтаар үйлдвэрлэгдсэн иодотмөнгө “AgI”-ний агууламж бүхий үүлэнд цацаж ашигладаг реагент;
 - “Ноцоох урвалж” гэж цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх зориулалтаар үйлдвэрлэгдсэн иодотмөнгө “AgI”-ний агууламж бүхий ноцоож ашигладаг реагент;
 - “Урвалж ноцоох зуух” гэж иодотмөнгө “AgI”-ний агууламж бүхий реагент ноцоох зориулалтаар ашигладаг газрын төхөөрөмжийг;
 - “Хөөргөх төхөөрөмж” гэж цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх иодотмөнгө “AgI”-ний агууламж бүхий “Газар-Агаар” ангиллын пуужинг хөөргөх төхөөрөмжийг;
 - “Харвах төхөөрөмж” гэж цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх “Агаар-Агаар” ангиллын пуужинг харвах зориулалтаар ашигладаг төхөөрөмжийг;
 - “Газрын төхөөрөмж” гэж цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх “Хөөргөх төхөөрөмж”, “Урвалж ноцоох зуух”, “Зенитийн их буу”-г “Удирдах хэрэгсэл” гэж пуужин, ноцоох урвалжийг ажиллагаанд оруулах удирдлагын товчлуур бүхий хэрэгслийг;
- 1.3 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаанд оролцогчид нь аюулгүй ажиллагааны журам, зааврыг чанд мөрдөж өөрийгөө болон бусдыг гарч болзошгүй осол, зөрчлөөс хамгаалж, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлж ажиллах үүрэгтэй.
- 1.4 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулах бүрэлдэхүүн нь тусгай сургалтад хамрагдаж, цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үйл ажиллагаанд оролцох эрхийн үнэмлэх авсан байна.
- 1.5 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулж байгаа байгууллага нь үйл ажиллагааны эрсдэл, иргэний амь нас, эрүүл мэндийг даатгуулсан байна.
- 1.6 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаанд оролцож байгаа бүрэлдэхүүн, иргэний үнэмлэх, эрүүл мэндийн даатгалын дэвтэр, ажлын газрын үнэмлэх бусад шаардлагатай баримт, бичгийг биедээ авч явна.
- 1.7 Пуужин, сум тээвэрлэлтийг хариуцаж яваа ажилтан нь цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулах эрхийн үнэмлэхтэй, овог, нэр, албан тушаал нь замын хуудас дээр бичигдсэн байх ба сум, пуужинг тээврийн хэрэгсэлд ачихаас, буулгах хүртэл үйл ажиллагааны аюулгүй байдлыг хариуцна.

- 1.8 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаанд оролцож байгаа бүрэлдэхүүн нь болзошгүй осол, гэмтэл, байгалийн гамшигт үзэгдлийн үед анхны тусламж үзүүлэх чадварыг эзэмшсэн байна.

Хоёр. Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулах байршлыг сонгох

- 2.1 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулахдаа бүс нутаг, газар орон, экспедицийн ажиллах байршлыг урьдчилан судалж төлөвлөсөн байна
- 2.2 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх экспедицийн байршил нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:
- 2.2.1 Төв суурин газраас 15 км-ээс, авто болон төмөр зам, өндөр хүчдэлийн шугам, айл, хүн, малаас 10 км-ээс хол зайд байрлах;
 - 2.2.2 Борооны пуужин хөөргөх чиглэлийн дагуу 5 км хүртэл алсад газар орчны байдал чөлөөтэй харагдахуйц байх;
 - 2.2.3 Өвс ургамал багатай, тэгш өндөрлөгийг сонгох;
 - 2.2.4 Агаарт хөөрсөн пуужин газарт унасан тохиолдолд ямар нэгэн зүйлд хөнөөл учруулахааргүй байх;
- 2.3 Экспедиц хээрийн нөхцөлд байрлаж ажиллах үедээ, үер ус, гал түймэр зэрэг болзошгүй аюулд өртөхөөргүй газар орныг сонгож, тоног төхөөрөмжид аянга зайлуулагч хийсэн байна.
- 2.4 Ноцоох зуухыг далайн түвшнээс 2000м-ээс дээш өндөртэй уул, нууруудад байрлуулна.
- 2.5 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх харвах төхөөрөмжийг өндөр, өтгөн хагд, хуурай өвс, ой, модтой газар байрлуулахыг хориглоно.
- 2.6 2.5-т заасан нөхцөлийн зайлшгүй шаардлагатай үед галд тэсвэртэй брезент, галын хөнжил зэргийг норгож харвах төхөөрөмжийн дор байрлуулсны дараа харвалтыг гүйцэтгэнэ.

Гурав. JFJ төрлийн пуужин харвах ажиллагаа

- 3.1 Сонгон авсан харвалт үйлдэх талбайд 3 хөлт суурийг хөдөлгөөнгүй, тэгш зоогоод, чиглүүлэгч хоолойг тулгуурт бэхэлж тэдгээрийг суурьд суулгана. Чиглүүлэгч хоолойг пуужин харвах босоо өнцгийг тохируулан тулгуур суурийн босоо гол дээр эргүүлж зориудаар нөлөөлөх үүлний урвалж цацах бүсийн сонгож авсан хэсэг рүү чиглүүлээд түгжигч эргүүдийг сайтар чангалж бэхэлнэ.
- 3.2 Удирдах самбарын дамжуулагч утасны үүрэн залгуурыг харвах төхөөрөмжийн тулгуурт бэхэлнэ.
- 3.3 Пуужинг хайрцгаас нь гарган авч түүний их бие норсон, ямар нэг гэмтэл согог байгаа эсэхийг мөн түүний цахилгаан дамжуулагч утсыг задалж бүрэн бүтэн байдлыг шалгана.
- 3.4 Харвалтад тэнцэх пуужингийн дамжуулагч утсыг таслах, орооцолдуулахаас сэргийлж нэг гараараа пуужинг, нөгөө гараараа дамжуулагч утаснаас барьж, далбааг чиглүүлэгч хоолойн суурины сэтэрхийгээр оруулан хоолойн суурь, хажууд мөргүүлж цохилгүйгээр болгоомжтой шургуулж чиглүүлэгч хоолойн суурь дээр далбаагаар нь байрлуулна.
- 3.5 Дамжуулагч утсыг хажуугийн пуужингийн утастай орооцолдуулахгүйн тулд чиглүүлэгч хоолойн суурийн аль нэг боолтод ороож төгсгөлийг нь удирдах самбарын дамжуулагч утасны үүрэн залгуурт суулгана.

- 3.6 Чиглүүлэгч хоолойд хэд хэдэн пуужин байрлуулах бол аль нэг талаас нь дугаарлан тэдгээрийн дамжуулах утсыг удирдах самбарын дамжуулагч утасны залгуур үүрэнд дээрх цахилгаан дэс дарааллын дагуу суулгана.
- 3.7 Пуужин чиглүүлэгч хоолойд байрлуулан цахилгаан дамжуулах утсыг холбож, пуужингийн удирдах самбарт ирж 12 вольтын тэжээлд залгана.
- 3.8 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх экспедицийн ерөнхий инженер аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг хангаж буй эсэхийг шалгаад “Харвалт эхэллээ!” гэж амаар буюу дуут дохио өгч экспедицийн бүрэлдэхүүнд мэдэгдээд 3;2;1 гэж тоолоод “Харвалаа” гэж хэлэн удирдах самбарын товчлуурыг аль нэг талаас нь эхлэн залгана. Пуужин хөөрснөөс хойш 30- аас доошгүй секунд болоод урвалж цацах бүсийн дараа дараагийн хэсэгт чиглүүлэлтийг хийж, анхааруулах дохио өгсний дараа 2 дахь 3 дахь гэх мэтчилэн товчлууруудыг залгаж дараагийн пуужингуудыг хөөргөнө.
- 3.9 Хэрэв пуужин хөөрөхгүйгээр чиглүүлэгч хоолойд үлдвэл удирдах самбарт холбосон аккумуляторын хүчдэл дамжуулах утсыг салгасны дараа пуужингийн цахилгааны холболтыг шалгана. Цахилгааны холболт найдвартай байхад хөөрөөгүй пуужинг чиглүүлэгч хоолойноос авч, цахилгаан орны нөлөөгөөр үүссэн цэнэгээр пуужин дэлбэрэхээс болгоомжилж түүний дамжуулагч утсыг нь хуйлж боох буюу угаар нь тайрч авна.
- 3.10 Пуужин харвалт дууссаны дараа чиглүүлэгч хоолойн савхыг цэвэрлэнэ.

Дөрөв. RYI-6300 пуужинг харвах төхөөрөмжид байрлуулах

- 4.1 Пуужин харвах төхөөрөмжийг тэгш газарт байрлуулж, чиргүүлийн гарын тулгуурыг буулгаж бэхэлнэ.
- 4.2 Дамжуулагч утсыг удирдах самбарын ар дахь үүрэн залгуурт залгана.
- 4.3 Машинаа харвах төхөөрөмжийн баруун болон зүүн талд 10-аас доошгүй метр зайд байрлуулна.
- 4.4 Пуужинг хайрцгаас нь гарган босоо барьж байгаад хамгаалалтын гялгар уутыг задалж, түүний их бие норсон, мөн механик гэмтэл согог байгаа эсэх, урвалжийн утаа гарах нүхийг хамгаалж наасан наалдамхай гялгар цаас цоорсон эсэхийг шалгана. Хэрэв пуужин норсон, хамгаалалтын цаас цоорсон байвал уг пуужинг хөөргөхийг хориглоно.
- 4.5 Урвалж цацагдан гарах нүхийг хамгаалсан гялгар цаас цоороогүй бүтэн байвал түүнийг хуулаад пуужингийн тэжээлийн утасны төгсгөлийн авалцуурыг (контакт) хамгаалсан гуулин ялтсыг салгаж авна. Энэ ялтсыг хаяж болохгүй. Түүнийг пуужин харвасан тооцоонд ашиглахын зэрэгцээ пуужин хөөрөөгүй буюу харвалт үйлдээгүй тохиолдолд пуужингийн авалцуурыг хамгаалж буцааж наана.
- 4.6 Чиглүүлэгч хоолойг 70° орчим өнцгөөр налуу байрлалд болгоод түүний төгсгөл талаас пуужингаа хоолойн суурь, савхыг мөргүүлж цохилгүйгээр болгоомжтой шургуулж, чиглүүлэгч хоолойн суурь дээр далбаагаар нь тэжээлийн авалцуурыг чиглүүлэгч хоолойн савхны дотор талд байгаа авалцуурын товруутай шүргэлцэж байхаар байрлуулна.
- 4.7 Харвах төхөөрөмжийн өмнө талд 120 °-ын хэвтээ өнцгөөр 300 метрийн дотор, ар талд 60°-ын өнцгөөр 50 метрийн дотор “аюултай бүс” гэж үзэж эдгээр талбарт хүн байрлуулахыг хориглоно.

Тав. RYI-6300 пуужингаар харвах ажиллагаа

- 5.1 Харвах төхөөрөмжид пуужинг байрлуулсны дараа:

- 5.1.1 Удирдах самбарын арын дээд талын товчлуурыг залгахад дохионы ногоон гэрэл асаж, дуут дохио дуугарч байвал тэжээлийн хэлхээ хэвийн бөгөөд пуужинг харвахад бэлэн байгааг илтгэнэ.
- 5.1.2 Пуужин харвах босоо өнцгийг сонгож, тэрхүү сонгосон босоо өнцгөөр чиглүүлэгч хоолойг байрлуулж бэхлээд, хэвтээ өнцгийн бариулыг эргүүлж зориудаар нөлөөлөх үүлний урвалж цацах бүсийн сонгож авсан хэсэг рүү чиглүүлнэ.
- 5.1.3 Пуужинг чиглүүлэгч хоолойд байрлуулж, экспедицийн бүрэлдэхүүн болоод ажиллагсдыг аюулгүй бүсэд гаргасны дараа удирдах самбарын арын доод талын товчлуурыг “тэжээл залгах” гэсэн тал руу болгоход дохионы улаан гэрэл асаж байвал харвалтыг хийж болно.
- 5.1.4 Харвалт хийх бүрийн өмнө ерөнхий инженер “Харвалт эхэллээ!” гэж амаар буюу дуут дохио өгч нийт бүрэлдэхүүнд мэдэгдээд 3; 2; 1; гэж тоолоод “Харвалаа” гэж хэлэн товчлуурыг дарна. Энэ үед пуужингийн очлуурт тэжээл очин тэсэрч улмаар түлшний шаталт явагдан пуужин хөөрөх ёстой.
- 5.1.5 Эхний пуужин харвасны дараа чиглүүлэгч хоолойг үүлний урвалж цацах бүсийн дараагийн хэсэг рүү босоо ба хэвтээ өнцгийг өөрчлөн чиглүүлнэ.
- 5.1.6 Чиглүүлэгчийг хийсний дараа дээрх байдлаар анхааруулах дохио өгч товчлуурыг дарж харвана.
- 5.1.7 Пуужин харвалт дууссаны дараа чиглүүлэгч хоолойн тулгуурыг цэвэрлэнэ.

Зургаа. Борооны пуужин хөөргөх үеийн аюулгүй ажиллагаа

- 6.1 ЦУОШГ нь Газар-Агаар, Агаар-Агаар ангиллын пуужин болон их буугаар цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулахдаа ИНЕГ-тай “Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үед нислэгийн хөдөлгөөний аюулгүй ажиллагааг хангах талаар хамтран ажиллах гэрээ” байгуулсан байна.
- 6.2 Экспедиц нь холбооны хэрэгсэл, газар зүйн байршил тодорхойлогч, дуу хураагуур, зураг /дүрс бичлэг/-ийн аппарат бусад багаж хэрэгслээр хангагдсан байна.
- 6.3 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагааны ерөнхий инженер нь экспедиц ажилд гарахын өмнө харвах төхөөрөмж, цахилгаан дамжуулах утаснуудын холболтууд, удирдлагын товчлуурын ажиллагаа, пуужингийн гадаргуу хэсэгт үзлэг, шалгалт хийж ажлын бэлтгэлийг хангана.
- 6.4 Харвах төхөөрөмжийн тэжээлийн хүчдэл 12 вольт /60-90 ампер.цаг/ байна.
- 6.5 Харвах төхөөрөмжид пуужин угсрах, цахилгааны холболтуудыг хийх, пуужин хөөргөх ажлыг цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа хариуцсан ерөнхий инженер бусад тохиолдолд тэсэлгээний ажил, тэсрэх материалтай харьцаж ажиллах эрхийн үнэмлэхтэй инженер гүйцэтгэнэ.
- 6.6 Экспедицийн бие бүрэлдэхүүн нь цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үйл ажиллагаа явуулахдаа хөөргөлт хийх чиглэлээс 135°-д, төхөөрөмжөөс 25 метрээс хол зайд, байрлаж ажиллана.
- 6.7 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үйл ажиллагаанд ашигладаг тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний материалыг орон нутагт хүргэх ажлыг ЦУОШГ-аас зохион байгуулна.

- 6.8 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулсан тухай бүрд “Хур тунадас нэмэгдүүлэх ажиллагаа явуулсан тухай акт”-ыг бичиж, оролцсон бүрэлдэхүүн гарын үсэг зурж баталгаажуулан ерөнхий зохицуулагчид хүргүүлнэ.
- 6.9 Дараах тохиолдолд пуужин хөөргөхийг хориглоно. Үүнд:
- 6.9.1 Харвах суурийн чиглүүлэгч хоолойн босоо өнцөг 40 градусаас бага байхад;
 - 6.9.2 Харвах төхөөрөмж, борооны пуужин хоёрын аль нэг нь гэмтэлтэй бол;
 - 6.9.3 Хасах хэмтэй агуулахад хадгалсан болон чийг авсан, норсон, хөлдсөн пуужинг хөөргөх;
 - 6.9.4 Холбоо харилцаа тасарч, мэдээ дамжуулах боломжгүй болсон;
 - 6.9.5 Борооны пуужин харвалтын чиглэлд хүн, мал амьтан, машин техник, байршил орчимд агаарын хөлөг илэрсэн бол;
- 6.10 Хэрэв товчлуурыг дарж цахилгаан гүйдэлд холбосон байхад очлуур тэсэрч пуужин хөөрөхгүй байвал удирдах самбарын тэжээлийг салгасны дараа пуужингийн ба цахилгааны холболт найдвартай, авалцуурууд сайтар давхцаж буй эсэхийг шалгана. Цахилгааны холболт найдвартай байхад хөөрөөгүй пуужинг чиглүүлэгч хоолойноос авч, авалцуурын хамгаалалтыг буцаан нааж, зориулалтын хайрцагт нь хайрцаглана.
- 6.11 Цахилгаан тэжээл холбоход пуужин агаарт хөөрөөгүй болон агаарт хөөрсөн борооны пуужин газарт унасан тохиолдолд нэг минутаас багагүй хугацаа өнгөрсний дараа зөвхөн цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагааны ерөнхий инженер уг борооны пуужинг аюулгүй болгох арга хэмжээ авна.
- 6.12 Экспедицийн ерөнхий инженер цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулж байгаа газар орчмын аюулгүй байдлыг хангах үүрэг бүхий хянагчдыг томилж ажиллуулна. Үүнд:

- Агаарын хянагч
- Газрын хянагч
- Пуужингийн хөөрөлтийн чиглэл, тэсрэлтийг хянагч

Долоо. Ноцоох зуухаар ажиллагаа явуулах

- 7.1 Ноцоох зуухыг шалгаж ажиллагаанд бэлэн болгосон байна.
- 7.2 Ноцоох зуухны тэжээлийн хүчдэл 12 вольт /60-90 ампер/ цаг байна.
- 7.3 Ноцоох зуухны дугуйнд ивүүр хийж хөдөлгөөнгүй байрлуулна.
- 7.4 Ноцоох түлшийг зөвхөн цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулах үед сав, баглаа, боодлоос гаргана.
- 7.5 Ноцоох зуух, түлш урвалжид дараах үзлэг шалгалтыг хийнэ. Үүнд:
- 7.5.1 Ноцоох зуухны нээлхий, цахилгаан дамжуулах шон, яндан, дугуйны бэхэлгээг;
 - 7.5.2 Түлш урвалжийн гадаргуу, цахилгаан тэжээл залгах хэсэг;
 - 7.5.3 Цахилгаан дамжуулах утас түүний залгууруудын холболт;

7.5.4 Удирдлагын товчлуурууд;

- 7.6 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагааны ерөнхий инженер, техникч нь ноцоох зуухны нээлхийнээс 90⁰-ийн хөндлөн чиглэлд, 25м-ээс алсад байрлаж ноцоох урвалжийг асаана.
- 7.7 Ноцоох зуухыг ажиллагаанд бэлэн болгосны дараа техникч ерөнхий инженерээс зөвшөөрөл авч ноцоох зуухны хоолойг 1, 3, 5, 2, 4, 6 дараалал 7-8 минутын завсарлагатай нэг нэгээр нь ажиллуулна.
- 7.8 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулахаас бусад нөхцөлд ноцоох зуухыг нар салхи, бороо шорооноос хамгаалсан бүтээлгээр хучиж хадгална.

Найм. Агаарын хөлгөөр цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх

- 8.1 Агаарын хөлгөөр цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулахдаа “Иргэний нисэхийн тухай”, “Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай” хууль болон холбогдох дүрэм, журмыг мөрдөж ажиллана.
- 8.2 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулахдаа агаарын хөлгийн нислэгийн аюулгүй байдлыг бүрэн хангасны үндсэн дээр түүнд зохицуулан бусад аюулгүй байдлын арга хэмжээг авна.
- 8.3 Агаарын хөлгийг цаг агаарт нөлөөлөх зориулалтаар төхөөрөмжлөх ажлыг Иргэний нисэхийн ерөнхий газар, Цаг уур орчны шинжилгээний газрын хамтран батлагдсан зураг төсвийн дагуу томилогдсон мэргэжлийн баг хийж гүйцэтгэнэ.
- 8.4 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөхөөр нислэг үйлдэх хөлөг нь аянга, дуу цахилгааны голомт илрүүлэх радиолокатор болон мөстөл илрүүлэгч түүнийг эсэргүүцэх төхөөрөмжөөр тоноглогдсон байна. Агаарын хөлгийн нисэх баг нь багш нисэгч оролцсон дадлага, туршлагатай нисэгчдээс бүрдсэн байна.
- 8.5 Аянга цахилгааны голомт бүхий борооны бөөн үүлний оройгоос 500м-ээс дээгүүр, хажуугаас 15 км-ээс хол зайтай тойрч өнгөрөх бөгөөд үргэлжилсэн цахилгаантай хоёр голомтын хоорондох зай 50 км-ээс их байвал хөлгийн радиолокаторын хяналтын дор, тэдгээрийн хоорондуур нисэн цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажлыг явуулж болно.
- 8.6 Цэргийн буудлагын полигон, үүлэнд буудлага, харвалт хийх бүс, агаарын хөлгийн нислэгийн замналын дагуу нисэж, цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа явуулахыг хориглох бөгөөд хэрвээ нислэг үйлдэх шаардлага гарвал нислэгийн багийн ахлагч, нислэгийн хөдөлгөөнийг удирдах төв байгууллагаас зөвшөөрөл авна.
- 8.7 Агаарын хөлгөөр хэт хөрсөн усан дусал бүхий сул мөстөлтэй давхраат үүлний дотор нь орж ажиллаж болно.
- 8.8 Хүчтэй сэгсрэлттэй болон мөстөлтэй үүл, борооны хүчтэй хөгжсөн бөөн үүлний дотор орж нислэг үйлдэх, агаарын хөлөг дотор хүчтэй чичирхийлэлтэй төхөөрөмж ажиллуулах, тамхи татах, чүдэнз зурах, цахилгааны богино холбоо үүсгэхийг хатуу хориглоно.

Ес. Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үйл ажиллагаанд ашиглагддаг борооны пуужин болон түлшийг хадгалах

- 9.1 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үйл ажиллагаанд ашиглагдах борооны пуужин, түлшийг хадгалах байнгын болон түр (пуужин хадгалах зориулалтын төмөр сейф) агуулахтай байна.
- 9.2 Түр агуулах нь дараах шаардлагыг хангасан байна.

- 9.2.1 Борооны пуужин болон түлшийг сейфтэй тасалгаанд буюу агуулахын тасалгаанд хадгалж болно. Тасалгаа нь шатдаггүй хана, таазтай зэргэлдээ өрөөнөөсөө 25см-ээс багагүй зузаантай бетонон буюу тоосгон ханаар тусгаарлагдах бөгөөд өрөөнд нь тогтмол байрлах ажлын байр байлгахыг хориглоно. Тасалгааны хаалгыг 45 минутаас багагүй хугацаанд галд тэсвэрлэх материалаар хийсэн байна.
- 9.2.2 Борооны пуужин болон түлшний агуулахыг цоожилж, дугаартай, нэг удаагийн лацаар лацдан, лацны тэмдэглэгээ, цаг хугацааг хөтөлсөн байна.
- 9.2.3 Борооны пуужин болон түлшний баглаа боодол, хайрцгийн гадна талд тухайн бүтээгдэхүүний нэр, төрөл, үйлдвэрийн дугаар, үйлдвэрлэсэн он, сар, өдөр, тоо ширхэг, баглаа боодлын хэмжээ, хүндийн жинг бичиж, тэсэрч дэлбэрэх аюултайг анхааруулсан тэмдэглэгээтэй байна.
- 9.3 Байнгын агуулах нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:
- 9.3.1 Агуулахын шал зай завсаргүй, тэгшхэн, ханыг будсан байна. Агааржуулагчтай, төмөр торон хамгаалалт бүхий цонхтой, гал, усны болзошгүй аюул, гаднын нөлөөллөөс хамгаалагдсан байна.
- 9.3.2 Агуулахын цонхыг 15 мм-ээс багагүй диаметртэй бөөрөнхий төмрөөр 150*150мм тор үүсгэн, үзүүрүүдийг хана руу 80 мм-ээс багагүй гүн суулган бэхэлнэ. Торыг цайвар өнгөөр будна. Наран тал руу харсан цонхны шилийг цайвар өнгөөр будна.
- 9.3.3 Их хэмжээний тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийг агуулахад хадгалахаар болсон нөхцөлд 15...20 см-ийн өндөртэй тавцан дээр, хананаас 100...150 см-ийн ажлын ба хяналтын зай авч, 150 см-ээс өндөргүйгээр давхарлан хурааж хадгална.
- 9.3.4 Агуулахын цахилгааны шугам нь далд холболттой, ил утас нь гал, ус, автомат салгагчтай, гадна талын талбай нь шөнийн гэрэлтүүлэгтэй байна.
- 9.3.5 Байнгын агуулах бусад барилга байгууламжийн хоорондын зай нь галын аюулгүй байдлын норм болон "Тэсэлгээний ажлын аюулгүй ажиллагааны нэгдсэн дүрэм"-ийн 9 бүлгийн шаардлагыг хангасан байна.
- 9.4 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаанд ашиглагддаг борооны пуужин болон түлшийг агуулахад оруулсан, агуулахаас гаргасан тухай бүртгэлийг хөтөлж дэвтэрт бичнэ.
- 9.5 Гэмтэлтэй тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийг нэг эгнээнд бусдаас нь тусгаарлан хурааж "Гэмтэлтэй" гэсэн хаяг бичиж наах, тухайн жилийн үйл ажиллагаа дууссаны дараа ЦУОШГазрын агуулахад хүргэж өгнө.
- 9.6 Борооны пуужин болон түлшийг үйлдвэрээс гаргасан техникийн үзүүлэлтийн дагуу тогтмол 00С-аас дээш буюу нэмэх температуртай, чийгшил 70 хувиас ихгүй агуулахад хадгална.
- 9.7 Цахилгаан тэслүүр, цахилгаан асаах гуурс, дөллөгч болон тэдгээрийг агуулсан тэсрэх материалыг зөвхөн үйлдвэрлэгчийн, эсвэл зориулалтын сав баглаатай хадгална.
- 9.8 Агуулахад галт хэрэгслийг бүлгээр нь төрөлжүүлж хураах бөгөөд зориулалтын хайрцагтай нь нээх хэсгийг дээш, хаягийг нь ажлын ба хяналтын зай руу харуулж хураана.
- 9.9 Аянгаас хамгаалах газардуулга болон байгууламжтай байна.

- 9.10 Залгуур, гал хамгаалагч, хуваарилах самбарыг барилгын, өрөөний гадна талд буюу тусгаарласан хаалт, таглаатай хайрцагт байрлуулна. Дэргэд нь гал унтраах хэрэгсэлтэй байна.
- 9.11 Агуулах бүрд галын аюулын үед авах арга хэмжээ, гал унтраах хэрэгсэл ашиглах заавар өлгөсөн байна.
- 9.12 Агуулах дахь борооны пуужин болон түлшний тавиурын эгнээ бүрд материалын тоо, үйлдвэрлэсэн огноо, баталгаат хугацааг тэмдэглэсэн хуудастай мэдээлэх самбарыг шууд харагдахуйц газар байрлуулна.
- 9.13 Байнгын болон түр агуулахын дотор температур, чийгийн хэмжилтийг тогтмол хийж тэмдэглэнэ.
- 9.14 Борооны пуужин болон түлшийг шидэх, унагах, эвдрэл гэмтэлтэй пуужинг засварлаж хэрэглэхийг хатуу хориглоно.
- 9.15 Борооны пуужин болон түлшийг цахилгаан үүсгүүр болон хураагуур, галд шатамхай материал, шингэн зүйлтэй хамт хадгалахгүй.
- 9.16 Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл, төхөөрөмж алдагдсан, үрэгдсэн тохиолдолд цагдаагийн болон тагнуулын байгууллагад 24 цагийн дотор мэдэгдэх бөгөөд эрэн сурвалжлах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхэд түүнийг эзэмшигч хуулийн этгээд бүх талын туслалцаа үзүүлэх үүрэгтэй.
- 9.17 ЦУОШГ нь Геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын мэдээллийн нэгдсэн санд Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл импортолсон, ашигласан тухай бүрд нэр төрөл, тоо ширхэг, байршлыг нарийвчлан тусгасан орлого, зарлагын мэдээг улирал тутам хүргүүлнэ.

Арав. Борооны пуужин тээвэрлэлтийн аюулгүй ажиллагааны зэрэглэлийн ангилал.

- 10.1 Ажлын байран дахь тэсрэх материалын тээвэрлэлтийг “Тэсэлгээний ажлын аюулгүй ажиллагааны нэгдсэн дүрэм”-д заасны дагуу гүйцэтгэнэ.
- 10.2 Засгийн газрын тогтоолоор баталсан “Пиротехникийн хэрэгслийг импортлох, ашиглах журам”-д зааснаар үзвэрийн пиротехникийг хэрэгслийг энэ журмын 3.1, 4 дүгээр зүйл 7.2, 8.8, 8.10 дахь хэсэг, 11 дүгээр зүйлд заасныг баримталж, хэрэглээний пиротехникийн хэрэгслийг галын аюулгүй байдлыг хангасан тээврийн хэрэгслээр тээвэрлэлтийн аюулгүй байдлыг хангаж тус тус тээвэрлэнэ.
- 10.3 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлж хур тунадас нэмэгдүүлэх ажиллагаанд ашиглаж байгаа борооны пуужин тээвэрлэлтийн аюултай байдлын зэрэглэлийн ангилал, зэрэглэлийн дэд ангилал.

Хүснэгт 1. Пуужин тээвэрлэлтийн аюултай байдлын зэрэглэлийн ангилал

Тэсрэх материал агуулсан бүтээгдэхүүний нэр	Хамтатгах бүлэг	Тэсрэх материалуудын ангилал ба тодорхойлолт	Тэсрэх материалын дэд ангийн ангилал	Дэд ангийн нэр
Ноцоох зуухны түлш 	G	“Пиротехникийн бодис, түүнийг агуулсан бүтээгдэхүүн”	1.4	Тээвэрлэлтийн явцад гал гарах буюу өдөөсөн тохиолдолд бага зэргийн тэсрэлтийн аюултай тэсрэх материал. Тэсрэлтийн үйлчлэл нь сав баглаагаар хязгаарлагдана. Гаднын өдөөх эх үүсвэр сав баглаа дотор огцом тэсрэлт үүсгэхгүй.
Борооны пуужин, JFJ-1A 	F	Хоёрдогч тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл ба шидэх үйлчилгээтэй цэнэг агуулсан, эсвэл шидэх үйлчилгээтэй цэнэг агуулаагүй бүтээгдэхүүн	1.1	Бөөнөөр тэсрэх аюултай тэсрэх материалууд

Арван нэг. Борооны пуужин болон түлшийг тээвэрлэлтэд бэлтгэх, түүний сав баглаа боодолд тавих шаардлага

- 11.1 Сав, баглаа боодол, хайрцаг доторх тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл нь нягт чигжигдсэн, сул чөлөөтэй хөдөлгөөнгүй байх.
- 11.2 Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн сав, баглаа боодол, хайрцгийг дараах нөхцөлд аюулгүй ачааны адил тээвэрлэхийг зөвшөөрнө. Үүнд:
- 11.2.1 Сав, баглаа боодол, уут хайрцгийг нэг бүрчлэн шалгаад “Сав, баглаа боодол бүрэн цэвэрлэгдсэн. Аюулгүй” гэсэн тэмдэглэл хийгдсэн байх;
- 11.2.2 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагааны ерөнхий инженер шалгасан огноотой, үзлэг хийсэн, баталгаажуулж байгууллагын тэмдэг дарагдсан байх;

Арван хоёр. Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийг тээвэрлэх тээврийн хэрэгсэлд тавих шаардлага

- 12.1 Борооны пуужин, сум тээвэрлэх тээврийн хэрэгсэлд дараах шаардлагууд тавигдана. Үүнд:
- 12.1.1 Бүхээг нь галд тэсвэртэй, материалаар хийгдсэн, бэхэлгээ сайтай байх;
- 12.1.2 Хаалга нь бат бөх цоожлох боломжтой;
- 12.1.3 Гал унтраах хороор тоноглогдсон;
- 12.1.4 Автомашины утааны янданд дөл хамгаалагч хийсэн байх;
- 12.1.5 Автомашины шатахууны сав нь цоожтой байх;
- 12.1.6 Тээврийн хэрэгсэл нь техникийн иж бүрдлийг бүрэн хангасан байх;
- 12.2 Тээврийн хэрэгсэлд дараах иж бүрдэлтэй байна.

- 12.2.1 Бүхээгийн дээр болон тэвшний баруун, зүүн хойд талын дээд өнцөгт шар гэрэл буюу гэрэл ойлгогч байрлуулсан;
- 12.2.2 Машины дугуйны хэмжээнд таарсан 2-оос доошгүй ивүүр;
- 12.2.3 Ашиглалтын хугацаа дуусаагүй 2-3 галын хор;
- 12.2.4 Гал унтраах 3-4 цохиур;
- 12.2.5 Шуурхай засвар үйлчилгээ хийхэд шаардагдах иж бүрэн багаж түлхүүр;
- 12.2.6 Улаан гэрэлтэй, анивчих гар чийдэн;
- 12.2.7 Замын хөдөлгөөний дүрмийн 2.1-д заасан "Орохыг хориглоно" тэмдэг 2 ширхэг;
- 12.2.8 Ослын зогсолтын тэмдэг 2 ширхэг;
- 12.2.9 Гулгалтаас хамгаалах гинж;
- 12.2.10 Эмийн сан.
- 12.3 Борооны пуужин тээвэрлэх тээврийн хэрэгсэл нь баталгаажуулсан замын хуудастай байна.
- 12.4 Авто техникийн улсын үзлэгт орсон авто тээврийн хэрэгслээр борооны пуужинг тээвэрлэнэ.
- 12.5 Авто тээврийн хэрэгслийг шалгах үзүүлэлтийн жагсаалтыг байгууллагын удирдлага гаргаж батална.

Арван гурав. Борооны пуужин тээвэрлэх тээврийн хэрэгслийн жолоочид тавигдах шаардлага.

- 13.1 Борооны пуужин тээвэрлэх тээврийн хэрэгслийн жолооч нь тухайн ангиллын тээврийн хэрэгслийг 3-аас дээш жил тасралтгүй жолоодсон, эрүүл мэндийн үзлэгт хамрагдсан байна.
- 13.2 Дээрх ажилд томилогдсон жолооч нь "Тэсэлгээний ажил, тэсрэх материалтай харьцаж ажиллах эрхийн" сургалтад хамрагдсан байна.
- 13.3 Найман цагаас дээш хугацаагаар тээвэрлэлтийн ажил үйлчилгээг тасралтгүй үргэлжлүүлэх нөхцөлд ээлжийн жолоочийг хамтад нь томилно.
- 13.4 Борооны пуужин тээвэрлэж яваа жолооч нь замын хөдөлгөөний дүрэмд заасан бичиг баримт авч явахаас гадна дараах тээвэрлэлтийн бичиг баримттай байна. Үүнд:
 - Тээвэрлэлтийн маршрут /замнал/-ын зураг;
 - Тээвэрлэж яваа сум, пуужингийн танилцуулга;
 - Жолоочийн болон иргэний үнэмлэх, бусад бичиг баримт;
 - Байгууллагын баталгаажуулсан замын хуудас;
- 13.5 Зайлшгүй зогсолт хийх тохиолдолд суурин газраас 200 метрээс багагүй, замын баруун гар талыг шахаж зогсоод, хойно ба урдаа 100 метрийн зайнд ослын зогсолтын тэмдэг тавина.

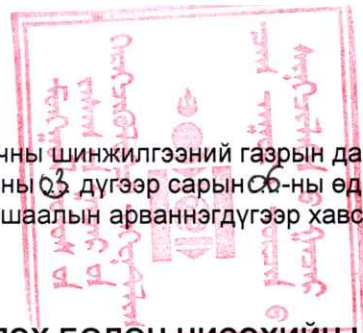
- 13.6 Тээвэрлэлтийн замыг сонгохдоо хатуу хучилттай, сайжруулсан, ердийн хөрстэй, аль болох бартаа, саад багатай замыг сонгоно.
- 13.7 Борооны пуужин тээвэрлэж яваа жолоочид дараах зүйлийг хориглоно.
 - 13.7.1 Гэнэт хурдан хөдөлгөөн хийх, огцом тормозлохыг;
 - 13.7.2 Батлагдсан замналыг зөрчих, хурд хэтрүүлэхийг;
 - 13.7.3 Бүрэн бус автомашин чирэхийг;
 - 13.7.4 Хөдөлгүүрээ унтрааж, хурдны хайрцаг холбоосуудыг салгаж өнхрүүлэхийг;
 - 13.7.5 100 метрийн дотор задгай гал түлэх, тамхи татахыг;
 - 13.7.6 Тээврийн хэрэгслийг эзэнгүй орхиж явахыг;
- 13.8 Авто тээврийн хэрэгсэл нь шатахуунаар хүрэлцэхүйц цэнэглэгдсэн байна.
- 13.9 Үзэгдэх орчин хязгаарлагдмал (тоос, манан, цасан шуурга, аадар бороо, халтиргаа гулгаатай) нөхцөлд хурдыг тохируулж аюулгүй байдлыг хангаж явна. Шаардлагатай тохиолдолд тэг зогсолт хийнэ.
- 13.10 Авто тээврийн хэрэгсэл дараах газруудад зогсохыг хориглоно. Үүнд:
 - 13.10.1 Цахилгаан дамжуулах шугамын доор;
 - 13.10.2 Гүүрний дээр болон доор, тунелийн дотор;
 - 13.10.3 Төв суурин газар удаан зогсохыг;

Арван дөрөв. Явуулын радарын станцын аюулгүй ажиллагаа

- 14.1 Радарын станцаар ажиглалт хийхэд газарзүйн онцлог байдалтай уялдуулан байршлыг зөв сонгох нь бодит мэдээ хүлээн авч боловсруулах, станцын аюулгүй ажиллагааг хангахад чухал үүрэгтэй.
- 14.2 Радарын станцын ажлын болон техник үйлчилгээний үед антен, тэжээлийн үүсгүүр, хувиргуурт найдвартай газардуулгыг заавал хийсэн байна.
- 14.3 Радарын станцыг ажиллуулахын өмнө дараах бэлтгэл ажлуудыг хангасан байна. Үүнд:
 - 14.3.1 Ажилд гарахын өмнө автомашин, станц, түүний антены бэхэлгээ, шингэн шахуурга өргүүрийг шалгах;
 - 14.3.2 Авто машины явах замын зураглал, байрлах байршлыг тогтоосон байх;
 - 14.3.3 Радарын станцаар ажиглалт хийх үед автомашиныг хатуу хөрстэй, аль болох тэгш, өндөрлөг газарт байрлуулах;
 - 14.3.4 Автомашины техникийн үйлчилгээг тухай бүрд нь хийж техникийн бэлэн байдлыг хангах;
 - 14.3.5 Радарын станцыг ажиллуулахад антены долгион цацруулагч болон хүлээн авагчийн бэлэн эсэхийг шалгах, хянах;

- 14.3.6 Хээрийн нөхцөлд радарын станцыг ажиллуулахад цахилгаан үүсгүүрийн шатахуун хангалттай эсэхийг, суурин газар цахилгаан тэжээлд холбож ажиллах бол үүсгүүр нь 220В, 50Гц байгаа эсэхийг шалгах;
- 14.4 Ажлын үед радарт ямар нэгэн гэмтэл саатал, доголдол гарвал нэн даруй станцыг унтрааж зөвхөн анхан шатны үзлэг хийнэ.
- 14.5 Радарын станцыг ажилд бэлтгэхэд 2-3 хүн ажиллана. Автомашин, антеныг тэгш байдалд оруулах, антеныг өргөж сунгах, бэхлэх үед радарын станцын гадна хажуу талаас нэг ажилтан удирдан хянах үүргийг гүйцэтгэнэ.
- 14.6 Радарын станц ажиллаж байх үед засвар, үйлчилгээ, тохиргоо хийх зайлшгүй шаардлага гарвал 2 ба түүнээс дээш хүн ажиллана.
- 14.7 Үйлчилгээний үед багажийн тэжээлийн залгуур дээр "Ажиллаж байна!, Залгаж болохгүй!" гэсэн бичиг өлгөсөн байна.
- 14.8 Техникийн үйлчилгээ хийх үед дараах үйлдлүүдийг хориглоно.Үүнд:
- 14.8.1 Блокуудыг сугалж гаргаад найдвартай байдлыг нь шалгалгүйгээр орхихыг;
 - 14.8.2 Радарын станц ажиллаж байхад өндөр үелзэл гаргадаг шүүгээнүүдийг онгойлгохыг;
 - 14.8.3 Радарын станцыг зохион бүтээгч буюу үйлдвэрийн зөвшөөрөлгүйгээр эд анги бүтцэд өөрчлөлт хийхийг;
 - 14.8.4 Цахилгаан багаж, төхөөрөмжийг тэжээлд залгаатай орхихыг;
 - 14.8.5 Радарын станц ажиллаж байхад антены дэргэд, аянга цахилгаантай үед газардуулга болон антены ойролцоо байхыг;
 - 14.8.6 Цахилгаан үүсгүүр ажиллаж байгаа болон аянга цахилгаантай үед түлшний савыг нээхийг

Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын даргын
2026 оны 03 дүгээр сарын 06-ны өдрийн
А/43 дугаар тушаалын арваннэгдүгээр хавсралт

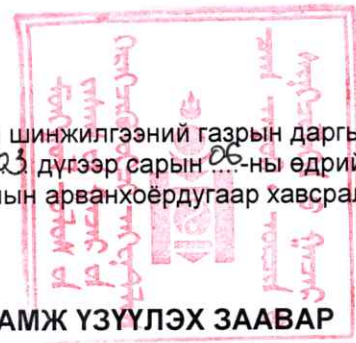

АРВАН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ: УРЬДЧИЛАН МЭДЭЭЛЭХ БОЛОН НИСЭХИЙН ЦАГ УУРЫН СИНОПТИК ИНЖЕНЕРИЙН АЖЛЫН БАЙРНЫ АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГААНЫ ЗААВАР

Нэг. Ерөнхий шаардлага

- 1.1 Урьдчилан мэдээлэл гаргадаг инженер нь “Холбогдсон эрсдэлтэй ажлын байр (Indirect risk workplace/ Risk-influencing job)” -д ажиллаж байдаг. Энэ нь тухайн ажилтан өөрийн ажил үүргийг хөдөлмөрийн хэвийн нөхцөлд аюулгүй гүйцэтгэж байгаа хэдий ч, гаргасан ажил, шийдвэр, мэдээллээс шалтгаалан бусад ажилтан, тоног төхөөрөмж, үйл ажиллагаанд аюултай нөхцөл үүсэх магадлалтай орчныг хэлнэ. Иймээс ажилтан гаргасан шийдвэр, мэдээллээ хянаж, бусдад аюултай нөхцөл байдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлж ажиллана.
- 1.2 Үйл ажиллагааны зааварчилгааг холбогдох ажилтан өгч, зааварчилгааны маягт, дэвтэрт тэмдэглэн, гарын үсгээр баталгаажуулна.
- 1.3 Ажилтан дараах шаардлагыг хангаж ажиллана. Үүнд:
 - 1.3.1 Ажлын байранд ирэхдээ согтууруулах ундаа болон мансууруулах төрлийн бодис хэрэглээгүй байх.
 - 1.3.2 Ажилд ашиглах тоног төхөөрөмжүүдийг ажиллуулахын өмнө техникийн бүрэн бүтэн байдлын үзлэгийг 15 минутаас багагүй хугацаагаар хийж аюулгүй байдлыг хангах, цаг уурын дотоод сүлжээ, интернэтийн сүлжээний хэвийн байдлыг шалгасан байх;
 - 1.3.3 Ажлын байранд галын аюул, байгалийн гамшиг, гэнэтийн, онцгой тохиолдол гарсан үед байгууллагын удирдлага болон урьдчилан мэдээлэх инженерүүд ЦУОШГ-ын 2025 оны А/163 дугаар тушаалаар баталсан “Нисэхийн цаг уурын үйлчилгээний байгууллагын ерөнхий заавар”-ын онцгой тохиолдолд ажиллах журмын дагуу ажиллана.
- 1.4 Нисэхийн цаг уурын үйлчилгээ эрхэлж буй урьдчилан мэдээлэх инженер онгоц буух, хөөрөх үед ажлын байранд заавал байна.
- 1.5 Цаг агаарын зураг мэдээг дутуу авсан, шаардлагатай мэдээг цагт нь авч чадаагүй зэрэг шалтгаануудыг шууд харьяалах удирдлагад нэн даруй мэдээлж, мэдээллийг бүрэн цуглуулсны дараа урьдчилсан мэдээг гаргана.
- 1.6 Ээлжийн инженерүүд шууд харьяалах удирдлагын зөвшөөрөлгүйгээр ээлж солих, ажлын байрыг дур мэдэн орхиж явахыг хориглоно.
- 1.7 Цаг агаарын аюултай үзэгдэл болон нислэгийн урьдчилсан мэдээ таараагүй үед “Урьдчилан мэдээлэх үйл ажиллагааны заавар журмын эмхэтгэл”-ийн оновчтой мэдээлж чадаагүй цаг агаарын урьдчилсан мэдээний синоптик процесст дүн шинжилгээ хийх ЦУОШГ-ын даргын 2025 оны А/163 дугаар тушаалаар баталсан “Нисэхийн цаг уурын үйлчилгээний байгууллагын ерөнхий заавар”-ын “Нислэгийн цаг агаарын таараагүй мэдээнд дүн шинжилгээ хийх журам”-ын дагуу дүн шинжилгээ хийнэ.
- 1.8 Урьдчилсан мэдээ гаргахдаа дараах өгөгдлийг бүрэн цуглуулан ашиглана. Үүнд:

- 1.8.1 Цаг уурын өртөө, харуулын ажиглалтын мэдээ, нисэх буудлуудаас гэрчилгээжсэн цаг уурын автомат станцын болон ажиглалтын мэдээг ашиглана.
- 1.8.2 Олон улсын нисэх буудлуудын нислэгийн цаг агаарын ажиглалтын болон урьдчилсан мэдээ;
- 1.8.3 Олон улсын төвүүдийн тоон загварын үр дүн, /ECMWF, NCEP-GFS, JMA-GSM/
- 1.8.4 Дэлхийн болон бүсийн урьдчилан мэдээлэх төв (WAFS)-үүдээс гаргаж буй бүх төрлийн бүтээгдэхүүнүүд;
- 1.8.5 Байран хиймэл дагуулын үүлний зураг (HIMAWARI, FY-4A)
- 1.8.6 НЦУТ, ЦУОШГ, УЦУОСМХ-ээс гаргаж буй бүх төрлийн зураг, мэдээ;
- 1.8.7 НЦУТ болон Улаанбаатар хот орчимд Морин-Уул цаг уурын радарын станцын үүл, хур тунадас, шилжлэг салхины мэдээ;
- 1.8.8 Урьдчилсан мэдээ зохиоход ашиглаж болох интернэтэд суурилсан төрөл бүрийн тоон прогнозын үр дүн болон бүтээгдэхүүнүүд
- 1.8.9 Цаг агаарын зурган дээр даралтын орон, фронтын шилжилт, хурд, түүнтэй уялдсан цаг агаарын байдал, цаашдын өөрчлөлтийн төлөв, радарын болон хиймэл дагуулын үүлний шилжилт, ажиглалтын тунадасны хэмжээ зэрэг зураг материал дээр үндэслэн дүн шинжилгээ хийнэ.

АРВАН ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ОСЛЫН ҮЕД АНХНЫ ТУСЛАМЖ ҮЗҮҮЛЭХ ЗААВАР

Нэг. Анхны тусламж үзүүлэх ерөнхий шаардлага

- 1.1 Эмнэлгийн анхны тусламж нь аливаа осол гэмтэлд өртсөн хүний биеийн байдлыг цаашид улам хүндрүүлэхгүй байх, нэмж гэмтэл авахаас хамгаалах, биеийн чухал эрхтний үйл ажиллагааг сэргээх, хэвийн байдалд оруулахад чиглэнэ.
- 1.2 Анхны тусламж үзүүлэхдээ аль болохоор тайван, ухаалаг, нягт нямбай, сандарч тэвдэлгүй байж хурдан хугацаанд найдвартай хийх арга дадлыг эзэмшсэн байвал зохино.
- 1.3 Осол гарсан үед юуны өмнө тухайн байдлыг зөв үнэлж, нөлөөлж буй хүчин зүйлийг (шатаж буй байрнаас гаргах, цахилгаан гүйдлээс салгах, уснаас татаж авах гэх мэт) зогсоох арга хэмжээ авах, цаашид бусад хүмүүс өртөхөөс сэргийлнэ.
- 1.4 Осолд нэрвэгдэгчид анхны тусламжийг цаг алдалгүй зөв үзүүлэх арга хэмжээ авна.
- 1.5 Цус хүчтэй алдаж байвал юуны өмнө түүнийг зогсоож, үүний дараа бусад тусламжийг үзүүлнэ.
- 1.6 Нэрвэгдэгсэд амьсгалахгүй байвал нэн түрүүн зохиомол амьсгал хийнэ.
- 1.7 Зүрхний авиа сонсогдохгүй, судасны цохилт нь мэдэгдэхгүй байвал зохиомол амьсгал, зүрхний шууд иллэг хийнэ.
- 1.8 Нэрвэгдэгч шокийн байдалд орж орчныг мэдрэхгүй болох, хүйтэн хөлс гарах, царай нь зэвхий даасан байвал шокийн эсрэг арга хэмжээг яаралттай авна.
- 1.9 Нэрвэгдэгчийн хувцсыг эхлээд эрүүл хэсгийн, дараа нь шархадсан хэсгийнхийг тайлна. Урах шаардлага гарвал оёдлын дагуу салгана.
- 1.10 Анхны тусламж үзүүлэх энэ журмаас гадна дараах гэмтлүүд болон бусад ослын үед анхны тусламж үзүүлж сурсан байна. Үүнд:
 - 1.10.1 Цус алдалтыг түр зогсоох;
 - 1.10.2 Шархыг боох;
 - 1.10.3 Яс хугарсан байвал хөдөлгөөнгүй болгох чиг тавих;
 - 1.10.4 Түлэгдэлтэд тусламж үзүүлэх;
 - 1.10.5 Химийн хорт бодисыг саармагжуулах, цэвэрлэх
 - 1.10.6 Цахилгаан гүйдэлд нэрвэгдсэн үед анхны тусламж үзүүлэх

Хоёр. Цус алдалт, түүнийг зогсоох аргууд

- 2.1 Насанд хүрсэн хүний биед дунджаар 5 литр цус байдаг. Цус алдалтыг цаг хугацаанд нь зогсоох нь осолд нэрвэгдэгсдэд үзүүлэх эмнэлгийн чухал арга хэмжээ болно. Цусны судасны хана гэмтэхэд цус алдалт болно. Цус алдалтыг гадуур ба дотуур гэж ангилдаг.

Дотуур цус алдалт нь аюултай бөгөөд анхны тусламж үзүүлэх болон оношлоход төвөгтэй байдаг.

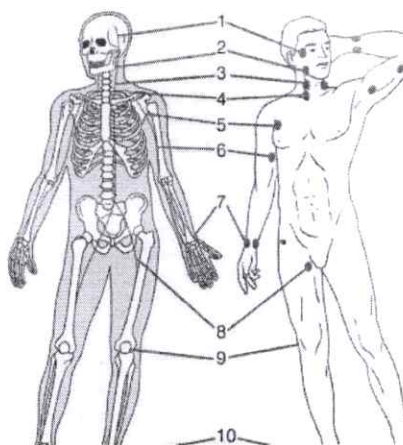
2.2 Гадуур цус алдалтыг артерийн судасны, венийн судасны, хялгасан судасны гэж ангилна. Цус ямар судаснаас гарч байгааг дараах байдлаар ялгаж болно.

- А. Артерийн судасны цус гоожихдоо хүчтэй олгойдон гарах бөгөөд өнгө нь тод улаан байдаг. Ингэж хүчтэй олгойдон гарах учир богино хугацаанд цус алдалт болж амь насанд аюул учруулж болно. Цус алдаж байгаа артерийн судсыг гэмтсэн газраас дээгүүр зүрхний ойролцоо дарахад цус алдалт буурах буюу зогсоно.
- Б. Венийн судаснаас цус гоожиход гарч байгаа цус хар хүрэн өнгөтэй, урсах хүч нь сулавтар байна. Артер, вений судас хоёул зэрэг гэмтэж цус алдах нь олонтоо байдаг.
- В. Хялгасан судас маш нарийхан учир цус үргэлжлэн шүүрч гардаг. Энэ хэлбэрийн цус алдалт амь насанд аюулгүй.

Артерийн, венийн судасны цус алдалт өөрөө аяндаа зогсохгүй. Иймд гэмтсэн судсыг дарах буюу нүхийг таглаж боон цусыг тогтооно. Цус тогтооход түр буюу бүрмөсөн зогсоох гэсэн хоёр арга байдаг. Үүнээс цус тогтоох аргыг хүн бүр мэдэж байх ёстой. Цус алдалтыг бүрэн зогсоох аргыг мэргэжлийн хүмүүс буюу эмч нар хийнэ.

2.3 Цус алдалтыг түр зогсоох олон аргууд байдаг. Үүнд:

- А. Цус тогтоох цэгүүд дээр дарах арга: Дунд ба их хэмжээний цус алдалтын үед тодорхой цэгүүд дээр дарах аргаар цус алдалтыг зогсоож болдог.
 - 1. Дух ба чамархай орчмын цус алдалтын үед чихний дээд хэсэгт байрлах судсыг дарна.
 - 2. Нүүрний доод хэсэгт цус алдах үед доод эрүүний судсыг эрүүний зах руу чиглүүлж дарна.
 - 3. Толгой ба хүзүүний цус алдалтын үед гүрээний судсыг нурууны хүзүүний ясанд дарна.
 - 4. Мөрний цус алдалтын үед мөрний үений ойролцоо, эгэм ясны доорх судсыг дарна.
 - 5. Мөр ба суганы цус алдалтыг үед суганы судсыг дарна.
 - 6. Гарын шуу ба бугалга хэсэгт цус алдах үед бугалга ясны дотор талд байрлах судасны дунд хэсэгт нь дарна.
 - 7. Гарын сарвуу ба хуруунаас цус алдах үед шууны урд, эрхий хурууны ойролцоо байрлах судсыг дарна.
 - 8. Гуянаас цус алдвал цавины судсыг дарна
 - 9. Шилбэнээс цус алдах үед өвдөгний үений судсыг дарна.
 - 10. Хөлийн тавхайнаас цус алдаж байвал тавхайн ар талын судсыг дарна.

Зураг 1. Цус тогтоох цэг

Хуруугаар дарж цус тогтоолтыг удаан хугацаагаар хэрэглэхэд ядаргаатай байдаг ба ер нь 15–20 минут дарахад цуцдаг. Иймд дээрх хугацаанд боолтын материал, чангалуур зэрэг бусад зүйлсийг амжиж бэлтгэх хэрэгтэй.

Б. Гар хөлийг үеэр нь нугалж цус тогтоох арга: гар хөлөөс гарч байгаа цусыг үеэр нь нугалж тогтоох нь сайн арга. Гэвч яс хугарсан үед энэ аргыг хэрэглэж болохгүй. Ингэж үеэр нь нугалж боохдоо үений хонхорхойд хөвөн, бүс даавуугаар зөөлөвч хийж өгнө.

Зураг 2. Хөл болон гарын үеийг нугалан боож цус тогтоох байдал

Жишээлбэл: Хөлийн тавхай, шилбэнээс цус гоожиход тахимын хонхорхойд зөөлөвч хийж өвдгөөр нь сайтар нугалж бүс, бинт, алчуураар чанга бооно.

Гуянаас гарч байгаа цусыг тогтоохын тулд цавины хонхорт зөөлөвч хийж хөлийг өвдөг түнхээр нь нугалж гэдсэнд наалдуулан сайтар бооно.

Гарын сарвуу, шуунаас цус гоожиход тохойгоор сайн нугалж бооно.

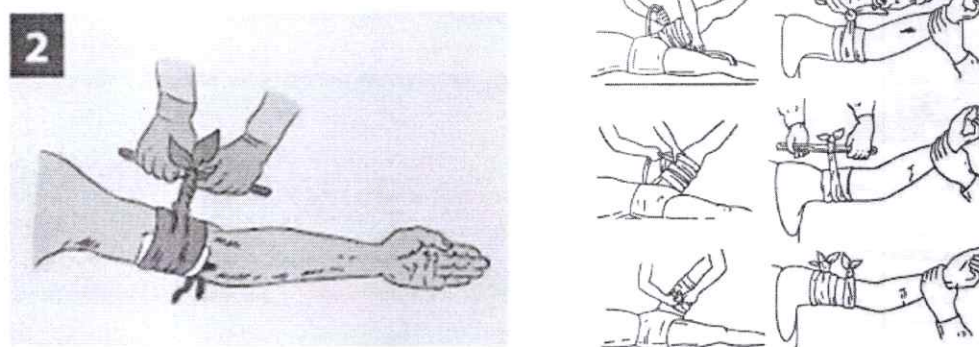
В. Чангалуур тавих арга:

Дунд ба их хэмжээний цус алдалтын үед чангалуур тавих аргыг хэрэглэж цусыг тогтоож болно. Чангалуурыг артерийн том судас гэмтсэн мөчинд тавина. Дээд мөчний артерийн цус алдалтын үед чангалуурыг бугалгын дээд хэсэгт, доод мөчний артерийн цус алдалтын үед гуяны дунд хэсэгт тавина. Чангалуурыг сунамтгай, чангалж болох материалаар хийнэ.

Чангалуурыг тавихад дараах үндсэн 3 зарчим, шаардлагыг мөрдөнө. Үүнд:

1. Чангалуур тавих мөчийг өргөж, бинт, даавуугаар жийрэг маягаар зөөлөн бооно. Чангалуурыг хүчтэй сунган, мөчийг тойруулан хэд хэдэн удаа орооно. Орооход арьс болон зөөлөн эдийг хавчуулж болохгүй. Сунамтгай материал байхгүй тохиолдолд даавуу, бүсийг чангалуур болгон мөчийг тойруулан мушгих аргаар ашиглаж болно.

Чангалуурын төгсгөлийг сайтар бэхэлж чангалсан цаг хугацааг тодорхой бичиж хавчуулна. Гэмтэл авсан хэсэг, шарханд даралттай боолт тавина.

Зураг 3. Чангалуур боолт хийх

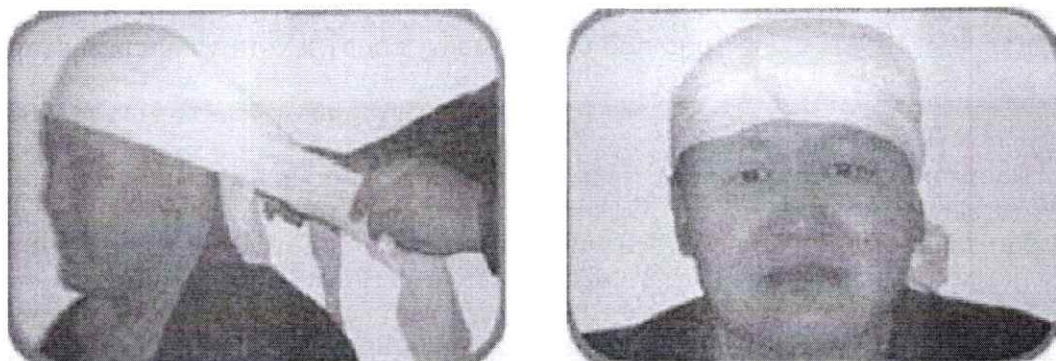
Чангалуурыг 1–1,5 цагаас илүү болон буруу тавьж болохгүй. Учир нь түүнийг удаан буруу тавивал судас, мэдрэл гэмтэх, зөөлөн эд үхжих аюултай. Иймд уг хугацаа өнгөрсний дараа гэмтсэн судсыг дарж чангалуурыг зөөлөн султган цусны эргэлтийг 10-15 минутын хугацаанд сэргээж чангалуурыг дахин тавина. 2 дахь суллалтаас хойш султгах хугацааг улам богино болгоно.

Гурав. Шархыг боох аргууд

Арьс болон салст бүрхүүлийн бүтэн байдал алдагдаж гэмтээхийг шарх гэнэ. Зохих хугацаанд зөв тавьсан боолт нь шарханд халдвар орохоос хамгаалж, хялгасан судасны цус алдалтыг зогсооно. Шархыг бооход тавих гол шаардлага бол түүнд хоёрдогч халдвар орохоос сэргийлэх явдал юм. Шархыг боохдоо ариутгасан зүйлийг ашиглах хэрэгтэй. Үүний тул боолт хийхийн өмнө гараа угаах, боолтын материалыг ариутгана.

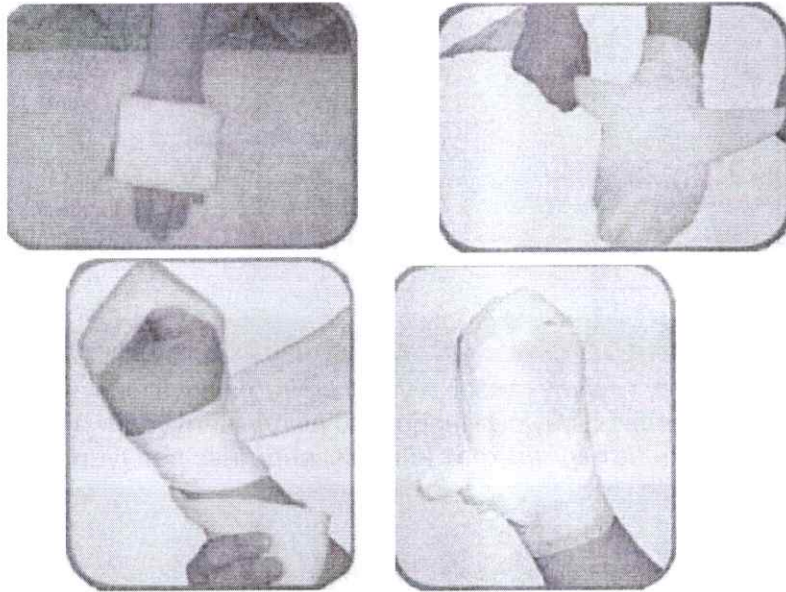
3.1 Биеийн хэсгүүдэд боолт тавихад тус бүрдээ онцлогтой. Үүнд: Гурвалжин алчуураар хийх боолтын хэлбэрүүд:

- 3.1.1 Толгойн боолт: алчуурын суурийг духанд байрлуулан, оройг шилэн хүзүүнд авчирч толгойг бүтээн, 2 үзүүрийг нь шилэн хүзүүний орчимд алчуурын оройг дарж зөрүүлэн ороогоод дахин 2 үзүүрээ духны орчим авчран зангидна.

Зураг 4. Толгойн боолт

- 3.1.2 Гарын боолт: Алчуурын суурийг бугуй үе рүү, оройг хурууны үзүүр рүү их биеийг боох гарын алган талд байрлуулна. Алчуурын оройг гарын ар гадаргуун дээр давуулан 2 үзүүрээ оройг оролцуулан зангидна. Хөлийн тавхайг үүнтэй ижил бооно.

Зураг 5. Гарын боолт

- 3.1.3 Чих буюу хацрын боолт: Гурвалжин алчуураа уртаар нь нугалаад, гэмтсэн талын хацар буюу чихэн дээр биеийн тэнхлэгийн дагуу байрлуулж 2 үзүүрийг эсрэг талын шанаан дээр авчирч зөрүүлээд дахин нөгөө талд аваачин зангидна.

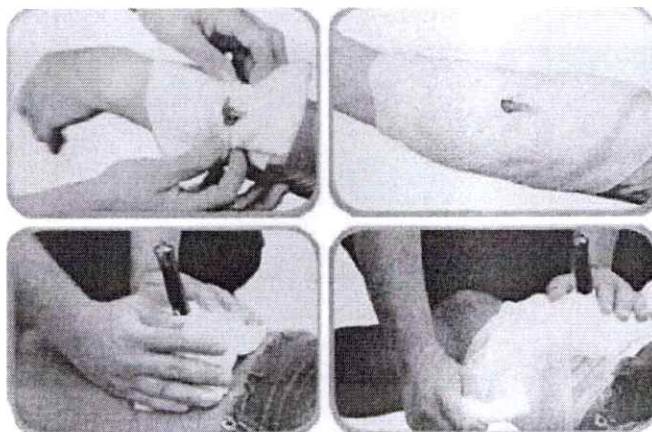
Зураг 6. Хацрын боолт

- 3.1.4 Гарын сойлт: Гарыг тохойн үеэр нугалаад алчуурын суурийг эрүүл талын мөчийн дагуу байрлуулна. Алчуурын голд гарыг тавьж 2 үзүүрийг мөрөн дээгүүр давуулан шилэн хүзүүнд авчран зангидна. Алчуурын оройг тохой орчимд зангидна.

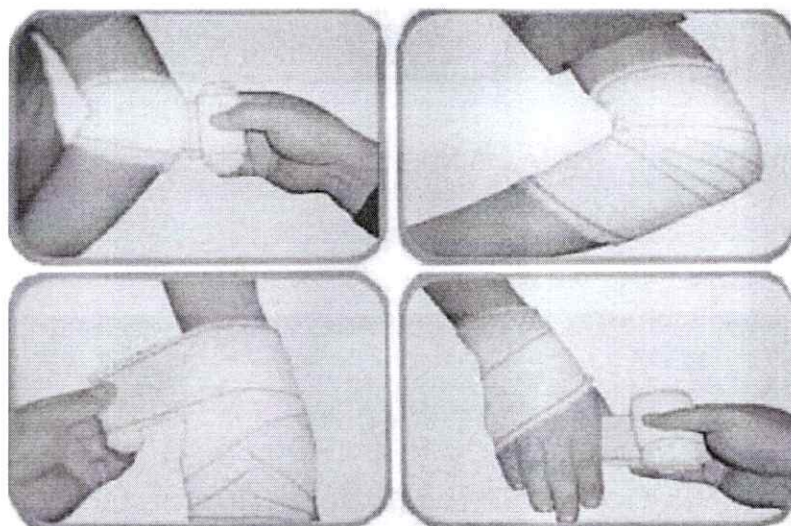
Зураг 7. Гарын сойлт

- 3.1.5 Бинтээр хийх боолтууд: Хэрэв биеийн аль нэгэн хэсэгт гаднын биет орсон тохиолдолд тухайн гаднын биетийг авах оролдлого хийлгүйгээр ариун жийргэвч буюу даавуу, самбай тавьж гадуур нь боолт хийнэ. Учир нь шарханд халдвар орох, цус алдахаас сэргийлж байгаа юм.

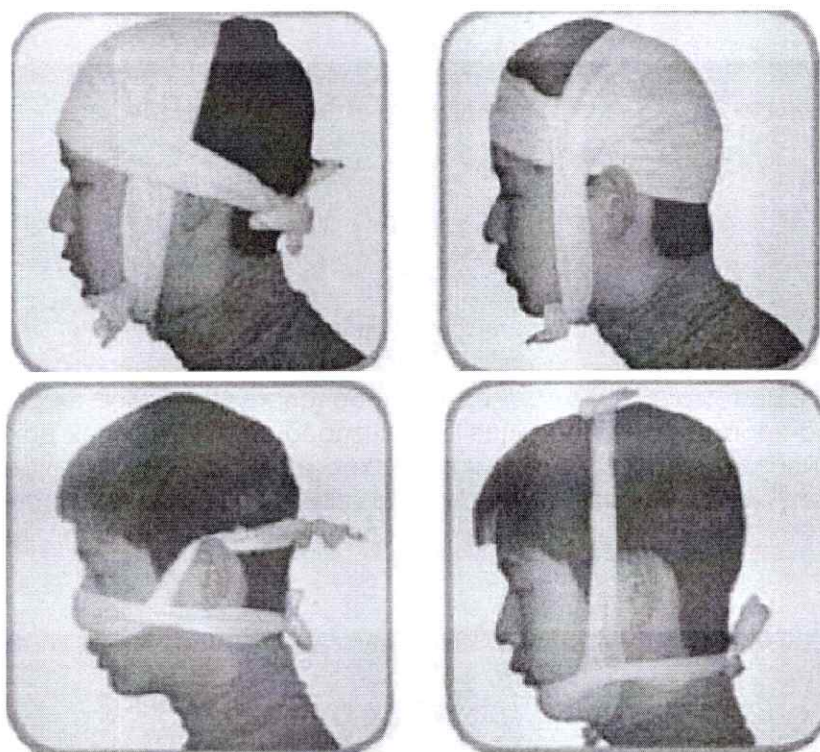
Зураг 8. Гаднын биетийг бэхэлж боох боолт

- 3.1.6 8-ын тоо хэлбэрийн боолт: энэ боолтыг мөчдийн үенүүд дээр хийдэг. Өвдөг, тохой, сарвуу, шагайны үенүүд дээр боолт хийхэд тогтоц муутай байдаг тул энэ хэлбэрийн боолтыг хийхэд тохиромжтой байдаг. Үүнийг хийхийн тулд эхлээд үеийг 2-3 удаа ороож дараа нь үений хонхроос дээш ташуу чиглэлтэй явуулж үений доогуур тойруулаад үйлдлийг давтана.

Зураг 9. 8-ын тоо хэлбэрийн боолт

- 3.1.7 Цуулбар боолт: Цуулбар боолтыг хамар, эрүү зэрэг өнцөгтэй эрхтнүүдийг бооход хэрэглэнэ. Энэ боолтыг бид өөрсдөө бэлтгээд боох боломжтой. Боох даавууны 2 үзүүрийг боох эрхтний хэмжээнд тохирсон талбай үлдээн цуулна. Цуулбар хоорондын хэсгийг боох хэсэгт хөндлөн байрлуулаад үзүүрүүдийг дээш, доош нь зөрүүлэн зангидна.

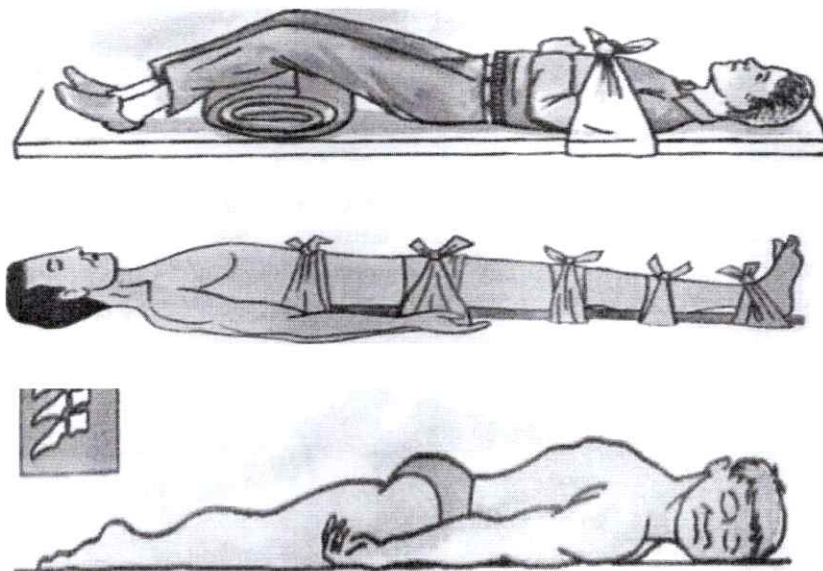
Зураг 10. Цуулбар боолт

Дөрөв. Яс хугарах шинж тэмдэг, түүнд үзүүлэх анхны тусламж

Ясны бат бөх чанараас давсан гаднын хүчний үйлчлэлээр ясны бүрэн бүтэн байдал алдагдаж орчны зөөлөн эд хамт гэмтэхийг хугаралт гэнэ.

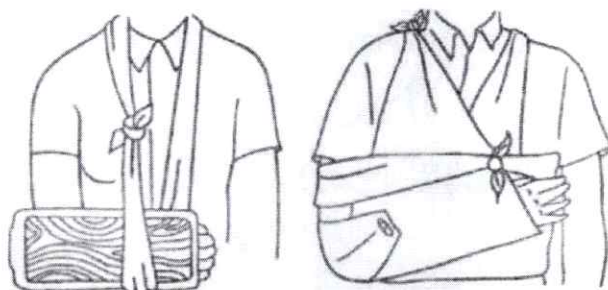
- 4.1 Ясны бэртэлтийн анхны шинж тэмдэг нь хүчтэй өвдөх, хугарсан хэсэгт нугарсан байна. Нэрвэгдсэн хөл, гараа өргөж чадахгүй, хөдөлгөөн нь өөрчлөгдөх болон хугарсан хэсэгт яс өөрийн хэвийн үйл ажиллагаагаа алдсан байдаг.
- 4.2 Яс хугаралтыг ил, далд, бүтэн, бүтэн бус гэж хуваадаг. Хугарсан ясны орчим арьс гэмтэж шарх үүссэн байвал ил хугаралт, яс хугарсан ч гэсэн арьс бүтэн байвал далд хугаралт гэнэ. Яс хугарахад цус, мэдрэлийн судсыг гэмтээх, ил хугаралтын үед шархаар дамжин халдвар орох нь уг байдлыг хүндрүүлдэг.
- 4.3 Нэрвэгдэгчийг эмнэлэгт хүргэх хүртэл анхны тусламж болгож хугарсан үе мөчүүдийг хөдөлгөөнгүй тайван байлгах чиг барьж бооно. Чиг барьж бооход төмөр утсаар торлож хийсэн чиг, фанер, шугам, цана, мөчир, нарны халхавч, шүүр, хүрз, банз зэргийг хэрэглэж болно.
- 4.4 Тусламж үзүүлэх үедээ өмнө нь ясны хугаралтыг эвлүүлж байсан туршлагагүй бол хугарсан ясыг хавиралдуулах, хугаралтыг эвэнд нь оруулах гэсний хэрэггүй.
- 4.5 Тавих гэж буй чигтээ хөвөн зулж бинтээр ороож зөөллөнө. Чигийг хугарсан ясны хоёр талын үеийг хөдөлгөөнгүйгээр барьж боох ба хугарсан ясны дотор гадна хоёр талд тавина. Хугарсан ясыг хүчтэй боосны хэрэггүй, учир нь вений цусыг зогсоож ихээр өвчлүүлэх, хавтгах, улмаар үхжил бий болгож болно. Чиг тавих ямар ч зүйлгүй бол дунд чөмөг, шилбэний хугаралтын үед эрүүл хөлтэй нь хамт боогоод авч явж болно.
- 4.6 Бугалаг, шуу, яс хугарсан үед чиг хийх юм олдохгүй бол их биетэй нь хөдөлгөөнгүй боож болно.
- 4.7 Гавлын яг гэмтсэн үед хөвөн-марлин дугуйг хэрэглэх нь тохиромжтой. Хөвөн-марлин дугуйд дагзыг тааруулан хэвтүүлж, маш болгоомжтой зөөх хэрэгтэй. Хөвөн, марль байхгүй бол нэрвэгдэгчийн пальто бусад хувцас бүтээлэг, сүрэл зэргийг ороон уяж болно. Энэхүү арга нь нэрвэгдэгчийн толгойг доргиохоос хамгаалах боломжтой.
- 4.8 Нүүр, эрүүний яс гэмтсэн үед солбиулан тавих боолтыг хэрэглэж, хөдөлгөөнгүй болгоно. Доод эрүүг хөдөлгөөнгүй болгоход алчуур, даавуугаар татаж, толгойн дээд талд барьж бооно. Харин дээд эрүүний хугаралтад хэсэг фанер /шугам/ бэлтгэн түүнийгээ аманд нь зуулгаж /эрүүний завсар /бинтээр толгойд бэхлэн уяна.
- 4.9 Нурууны яс хугаралтын үед зөв хөдөлгөөнгүй болгох, тээвэрлэх нь чухал. Энэ үед нэрвэгдэгч хөдлөх аюултай. Нурууны яс хугарсан үед нурууны үеүд хоорондоо хавиралдан нугасыг гэмтээх болно. Иймд нэрвэгдэгчийн нуруунд төмөр, модоор хавтан бэлтгэж, эсвэл хаалга зэргийг ашиглан түүн дээрээ гудас, хувцас зэргийг ашиглан зөөлөвч бэлтгэж нурууг хөдөлгөөнгүй байхаар барьж бооно. Банз ашиглан нэрвэгдэгчийн нурууг хөдөлгөөнгүй болгосныг /4 дугаар зураг/-т үзүүлэв.

АНХААР! Нурууны гэмтэлтэй хүнийг зөөвөрлөхдөө заавал хүзүүнд нь хүзүүвчийг зүү.

Зураг 11. Банз ашиглан нурууг хөдөлгөөнгүй болгосон байдал

- 4.10 Гарын яс хугарсан үед байдлаас шалтгаалан нэлээд хэдэн аргаар хөдөлгөөнгүй болгож болно. Гарыг хөдөлгөөнгүй байлгахын тул тохойгоор нь нугалж заавал сойно. Ийм сойлтыг алчуураар хийх нь хамгийн хялбар арга /12 дугаар зураг / юм.

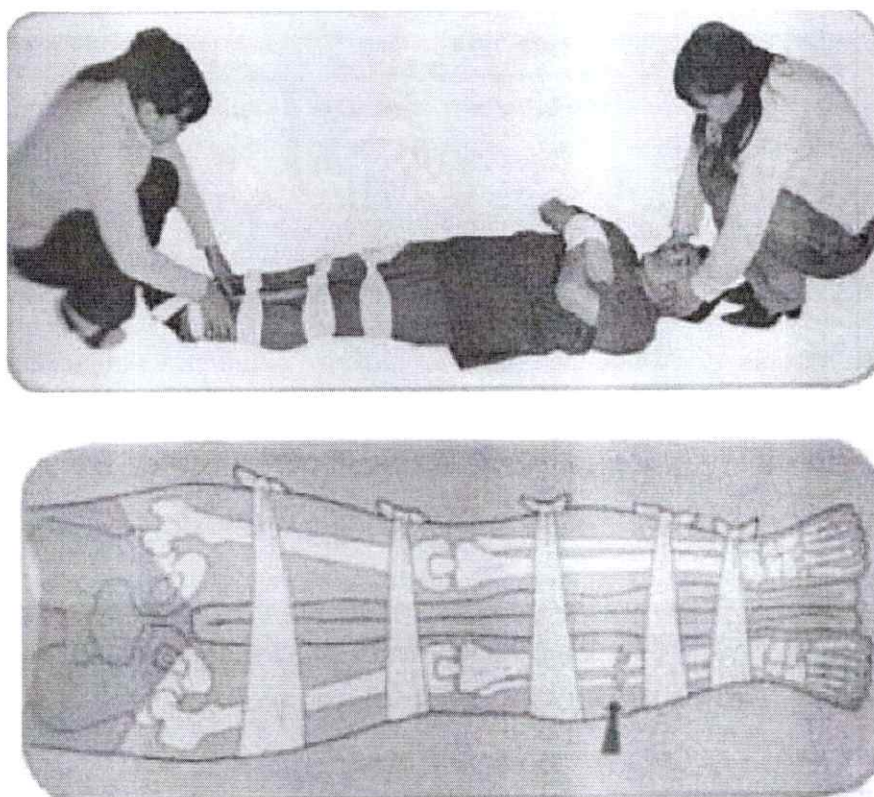
Зураг 12. Гарын яс хугарсан үед сойх байдал

Алчуурыг их бие гэмтсэн гарын хоорондуур хийж, тохойгоор нь нугалж бие рүү нь наана. Алчуурын шовх үзүүр нь тохойн үенд таарч, урт хоёр үзүүрийг хүзүүний ард зангидна. Шовх үзүүрийг нугалан тохойг ороож алчуурт бэхэлнэ. Бугалгад чиг тавихад савх, фанер, мөчир зэргийг ашиглаж болно. Энд чиг барихдаа гарыг тохойгоор нь тэгш өнцөг гарган нугалж чиг барих зүйлийн нэгийг дотор талд нь нөгөөг мөрний гадна талаар барьж бооно.

Гадна талын чиг мөрний үенээс илүү гарч, дотор талын чиг суганд тулж доод үзүүр нь тохойноос урт гарсан байх ёстой. Энэ чигийг хугаралтын дээд доод талаар уяж бооно. Чиг тавьсны дараа гарт сойлт хийх хэрэгтэй.

- 4.11 Шуу гэмтэхэд мөн дээрх чигүүдийг хэрэглэж болно. Гэхдээ хэрэглэх гэж буй чиг нь шуунаас бага зэрэг урт хоёр үеийг хамрахаар байна. Гадна талын чигийг тохойн үенээс урт гаргаж, дотор талын чигийг хурууны үзүүр хүрч байхаар тавина. Чигийг хугарсан хэсгийн хоёр талаар уяж, арчуур, бинтээр сойж, хуруунуудыг ил байлгана. Хэрэв булгалаг, шуунд тавих чиггүй бол их биед барьж бооно.

- 4.12 Эгэм гэмтэхэд хөвөн марлин дугуй боолт тавина. Үүний тулд нэрвэгдэгчийн гарыг тохойгоор нь нугалж мөрийг бага зэрэг дээш өргөж ар тийш хүчтэй татаж хоёр цагаригийг хооронд нь холбож уяна.
- 4.13 Хөл гэмтэхэд чиг тавихдаа тавхайг өвдгөнд заавал тэгш өнцөг гаргасан байхаар бодож хийнэ. Шилбэний яс гэмтэхэд мод, фанер, шугам, төмөр утас бинт зэргийг ашиглаж болно. Шилбэний ясанд гадна дотор талд нь чиг тавина. Гэхдээ гадна талын чиг нь өвдөгний үенээс, дотор талынх нь шагай үенээс илүү гарч байхаар тавина /13 дугаар зураг/.

Зураг 13. Хөлийн шилбэний ясанд чиг тавих нь

Дунд чөмгөнд нэлээд урт 8-10см өргөн чиг шаардагдана. Мөн гадна дотор талд нь тавина. Гадна талын чиг нь суганы хонхроос дотор талынх нь цавины хонхорхойгоос шагайн үенээс илүү гарч байхаар чиг тавина. Дунд чөмгөнд тавих материал хүрэлцэхгүй бол ганц урт банз зэргийг ашиглаж болох ба гэмтсэн хөлийг эрүүл хөлтэй нийлүүлэн бүс, бинт, арчуур, даавуугаар боож бэхэлнэ. Дунд чөмөг, шилбэний хугаралтын үед нэрвэгдэгчийг заавал дамнуурга дээр хэвтүүлж зөөх хэрэгтэй.

- 4.14 Хавирга хугарах нь нэлээд хүнд гэмтлийн нэг юм. Хавирганы хугаралт гүнзгийгээр амьсгалах, ханиах үед хавирганы орчим өвдөх шинж тэмдгээр илэрнэ. Хавирга хугарсан үед цээжний хөндийг тойруулан арчуур, даавуугаар ороож боогоод хөдөлгөөнгүй байлгах нь чухал.
- 4.15 Аливаа осолд нэрвэгдэгсдэд шингэн дутагдах тул хар цай, давстай ус өгөх, шок эсэргүүцэх арга хэмжээ авах хэрэгтэй. Ослын үед няцралт, үе мултарсан байвал няцарсан хэсэгт хүйтэн жин тавих, тайван байлгах, дарах боолтыг хэрэглэнэ.
- 4.16 Үе мултрахад үений яс гэмтэхээс гадна зөөлөн эд, шөрмөс, булчинд өөрчлөлт бий болж болно. Үе мултарсныг үзэхдээ эрүүл үений хөдөлгөөн, ерийн байдалтай нь харьцуулан ажиглах хэрэгтэй.

4.17 Үе мултрахад түүний хэлбэр өөрчлөгдөх, хавдах, хүчтэй өвдөх, идэхтэй идэвхгүй хөдөлгөөн үйлдэж чадахгүй байгаа зэрэг шинжээр мэдэгдэнэ. Үе мултрахад яс хугарсны адил тусламж үзүүлнэ. Үе мултарсан даруйд хаван, хавдар, цус хуралт байдаггүй тул энэ үед уг байранд нь оруулахад хялбар байдаг. Гэвч үе мултралт ясны хугаралттай хамт байвал хүндрэл учруулж болох тул энэ тохиолдолд тэр байдалд нь хөдөлгөөнгүй байхаар чиг тавина.

Тав. Түлэгдэлтэд үзүүлэх анхны тусламж

4.1 Аль ч хэлбэрийн түлэгдэлтийн үед анхны тусламжийн зарчим нь:

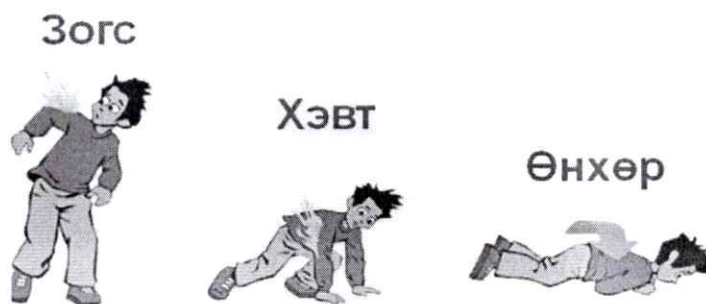
- Осол болсон газраас холдуулна.
- Түлэгдсэн хэсгийн хувцас, эд зүйлсийг яаралтай тайлж авна. (бөгж, цаг, бүс гэх мэт)
- Урсгал хүйтэн усан доор 10-20 минут байлгах
- Гар доорх цэвэр материалаар боолт хийх
- Өвдөлт намдаах эм уулгах
- Шокоос сэргийлэх арга хэмжээ авах

5.2 Хориглох зүйл:

- Түлэгдсэн хэсэг дээр цас, мөс тавих
- Түлэгдсэн хэсэгт үүссэн цэврүүг хагалах
- Түлэгдсэн хэсэгт наалдсан хувцсыг хуулах
- Түлэгдсэн хэсэг дээр хөвөх материал тавих

5.3 Гал гарсан тохиолдолд хугацаа алдалгүй өрөөнөөс гарна. Утаа их болсон үед сууж эсвэл мөлхөж аврах гарцаар гадагш гарах бөгөөд амаа дарж амьсгалын эрхтнээ хамгаалж тусламж дуудна.

5.4 Галд өртсөн тохиолдолд: ЗОГС-ХЭВТ-ӨНХӨР

Зураг 14. Зогс, хэвт, өнхөр

5.5 Халуун уур, шингэн, гал, улайссан зүйлүүд болон химийн зарим бодисын зүйлчлэлээс арьс, салслаг гэмтэхийг түлэгдэл гэнэ.

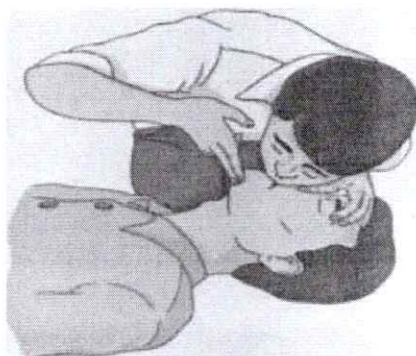
- 5.6 Түлэгдсэн бол юуны өмнө яаралттай түргэн дуудаад энэ хооронд түлэгдсэн газрыг хүйтэн усаар 10-20 минут хөргөнө. Цэврүү үүссэн бол хагалах болон тос түрхэж болохгүй.
- 5.7 Түлэгдэл үүссэн газар бага байвал спирт, үнэртэй ус, архи зэргээр шавшиж ариутгасан цэвэр боолт тавина. Боолт тавихад цэвэр марлин бинт, хамрын арчуур, цагаан даавууг ашиглана. Спирт, үнэртэй ус, архи нь зөвхөн өвчин намдаагаад зогсохгүй түлэгдлийн орчимд халдваргүй болгоно.
- 5.8 Түлэгдэлд төрөл бүрийн /тос, вазелин, саван, төмс/ зүйлийг түрхэж болохгүй, энэ нь цаашид эмчлэхэд хүндрэл учруулдаг.
- 5.5. Хэрэв хүний хувцас шатаж байвал галыг хурдан унтрааж, хувцсыг тайлах хэрэгтэй. Хувцас нь шатаж байгаа хүн гүйхийг эрхэмлэдэг тул гүйлгэж болохгүй. Шууд барьж авах буюу унагаад ус, цас цацах эсвэл шуудай, дээл, пальто, даавуу зэргээр дарж ороон унтраана.
- 5.6. Хэрвээ их хэмжээний түлэгдэлтэй бол наалдсан хувцсыг салгах гэж оролдсоны хэрэггүй, хүйтэн ус хүргэж болохгүй. Хэрэв хүйтэн усанд дүрвэл шоконд орж ухаан алдаж болзошгүй. Гүн түлэгдсэн хэсгийг чийгтэй даавуу юм уу, алчуураар ороогоорой. Нэрвэгдэгч ихээхэн хүндрэлтэй байвал цэвэр даавуугаар ороож хэвтүүлээд хучиж халуун цай, ус ихээр уулгана. Их өвчтэй байвал архи өгөх болон шокийн эсрэг бусад арга хэмжээ авна. Ухаангүй /шокийн байдалд/ болсон хүнийг тайван байлгаж байнга ажиглаж байх хэрэгтэй.

Зургаа. Зохиомол амьсгал хийх аргууд

- 6.1 Зүрх судасны болон амьсгалын ажиллагаа сульдаж зогсох үед зохиомол амьсгал хийх шаардлагатай. Зохиомол амьсгалыг гараар буюу тусгай аппаратаар хийдэг. Энд гар аргаар зохиомол амьсгал хийх тухай товч авч үзье.
- 6.2 Зохиомол амьсгал хийхийн өмнө амьсгалын замын чөлөөтэй эсэхийг шалгаад хувцас, бүс, товчийг тайлан хиймэл шүд байвал түүнийг авч, ам хамрын шүлс, цэр, бөөлжис болон элс, шороо зэргийг цэвэрлэнэ. Нэрвэгдэгчийн нүүр царай цонхигор цагаан байвал хөл талыг бага зэрэг өндөрлөх, нүүр нь ихээхэн улаан байвал хөлийг толгой талаас нь дор байлгана. Бөөлжисний зүйл хоолой, уушгинд орсон байж болохыг ажиглах хэрэгтэй.

Зохиомол амьсгал хийхдээ их хүчтэйгээр оролдвол хавирга хугалах, мөр мултрах зэрэг гэмтэл учруулж болохыг анхааран минутад 14-16 удаа амьсгалуулахаар хийнэ. Зохиомол амьсгалыг нэрвэгдэгч өөрөө амьсгалж чадах болтол буюу эмч иртэл хийж болно.

- 6.3 Амаар ам руу хийх арга. Энэ аргаар зохиомол амьсгал хийхэд нэрвэгдэгчийн уушгинд агаар орж, үлээхээ болиход агаар гадагш гарна. Нэрвэгдэгчийг гэдрэг харуулж хэвтүүлээд далан доогуур нь даавуу ивж толгойг нэлээд сайн гэдийлгэж ам, хамар дээр нь марль буюу арчуур тавьж амаа нэрвэгдэгчийн аманд наалдуулан дарж байгаад үлээнэ. Үлээх үедээ хуруугаараа хамрыг хавчиж байна. Үлээх үед нэрвэгдэгчийн цээжний хөндий тэлж амьсгал авна. Үлээхээ зогсоход цээжний хөндий агшиж амьсгал гарна /14 дүгээр зураг/.

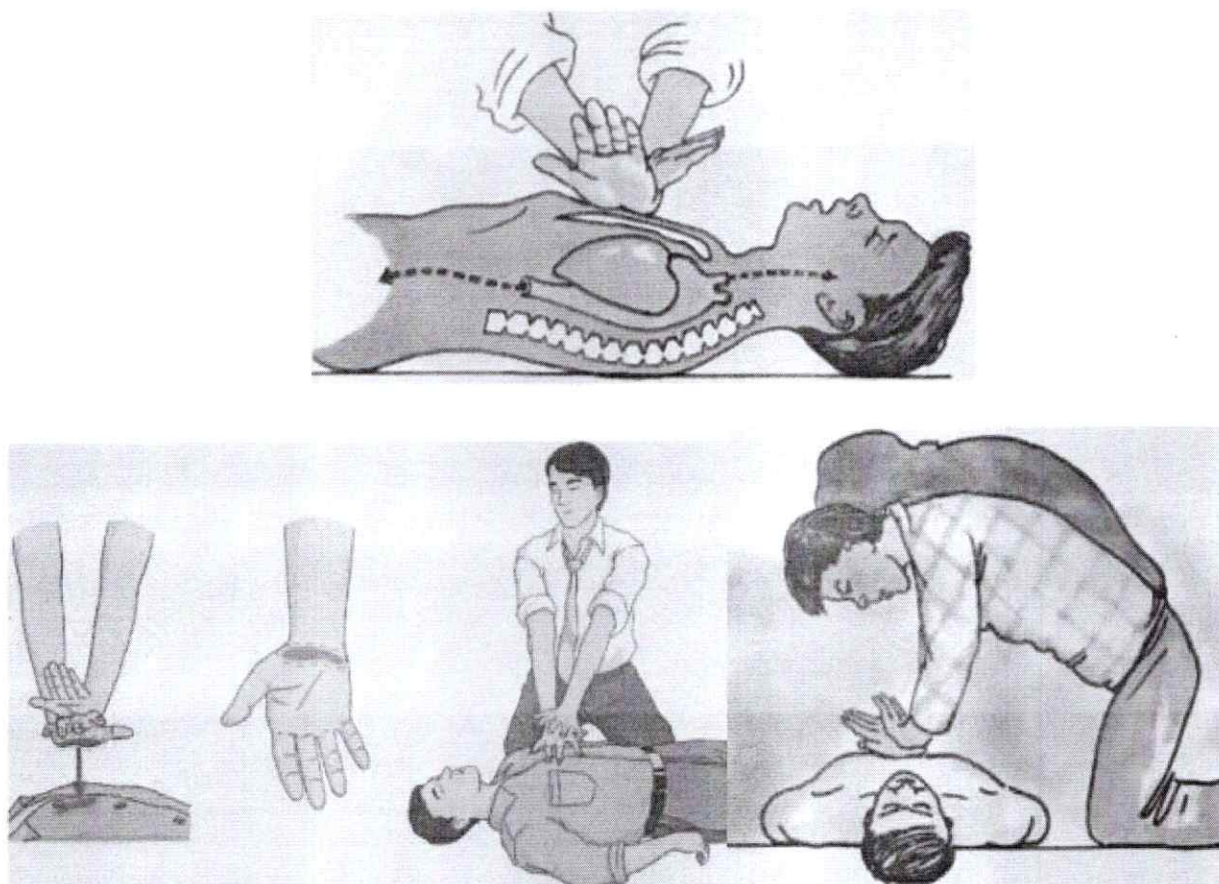
Зураг 14. Амаар ам руу зохиомол амьсгал хийх арга

Тусламж үзүүлэгч гүнзгий амьсгаа авч дахин үлээнэ. Энэ мэтчилэн эрүүл хүний амьсгалах тоогоор үйлдлийг давтана. Мөн нэрвэгдэгчийн хэлний угт резин гуурс хийж хамар, уруулыг чимхээд агаар үлээж болно. Хэрэв нэрвэгдэгчийн эрүү зуурсан байвал “амаар хамар луу” хийнэ. Энэ нь нэрвэгдэгчийг гэдрэг харуулж хэвтүүлээд нэг гараараа толгойг барьж нөгөө гараараа амыг хамхиад хамар дээр нь марль буюу арчуур тавиад хамар луу нь үлээх арга юм.

а. Силвестерийн арга. Нэрвэгдэгчийг гэдрэг харуулан хэвтүүлээд нэрвэгдэгчийн толгой талд сууж хоёр гарыг шуунаас нь барьж байгаад толгойноос дээш сунгаж татахад уушгинд агаар орно. Гарыг тохойгоор нугалж цээжний хоёр талаар аажуухан дарж шахахад уушгинаас агаар гадагш гарна. Ийм хоёр хөдөлгөөнийг минутад 16-18 удаа үйлдэнэ. Энэ аргыг цээж, гар нь гэмтээгүй хүнд хэрэглэнэ.

б. Горвардын арга. Нэрвэгдэгчийг түрүүлэг харуулан хэвтүүлээд гуяны дээр нь сөхрөн сууж хоёр гарыг цээжний доод хэсэгт эрхий хуруу далны хавьд бусдыг хавирганы доод хэсэгт байрлуулан аажуухан дарж шахна. Энэ үед амьсгал гарна. Гараа авахад цээж тэнийж амьсгал авна. Ийм үйлдлийг минутад 16-18 удаа хийнэ.

6.4 Амьсгал зогсохоос гадна нэрвэгдэгчийн зүрхний ажиллагаа эрч суларч зогсож болно. Судасны лугшилт мэдэгдэхгүй, хүүхэн хараа өргөсөх, зүрхийг чагнахад түүний авиа сонсогдохгүй болох шинжүүд нь зүрхний ажиллагаа зогссоны тэмдэг юм. Ийм үед зохиомол амьсгал хийхийн хамт зүрхэнд шууд иллэг хийнэ.

Зураг 15. Зүрхний шууд бус иллэг хийх арга

Тусламж үзүүлэгч гарынхаа алгаар нэрвэгдэгчийн өвчүүний доод үзүүр дээр огцом дараад авна. Дарсны дараа гараа авахад цээж хэвийн байдалд орно. Энэхүү иллэгийг минутад 48 удаа дарж хийх ба энэ үед нөгөө тусламж үзүүлэгч нь амаар ам руу буюу хамар луу үлээх зохиомол амьсгал зэрэг хийнэ.

Долоо. Цасны сохролтын үед үзүүлэх анхны тусламж

- 7.1 Үргэлжилсэн их болон шинэ цастай үед нарны туяа нүдний салст бүрхэвчийг өвчлүүлснээс нүд гялбан юм харж чадахаа болих, улмаар түр зуурын хараагүйдэл бий болдог. Үүнийг цасны сохролт гэдэг.
- 7.2 Дээрх тохиолдолд хар шил зүүх, байхгүй тохиолдолд гарын доорх материалаар хар шил орлох зүйл хийж зүүх хэрэгтэй. Хүндэрсэн үед 2 хувийн борын хүчил, марганц хүчлийн кали буюу өтгөн хүйтэн хар цайгаар угаана.

Найм. Амьтанд хазуулах, хатгуулах үед үзүүлэх анхны тусламж

- 8.1 Ямар нэгэн амьтанд хазуулж эсвэл хатгуулсан хүний толгой эргэж, нүд бүрэлзэж, бөөлжис цутгах, амьсгал түргэсэж, зарим тохиолдолд арьс цайж, ам хатах, чих шуугих шинж тэмдэг илэрдэг байна. Нохойд уруулсан хүнээс цус шүүрч улайж, хорсож өвддөг. Энэ тохиолдолд цус гоожиход шархнаас амьтны шүлс ялгарах учир түүнийг зогсоох гэж яарсны хэрэггүй. Харин шархыг устөрөгчийн хэт ислийн 3 хувийн буюу марганцын сул /гэрэлтэй ягаан өнгөтэй/ уусмалаар угааж, шархны эргэн тойронд иод буюу спиртээр арчаад цэвэр боолт тавьж эмнэлэгт хүргэх хэрэгтэй.
- 8.2 Амьтанд хатгуулсан хүнд яаралттай тусламж үзүүлэхдээ юуны өмнө бээлий өмсөөд шархадсан хүнийг тайтгаруулж ямар тусламж үзүүлэхээ ойлгуулна. Дараа нь нэн даруй даралттай боолт хийх буюу ил гарсан цусыг цэвэрлээд, хазуулсан мөчид чиг тавьж

боогоод шингэн зүйл уулгах, хүйтэн жин тавина. Харин шархыг нь сорж, үрж болохгүй. Савантай усаар хатгуулсан бол хатгасан газрыг нь шавхарч, хүйтэн жин тавиад, хатгуур нь үлдсэн бол сугалж авна. Могойд хатгуулсан тохиолдолд тайван хэвтүүлээд сэтгэлзүйг тайвшруулж, хорыг нь усаар угааж, боож өгнө. Сорж болохгүйг анхаарна уу. Хавдар хурдан хугацаанд тархаж болзошгүй учир ямарваа үнэт эдлэл, чимэглэлийг нь тайлж авна. Хорыг нь гадагшлуулж байна гээд шарханд зүсэлт хийж болохгүй. Харин хазсан могойг олж, төрлийг нь тодруулах нь чухал. Хилэнц хорхойнд болон аалзанд хатгуулсан тохиолдолд хүйтэн жин тавих ёстой.

Могой хатгасан үед хүчтэй өвдөх, улайх, цус гарах, хавдах зэрэг шинж тэмдэг илэрдэг. Үүний зэрэгцээ ам нь хуурайших, цангах, нойрмог болох, бөөлжих, чичрэх, солиорох зэрэг хүндрэлүүд бий болдог. Могойд хатгуулсан үед яаралттай үзүүлэх анхны тусламж нь хатгасан газраас дээш цус тогтоох чангалуур тавиад хурц иртэй хутгыг гал дээр халааж ариутгасны дараа могой хатгасан газрын арьсыг цус гартал зүснэ. Энэ зүсэлт хийсэн газраа цус соруулах бумба тавих хэрэгтэй. Зориулалтын бумба байхгүй бол зузаан ирмэгтэй шилэн аяга, нөөшлүүрийн шил, хундага зэргийг ашиглаж болно. Зөгийнд хатгуулахаар цэг шиг хатгагдсан шарх улайж хавддаг бөгөөд хүний хүзүүнд хатгавал аюултай байдаг байна. Хатгасан газраас хортой цусыг соруулсны дараа перманган калийн уусмалаар арчаад боолт хийнэ.

Ес. Химийн лабораторид осолд орогчдод үзүүлэх анхны тусламж

- 9.1 Химийн лабораторид ажиллагсад лабораторийн тоног төхөөрөмжийн гэмтлээс /шилэнд зүсэгдэх, шархдах, түлэгдэх г.м/ болж осолд ордог. Хамгийн түгээмэл нь дулааны болон химийн түлэгдэл юм. Дулааны түлэгдэл нь халуун тоног төхөөрөмж, хайлмаг зүйлд нүцгэн гараар хүрснээс, химийн түлэгдэл нь янз бүрийн бодис ялангуяа хүчил шүлт арьсанд үйлчилж бий болгодог. Мөн химийн түлэгдлийг креозол, фенол мэтийн органик нэгдэл, шүлтийн металл, цагаан фосфор, бром, хлор мэтийн элементүүд үүсгэнэ.
- 9.2 Дулааны 1 зэргийн түлэгдлийн үед түлэгдсэн газарт крахмал, тальк цацна. Мөн хүнсний содын 2%-ийн уусмалаар угаах, 96 хувийн этилийн спиртээр арчих нь нэлээд үр дүнтэй байдаг. Ихээхэн хүнд түлэгдсэн үед эмнэлгийн тусламж дуудах хэрэгтэй.
- 9.3 Химийн түлэгдлийн үед ялангуяа хүчил, шүлтээр түлэгдсэн бол тэр даруй уг хэсгийг ихээхэн хэмжээний усаар угааж, дараа нь хүчлээр түлэгдсэн бол содын 2%-ийн уусмал, шүлтээр түлэгдсэн бол цууны хүчлийн 1-2%-ийн уусмал шингээсэн боолт тавина.
- 9.4 Хэрэв нүдэнд хүчил, шүлт үсрэх, тэдгээрийн хатуу тоосонцор орсон даруй усаар сайтар угааж, хүчил үсэрсэн бол бикорбанат натрийн 3%-ийн уусмалаар угааж эмчид яаралттай үзүүлнэ.
- 9.5 Шүлтийн металл болон фосфор арьсанд наалдвал эхлээд наалдсан зүйлийг хөвөнгөөр /арчуураар/ аваад содын 5%-ийн уусмал буюу KMnO_4 -ээр угаана.
- 9.6 Бромор түлэгдсэн үед тэр даруй этилийн спиртээр цэвэрлээд түлэгдэлтийн үед хэрэглэдэг тос түрхэнэ.
- 9.7 Химийн лабораторид олон төрлийн шарах үүсэхэрсдэлтэй бөгөөд тэдгээрт анхны тусламж үзүүлсний дараа заавал эмнэлэгт үзүүлнэ.

Арав. Осголт ба хөлдөлтөд үзүүлэх анхны тусламж

- 10.1 Орчны температур нам үед нимгэн хувцастай эсвэл хувцас норсон, хэт бие барьсан гутал, хувцастай, мөн удаан хугацаагаар өлөн байсан, зүрхний үйл ажиллагаа суларсан зэрэг үед хөлдөлт болдог. Хөлдөлтийг түүний хир гүнзгий байгаагаар нь 4 зэрэг болгож ангилна. Үүнд:

а. I зэргийн үед –арьс хөхөрч өвдөх, загатнах

б. II зэргийн үед- арьсны өнгөн талд үхжилд орж ус буюу цустай цэврүү үсрэх

в. III зэргийн үед –арьсны үхжил үүсэж маханд шилжсэн, цустай цэврүү гарах

г. IV зэргийн үед- үхжил бүх маханд тархаж яс хөлдсөн байна.

I зэргийн хөлдөлтийн үед арьсыг спиртээр арчиж болно.

Хөлдөлт гүнзгий байвал нэрвэгдэгчийг дулаан байранд оруулж гараа спиртээр буюу архиар арчаад хөлдсөн хэсэгт нь үрж иллэг хийнэ. Үрэлтийн хөлдсөн хэсэг дулааныг мэдэрч улайх хүртэл хийнэ. Харин цасаар үрж болохгүй. Энэ тохиолдолд усныхаа дулааныг 20-30 хэм хүртэл өсгөн 20-30 минут жин тавих буюу саванд усаа хийж дүрнэ. Үүний дараа гэмтсэн хэсгийг зөөлөн зүйлээр дарж усыг шингээж хатаагаад боолт хийнэ.

10.2 Хүн хүйтэнд удаан байж зүрх судасны хурц дутагдал болох, цус алдах, өлдөх, нойр дутагдах, хөдөлгөөнгүй удаан байх зэрэгт бүх биеийн осголт болдог.

Осголт нь арьс, салслаг бүрхэвч цайрах, нойрмог болох, бүх бие сулрах шинж тэмдгээр илэрнэ. Осголт гүнзгийрсэн үед ухаан алдах, огцом дээр амьсгалах, судасны цохилт нь суларч биеийн температур буурдаг.

Осголтын үед цусны эргэлт нь хэвийн болох хүртэл бүх биед хүчтэй иллэг хийхийн хамт хэрэв биеийн байдал сул буюу ухаан алдсан байвал зохиомол амьсгал хийнэ. Дараа нь халуун цай, хоол, архи өгч, хөл гарыг савантай усанд дүрж, усныхаа температурыг 18-аас 30-35°C хүртэл өсгөнө. Энэ үедээ хөл, гарын үзүүрээс биеийн төв хэсэг рүү чиглэсэн иллэгийг арьс улайж, дулаацах хүртэл хийнэ. Хэрэв гүн хөлдөлт буюу цэврүү үүсвэл иллэгийг зогсооно. Хөлдсөн хэсгийг спиртээр арчсаны дараа 20-30 минут иллэг хийнэ.

Арван нэг. Муужрах, дулааны болон нарны үйлчлэлд цохиулахад үзүүлэх анхны тусламж

11.1 Хэт ядрах, цочирдох, гэнэт хүчтэй өвдөх, төрөл бүрийн гэмтэл нь хүнийг муужрахад хүргэдэг. Муужрах үед царай нь цайрч, хөлс гарч ухаан алддаг. Муужирсан хүний хөлийг нь толгойноос нь арай өндөр байхаар хэвтүүлж гарыг дээш болгон амыг нээж бүс, хувцасны захыг тайлна. Үүний зэрэгцээ хөвөнд наштырын спирт шингээн үнэртүүлж нүүр, хүзүү рүү хүйтэн ус цацах, агаар тавьж өгөх хэрэгтэй. Ихээхэн хүнд байвал зохиомол амьсгал хийнэ. Хэрэв сэргэхгүй удвал эмчийн тусламж яаралттай авах хэрэгтэй.

11.2 Ихээхэн өндөр температуртай чийгшил их, салхигүй үед дулааны, цоргим хурц наранд толгой нүцгэн удаан байхад нарны үйлчлэлийн цохилт болдог. Дулааны ба нарны үйлчлэлийн цохилтын шинж тэмдэг нь адил. Хурц наранд удаан байх, халуун нөхцөлд битүү хувцастай ажиллах үед цангах, ядрах, толгой өвдөх, эргэх, хөл нуруу чилж өвдөх, хаяа ханиалгаж бөөлжих зэрэг шинж тэмдэг илэрдэг. Нүд харанхуйлан амьсгаа давхцаж, зүрх дэлсдэг. Дээрх нөхцөлд анхны тусламж Нэлээд хүндэрсэн үед чих шуугьж авахгүйгээр удаан байвал төв нервийн систем сульдаж царай нь хөхрөн амьсгал нь минутад 70 хүртэл болж зүрхний цохилт нь суларч ухаан алддаг. Мөн ихээхэн халуурдаг. Дулааны болон нарны үйлчлэлийн цохилтод нэрвэгдсэн хүнийг сүүдэр газарт буюу сэрүүн байранд оруулан хувцсыг тайлж толгойг бага зэрэг өндөрлөн хэвтүүлээд толгой, зүрх орчим хүйтэн ус асгах буюу хүйтэн жин тавьж, хүйтэн ундаа ихээр уулгана. Хэрэв амьсгал нь тасалдвал зохиомол амьсгал хийнэ.

Арван хоёр. Цахилгаан гүйдэлд нэрвэгдэгсдэд үзүүлэх тусламж

12.1 Цахилгаан гүйдлийн үйлчлэл нь хүний бие дотуур ба гадуур гэсэн нэрвэгдэлт үзүүлнэ. Цахилгаан гүйдэлд нэрвэгдэгч нь түүнээс гараа салгах сэхээгүй байдаг. Цахилгаан гүйдэл тархинд үйлчлэхэд ухаан алдаж болно.

- 12.2 Цахилгаан гүйдэлд нэрвэгдэгчийг аврах нь түүнийг гүйдлээс хир түргэн салгасан анхны тусламжийг хир хурдан зөв үзүүлснээс ихээхэн хамаарна.
- 12.3 Цахилгаан гүйдэлд нэрвэгдэгчийг амьсгалахгүй, зүрх судал нь цохихгүй байхад түүнийг үхсэнд тооцож тусламж үзүүлэхээс хэзээ ч зайлсхийж болохгүй. Цахилгаан гүйдэлд нэрвэгдэгчид анхны тусламжийг зөв цаг тухайд нь үзүүлээгүйгээс үхэлд хүргэж болдгийг ямагт анхаарч байх хэрэгтэй.
- 12.4 Цахилгаан гүйдэлд нэрвэгдэгчид анхны тусламж үзүүлэх үндсэн зарчим нь:
- 12.4.1 Нэрвэгдэгчийг цахилгаан гүйдлээс аль болох хурдан салгах;
 - 12.4.2 Хэрэв ухаан алдсан байвал зохиомол амьсгал яаралттай хийх;
 - 12.4.3 Эмч дуудах;
- 12.5 Нэрвэгдэгчийг цахилгаан гүйдлээс салгах үед дараах зүйлийг санаж байх хэрэгтэй. Үүнд:
- а. Ослын үед цахилгаан гүйдлийг шууд салгахдаа нэрвэгдэгч өндөрт байгаа бол түүнийг унаж бэртэхээс сэргийлэх;
 - б. Нэрвэгдэгчийг цахилгаан гүйдлээс салгахдаа тусламж үзүүлэгч өөрийгөө уг гүйдэлд цохиулахаас урьдчилан сэргийлсэн байх;
 - в. Шугамын гүйдлийг салгасны дараа эзлэхүүний үлдэгдэл хүчдэл аюултай хэвээр байж болох тул түүнийг найдвартай газардуулга хийж аюулгүй болгох;
 - г. Цахилгаан гүйдэл нь чийглэг орчин, газарт байгаа металл биет цахилгаан дамжуулж байгаа шугамын хооронд ихээхэн аюултай байдгийг анхаарч байх
- 12.6 Тухайн нөхцөл байдлаас шалтгаалан дараах шаардлагуудыг хангасны дараа нэрвэгдэгчийг гүйдлээс салгана. Үүнд:
- а. Гүйдэлтэй дамжуулагчаас нэрвэгдэгчийг салгах үед хуурай хувцастай байх
 - б. Хэрэв нэрвэгдэгчийн биед зайлшгүй хүрэх шаардлагатай болбол резин бээлий өмсөх буюу резин материал эсвэл хуурай эдээр гараа жийрэглэж нэг гараараа хүрч нөгөө гараа халаасандаа хийсэн байх
 - в. Хэрэв гүйдэл нэрвэгдэгчээр дамжин газардсан байвал юуны өмнө гүйдлийг таслах
 - г. Гүйдлийн шугамыг хуурай модон иштэй сүх буюу тусгаарлагч бариултай багажаар таслах
 - д. Хэрэв нэрвэгдэгчийг дээр дурьдсан аргаар цахилгаан гүйдлээс хурдан, найдвартай салгах боломжгүй байвал гүйдэлтэй шугамын богино залгаа болгох буюу найдвартай газардуулах;
- 12.7 Нэрвэгдэгчид дараах анхны тусламж үзүүлнэ. Үүнд:
- а. Хэрэв нэрвэгдэгч гүйдэлд удаан хугацаагаар нэрвэгдсэн эсвэл муужирсан боловч ухаантай байвал эмч иртэл маш тайван байлгаж 2-3 цаг ажиглаж байх;
 - б. Ухаан алдсан боловч амьсгалж байвал нэрвэгдэгчийг зөөлөн дэвсгэр дээр тэгш хэвтүүлж, хүмүүсийг холдуулж цэвэр агаар тавьж өгөн бүсийг тайлж

цээжийг яраад хүйтэн усаар тургих, хөвөнд нашатырын спирт шингээж үнэртүүлэх, цэвэр цэмбэ буюу ноосон даавуугаар арчиж биеийг халааж хучих;

в. Хэрэв нэрвэгдэгчийн амьсгал сул бараг амьсгалахгүй байвал зохиомол амьсгал хийх;

г. Зохиомол амьсгал хийхээс өмнө эрүү нь зуурсан байвал түүнийг салгах, үүний тул хоёр гарын дөрвөн хурууг чихний дор байрлуулан, эрхий хуруугаараа эрүүний доод талаас тулж байгаад доод эрүүний шүд, дээд эрүүний шүдний урд талд гарч иртэл доод эрүүний ар талаас татах, хэрэв энэ нь үр дүнтэй болохгүй байвал арааны хооронд халбага мэтийн мохоо иртэй төмөр зүйл хавчуулан болгоомжтой хөшнө.

д. Дээр дурдсан анхны тусламжийг цаг алдалгүй тухайн байранд нь сэргэх хүртэл буюу үхлийн тодорхой шинж тэмдэг илэртэл яаралттай хийх

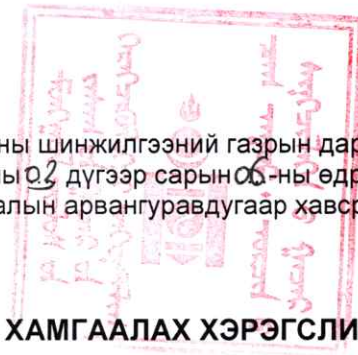
е. Нэрвэгдэгч өөрөө амьсгалж эхлэх үед зохиомол амьсгалыг зогсоож энэ үед зохиомол амьсгал хийх нь осолтойг анхаарах, харин амьсгал нь сулрах буюу зогсвол дахин хийх

ё. нэрвэгдэгч ухаан орсон үед тайван хэвтүүлж халуун цай, тайвшруулах эм өгөх

12.8 Цахилгаан гүйдэлд цохиулах, богино залгаа болох үед биеийн ил хэсэг болон гүйдэлд хүрсэн газрын хувцас улмаар түүний орчим арьс маханд түлэгдэл үүсдэг. Түлэгдлийн хүнд хөнгөнөөс хамааруулан өмнө заасны дагуу анхны тусламж үзүүлэх хэрэгтэй.

Арван гурав. Аянгад цохиулсан үед үзүүлэх анхны тусламж

13.1 Аянгад цохиулсан үед ухаан алдах, хаяа сэтгэцийн хямралд орох, зовуурьтайгаар амьсгалах, судасны цохилт сулрах, хүнд тохиолдолд зүрх нь зогсдог. Энэ үед хүүхэн хараа өргөсөж, нүүр, хүзүү, хөх, хурууны үзүүр нь хөхөрсөн байдаг. Мөн өтгөн шингэнээ гаргасан, арьсан дээр түлэгдлийн мөр гарсан байж болно. Эл тохиолдолд нэрвэгдэгчийг хэвтүүлэх буюу хагас суугаа байдалд байрлуулан арчуур, бүсийг авч “амаас ам руу” буюу “амаас хамар руу” зохиомол амьсгалыг өөрөө амьсгалах хүртэл хийхийн зэрэгцээ зүрх нь зогссон эсвэл ажиллагаа нь сул байвал зүрхний иллэг хийнэ. Шокинд орсон байвал түүний эсрэг, түлэгдэлт байвал өмнө заасны дагуу тусламжуудыг үзүүлнэ.

АРВАН ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: АЖЛЫН ТУСГАЙ ХУВЦАС, ХАМГААЛАХ ХЭРЭГСЛИЙН ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

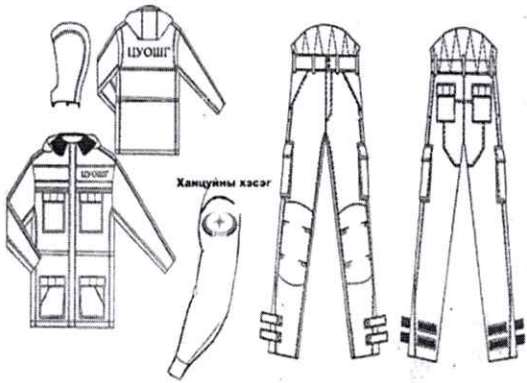
Нэг. Ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгслийн ашиглалт

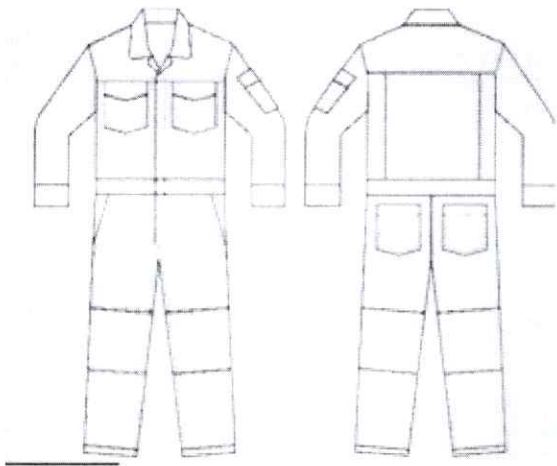
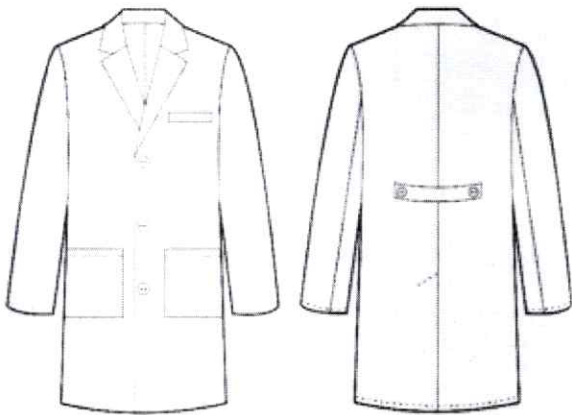
Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний салбарын ажилтан, албан хаагчдад ажлын тусгай хувцас, хэрэгслийг зориулалтын дагуу тогтмол, зөв хэрэглэж хэвшүүлэх, ажлын тусгай хувцас хэрэгсэл олгох, тэдгээрийн ашиглалтад хяналт тавих замаар ашиглалтыг сайжруулах, хэрэглэх норм хугацааг тогтоох зорилготой.

- 1.1 Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний салбарын ажиллалт, хэмжилт, судалгааг хийх үедээ ажлын тусгай хувцас, хэрэгслийг өмсөж хэрэглэнэ. Ажлын тусгай хувцас, хөдөлмөр хамгааллын хэрэгслүүд нь ерөнхий шаардлагыг хангасан чанартай, эдэлгээ сайн, биед сөрөг нөлөөгүй, хөдөлгөөнд зохицсон байна.
- 1.2 Ажлын тусгай хувцасны хүний биед хүрэлцэх хэсгүүд нь аливаа цочроо, шархлаа үүсгэхгүй, ширүүн хурц ирмэггүй байна.
- 1.3 Хувцасны загвар нь хөдөлмөрийн нөхцөл биеийн хөдөлгөөний онцлогт тохирсон байхаас гадна хувь хүнд тохируулан хэмжээг нь өөрчилж болохуйц эсвэл хэмжээний өргөн сонголттой байна.
- 1.4 Ажлын тусгай хувцас нь боломжит хэмжээгээр гаднаас ус уур нэвтрүүлэхгүй, биед нөлөөлөх гаднын хүчин зүйлийг багасгах нөлөөтэй байна.
- 1.5 Ээлжийн амралт, хуваарьт амралт, ажлын бус цагаар ажлын хувцас, хэрэгслийг хувийн зорилгоор ашиглахыг хориглоно.
- 1.6 Ажлын тусгай хувцас, хэрэгслийг зөвхөн ажил үүргээ гүйцэтгэх үедээ хэрэглэж, нормын хугацаанд бүрэн бүтэн байдлыг хангаж ажиллана.
- 1.7 Эзэмшигч нь өөрийн буруугаас ажлын хувцас хэрэгслийг ашиглалтын хугацаанаас өмнө чанарыг муутгасан, хаяж үрэгдүүлсэн, гэмтээсэн зэргээр дахин ашиглах боломжгүй болгосон тохиолдолд эд хөрөнгийн бүртгэл хяналтын картад тусгасан дүнгээс элэгдэл хорогдлыг тооцсон дүнгээр байгууллагад учруулсан хохирлыг барагдуулна.
- 1.8 Ажилтан, албан хаагч нь ажлын тусгай хувцас хэрэгслийн үнийг бүрэн төлсөн үед дахин олгож болно.
- 1.9 Эзэмшигч ажил үүргээ гүйцэтгэж байх үедээ зайлшгүй шалтгааны улмаас ажлын хувцас хэрэгслийг (аваар, осол гэх мэт) дахин ашиглах боломжгүй болгосон тохиолдолд уг асуудлыг өмч хамгаалах байнгын зөвлөлөөс өгсөн зөвлөмжийн дагуу шийдвэрлэнэ.
- 1.10 Эзэмшигч тодорхой шалтгааны улмаас ажлаас чөлөөлөгдөх үед ажлын хувцас хэрэгслийг байгууллагад буцаан өгнө.
- 1.11 Тухайн ажлын шууд харьяалах удирдлага нь ажилтны ажлын тусгай хувцас хэрэгслийн ашиглалтад хяналт тавина.

Хоёр. Ажлын тусгай хувцас, хэрэгслийн загвар

- 2.1 Дулаан хүрэм, өмд нь өвлийн улиралд өмсөхөд тохиромжтой, үндсэн дулаалга буюу дотрын дотроос салдаг хоёр давхар дулаалгатай байна. Өвлийн улиралд 2 давхар дулаалгыг хамт хэрэглэнэ. Хавар, намрын улиралд дотроос салдаг дулаалгыг тайлж дотрын дотроос салдаг дулаалгатайгаар өмсөх боломжтой байна. Дотрын дотроос салдаг дулаалгыг авснаар хувцасны өнгө гадрыг дангаар угаах боломжтой байдлаар зохион бүтээлтийг хийнэ.

Загварын нэр: Дулаан хүрэм, өмд	Загварын дугаар 1-01	Зохион бүтээлт, хийц:
		Хүрэм: ✓ Бүч бүхий малгайтай, нэхий үстэй захтай ✓ Ханцуйн үзүүрийн дотор талд салхи орохоос хамгаалах зангуу товчоор чангардаг байна. ✓ Ханцуй нь ажил гүйцэтгэх үед хөдөлгөөнд саад учруулахааргүй байх ба далны хэсэгт давхар оруулгатай байна. ✓ Бүсэлхийн хэсэгт салхи орохоос хамгаалж дотор талдаа гүйдэг уяатай бүстэй байна. ✓ Хүрмийн /цахилгаан/ товч нь далд товчлоостой. Дардаг даравчтай байна. Даравч нь зангуу товчоор наалддаг байна. ✓ Энгэрийн дээд хэсэг болон ташаандаа тагтай ил халаастай. Ташааны халаас их эзлэхүүнтэй байх ✓ Тохойн хэсгээр нэмэлт давхарлагаатай. ✓ Энгэр, ар нуруунд гэрэл ойдог туузтай. ✓ Сугандаа агааржуулагч гуурстай байна. Өмд: ✓ Дулаалгын шуумгийн хэсэгт сүлжмэл манжеттай байна. ✓ Өвдөг, өгзөгний хэсэгт нэмэлт давхарлагаатай. ✓ Арын суудлын хэсэгт давхарлагатай. ✓ Ташааны оёдолд орсон халаастай, 2 хажуу талдаа халаастай, сууж ажил гүйцэтгэхэд тохиромжтой байх. ✓ Хоёр хажуу талдаа тагтай эзлэхүүн ихтэй ил халаастай. ✓ Шуумгийг зангуу товчоор нарийсгах боломжтой.
Материалын шинж чанар: ✓ Ус, салхины хамгаалалтай байна. ✓ Дотрын материал нь атлас нэхээстэй гөлгөр даавуу байна. ✓ Хүний биеийг хүйтний улиралд хайрахаас сэргийлж цээжний хэсэгт үстэй даавуу (Fleece) байна. ✓ Дулаалга доторлогооны материалыг 30°C– 40°C хүртэлх температурт өмсөж, хэрэглэх нөхцөлөөр тооцож сонгоно. ✓ Ажлын хувцасны дулаалгад нэхий, тэмээний ноосон материалыг хэрэглэнэ.		

Загварын нэр: Комбинзон	Загварын дугаар 1-02	Загварын нэр: Халад	Загварын дугаар 1-03 (Цагаан)
Загварын зураг 		Загварын зураг 	
Материалын шинж чанар: Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй, хамгаалалтын хувцас-ерөнхий шаардлага MNS ISO 13688:2000 стандартын шаардлага хангасан байна.		Материалын шинж чанар: 65%-ийн хөвөн даавуу, 35%-ийн нийлэг даавуун гэрэлтдэггүй, химийн болон механик үйлчлэлд тэсвэртэй материалаар хийгдсэн байна.	

Загварын нэр: Лабораторийн хослол	Загварын дугаар 1-04	Загварын нэр: Аврах хантааз	Загварын дугаар 1-05
			
Материалын шинж чанар: 65%-ийн хөвөн даавуу, 35%-ийн нийлэг даавуун гэрэлтдэггүй, химийн болон механик үйлчлэлд тэсвэртэй материалаар хийгдсэн байна.		Материалын шинж чанар: MNS ISO 12402-4:2014 стандартын шаардлага хангасан байна.	

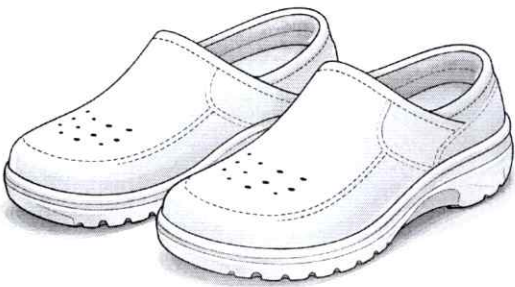
Загварын нэр: Борооны цув	Загварын дугаар 1-06	Загварын нэр: Битүү борооны цув	Загварын дугаар 1-07
Загварын зураг		Загварын зураг	
			
Материалын шинж чанар: EN 343 стандартыг хангасан. Бороо, цас, манан, хөрсний чийгээс хамгаалсан хамгаалалтын шаардлага хангасан байна.		Материалын шинж чанар: EN 343 стандартыг хангасан. Бороо, цас, манан, хөрсний чийгээс хамгаалсан хамгаалалтын шаардлага хангасан байна.	

Загварын нэр: Нэг удаагийн хамгаалах хэрэгсэл (комбинзон)	Загварын дугаар 1-08
Загварын зураг	
	
Материалын шинж чанар: Нэг удаа хэрэглэх зориулалттай, битүү	

2.2. Тусгай зориулалтын гутал

Загварын нэр: Урт түрийтэй усны гутал	Загварын дугаар 2-01	Загварын нэр: Усны гутал	Загварын дугаар 2-02
Загварын зураг 		Загварын зураг 	
Материалын шинж чанар: Цээж хүртэл үргэлжлэх усны гутал.		Материалын шинж чанар: Шахмал резинэн материалаар ул болон түрийг оёдолгүй залгаж хийсэн байна. Ул нь зуурамтгай, нугаралт үүсгэхгүй. Дотуур нь өмсөх, салангид эсгий оймстой байна.	

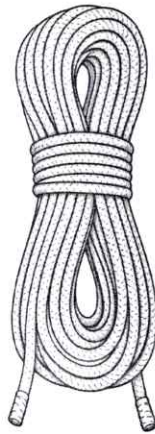
Загварын нэр: Ажлын гутал	Загварын дугаар 2-03	Загварын нэр: Уулын авиралтын гутал	Загварын дугаар 2-04
Загварын зураг 		Загварын зураг 	
Материалын шинж чанар: Хурууны ган хамгаалалттай, механик биетийн цохилтыг хамгаалдаг. Өндөр температурт үйлдвэрлэсэн тусгай зориулалтын резинэн ултай, түрий хэсэг нь ширээр хийсэн байна. Хатуулагатай зуузай, давхар оёдолтой байна.		Материалын шинж чанар: Ус нэвтрүүлдэггүй, крампон хэрэглэх ховилтой, зузаан, бат бөх хатуу ултай, шагайнаас дээш арьс, илгэн материалтай.	

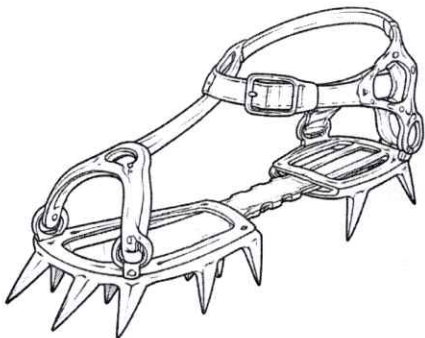
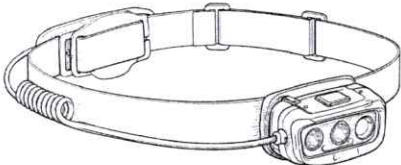
Загварын нэр: Лабораторын гутал	Загварын дугаар 2-05
	
Материалын шинж чанар: Нэмэлт зөөлөн дэвсгэртэй, биед эвтэйхэн, арьсан материалаар хийгдсэн, ул нь хөнгөн, нойтон шал, хавтанцар, гантиг, плита шалан дээр халтрихгүй байх зориулалттай.	

2.3. Тусгай зориулалтын хамгаалах хэрэгсэл

2.3.1 Амьсгал хамгаалах хэрэгслийн үндсэн төрлүүд MNS 6654:2017 стандартыг хангасан байна.

2.3.2 Бусад хамгаалах хэрэгслийг загвар

Загварын нэр: Өндрийн бүс	Загварын дугаар 3-01	Загварын нэр Амь олс	Загварын дугаар 3-02
Загварын зураг 		Загварын зураг 	
Материалын шинж чанар: EN 361:2002 Өндрийн бүс стандартыг хангасан байна.		Материалын шинж чанар: EN 354:2010 Амь олс, уналтаас хамгаалах хэрэгсэлийн стандартыг хангасан байна.	

Загварын нэр: Муурын хумс	Загварын дугаар 3-03	Загварын нэр: Толгойн гэрэл	Загварын дугаар 3-04
Загварын зураг		Загварын зураг	
			
Материалын шинж чанар: Төмөр, хөлддөггүй резинэн материалаар хийсэн.		Материалын шинж чанар: Тод тусгалтай, хабрид (hybrid), 90° хазайсан толгойтой ойрын болон зайны ажлын гэрэлтүүлгийн хэрэгцээг хангана. -lumens нь 600lm-ээс дээш. - Усны хамгаалалттай	

Гурав. Ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгслээр хангагдах ажлын нэр, ашиглалтын хугацаа

д/д	Ажлын нэр	Хувцас, хамгаалах хэрэгслийн нэр	Ашиглалтын хугацаа, (сараар)
1	Аэрологийн хэмжилт, шинжилгээ	Дулаан хүрэм, өмд	36
		Комбинзон	36
		Ажлын гутал	60
		Хэт богино долгионоос хамгаалалттай нүдний шил	36
		Берзонтэн хормогч	36
		Резинэн бээлий	3
		Берзонтэн бээлий	3
		Хөвөнтэй бээлий	3
		Шүүлтүүртэй хошуувч	элэгдлээр
		Толгойн гэрэл	элэгдлээр
2	Байгаль орчны шинжилгээ	Дулаан хүрэм, өмд	60
		Лабораторийн хослол	12
		Халад	12
		Ажлын гутал	60
		Лабораторын гутал	24
		Усны гутал	60
		Аврах хантааз	60
		Тусгай зориулалтын хормогч	60
		Нэг удаагийн комбинзон	элэгдлээр
		Шүүлтүүртэй хошуувч	элэгдлээр
		Тусгай зориулалтын түлэгддэггүй бээлий,	элэгдлээр
		Хөвөнтэй бээлий	элэгдлээр
		Нэг удаагийн резинэн бээлий	3
		Нэг удаагийн маск	элэгдлээр
		Нүдний шил	12
		Гарын алчуур	3
		Асгаралтын иж бүрдлүүд (20л)	60
		Бүтэн нүүрний маск	12
		Хамгаалалтын комбинзон (химийн хортой бодис асгарсан онцгой байдлын үед өмсөх)	24
3	Ус судлалын хэмжилт, шинжилгээ	Гутлын хамгаалалт	12
		Дулаан хүрэм, өмд	24
		Комбинзон	24
		Ажлын гутал	24
		Урт түрүүтэй усны гутал	24
		Усны гутал	24
		Аврах хантааз	60
		Амь олс	элэгдлээр
		Өндрийн бүс	60
		Борооны битүү цув	24
		Борооны цув	24
		Хөвөнтэй бээлий	элэгдлээр
		Толгойн гэрэл	элэгдлээр
4	Мөстөл судлалын хэмжилт, судалгаа	Дулаан хүрэм, өмд	24
		Комбинзон	24
		Уулын авиралтын гутал	36

		Ажлын гутал	36
		Муурын хумс (срамpron)	36
		Амь олс	элэгдлээр
		Өндрийн бүс	элэгдлээр
		Хөвөнтэй бээлий	12
		Борооны битүү цув	36
		Борооны цув	36
		Нүдний хамгаалалттай шил	12
		Толгойн гэрэл	элэгдлээр
5	Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үйл ажиллагаа	Дулаан хүрэм, өмд	60
		Комбинзон	36
		Ажлын гутал	60
		Битүү борооны цув	24
		Борооны цув	12
		Усны гутал	24
		Дулаан бээлий	24
		Толгойн гэрэл	элэгдлээр
6	Хэмжил зүй, эталоны, шалгалт тохируулгын үйл ажиллагаа	Дулаан хүрэм, өмд	60
		Комбинзон	36
		Ажлын гутал	60
		Өндрийн бүс	60
		Амь олс	элэгдлээр
		Хөвөнтэй бээлий	элэгдлээр
		Ажлын бээлий	элэгдлээр
		Толгойн гэрэл	элэгдлээр
7	Мал аж ахуй, агро цаг уурын хэмжилт судалгаа	Дулаан хүрэм, өмд	60
		Комбинзон	24
		Ажлын гутал	60
		Битүү борооны цув	24
		Ажлын бээлий	3
		Толгойн гэрэл	24
8	Цаг уурын өртөө, харуулын хэмжилт, шинжилгээ	Толгойн гэрэл	24
		Ажлын бээлий	3